

ФОТОПОГЛЯД

...що зображене на...
...для кожного, чи — майже для кож-
ного українського села. Важко думати, що попу-
лярне нині слово "фермер" і зруйновані будівлі
мають спільний корінь; важко уявляти, що ж тра-
пилося з усіма нами, чому подібні "пам'ятники"
сучасності рясно вкрили найродючіші чорнозе-
ми, найблагодатніші хліборобські краї. Хто ви-
нен, хто призвідця оцього вимирання, нищення,
розвалу? Чиї імена, чия нищість і чий беззаконня
маячить за ними?! Чия праця, чий трудодні, поз-
начені копійчаним заробітком, розіп'яті на хрес-
тах порожніх вікон? Що з нами сталося, що пове-
ло нас на нищення, руйнування, розкрадання то-
го, що постало з мозоля, з чорного нігтя, з недос-
паних ночей і праці до сьомого поту?

Та невже навіки живе в нашій натурі отой
неграмотний, задурений агітаторами селянин,
який ішов громити панську економію, молотком
трощив фортепіано, рвав книжки і палив карти-
ни? Але ж ми кілька десятиліть називали це
майно колективним, загальним, спільно нажи-
тим, — чому ж так безжалісно нищимо його?
Невже пожива у кілька шиферин здатна перева-
жити розуміння і честь господаря на своїй землі?
А може, вже зникло оте відчуття — господаря і
превалює бунт і безкарність наймита? Чи, мож-
ливо, приклад жадібного злодійства і нищості ке-
рівництва затягнув у вир дрібних крадіжок селян,
які живуть без зарплат роками?..

Важко відповісти на ці запитання. Сумно і гір-
ко на душі, коли у твій об'єктив потрапляє "село
на нашій Україні, на нашій — не своїй землі..."
Хто винен? Кому спокутувати оцю розграбовану
весну 2002 року?..

Олекса ВАЩЕНКО,
журналіст
Фото автора

В номері:

Володимир
КАСЯНЕНКО,
просвітянин,
який любить
землю

стор. 4

У НАНУ
без обману —
річний звіт
академіків

стор. 7

Одарка-Марія
МАЙДАНСЬКА:
"Спом'яніть їх
у серці своєму"

стор. 9

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибує на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копітного шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповнила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабинею літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосажним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми верталися зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед дверима юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можемо не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадуть, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

«Я ДЕСЬ ВАС УЖЕ БАЧИВ...»

АКСАКАЛИ

“Не розлучуся з Верховною Радою — буду вічно молодим (молодою)” — знову стали депутатами 82-річна Слава Стецько, 75-річний Володимир Плітнік, 77-річний Ігор Юхновський. Всі троє — з “Нашої України”, лави якої зміцнили понад 40 колишніх депутатів.

Блок Юлії Тимошенко теж має своїх ветеранів — Левка Лук'яненка (1927 р. н.), Костянтин Ситника (1926 р. н.) і трохи молодшого Степана Хмару (1937 р. н.). Знаючи люди кажуть, що саме присутність у блоці Левка Григоровича і Степана Ільковича посприяла зростанню популярності Юлії Володимирівни на Заході України. Колишніх нардепів у БЮТ набереться десяток.

Найбільше пенсіонерів серед комуністів — не дарма кажуть: який електорат, такий і депутат. Ще раз нагадаємо: Борис Олійник (1935), Юрій Соломатін, Віктор Жук (1937), Олександр Ткаченко (1939), Станіслав Гуренко (1936), Сергій Дорогунцов (1929) — усіх 31. Просто солідні люди в літах — два генерали: Іван Герасимов (1921) і Валентин Анастасів (1925) і кандидат фізико-математичних наук з КПІ Михайло Родіонов (1937). Нардепів, що знову стали нардепами — 31.

У соціалістів аксакалом можна вважати Івана Сподаренка (1931 р. н.), редактора газети “Сільські вісті”. Колишніх депутатів у СПУ разом із керівником фракції О. Морозом шестеро.

З майже трьох десятків есдеків у парламенті дев'ятеро у ньому вже побували, один був президентом (Л. Кравчук).

Вистачає “хронічних” депутатів у “єди” — 37, представників якої у парламенті взагалі найбільше — 150. Найстарший серед них — ректор КНУ Віктор Скопенко (1935 р. н.).

ЧИНОВНИКИ

“Не розлучуся з владою — буду вічно...” — у Верховній Раді непристойно багато “державних людей” — міністрів, держсекретарів, губернаторів і просто чиновників. Країну ще чекає свіжа епопея про те, як держслужбовці розривалися між мандатами і насидженими кріслами. Це обіцяє бути не менш цікавим, ніж похід високого начальства у відпустку під час передвиборчої кампанії. Як відомо, ніхто з них “на відпо-

Фото О. Ващенко

чинок” так і не пішов.

Четверо високих чиновників у есдеків — міністр освіти Василь Кремень, заступники голів обласної держадміністрації Іван Різак (Закарпаття) і Володимир Шепетін (Харків), голова Держкомітету з питань будівництва Валерій Череп.

Під великим знаком запитання депутатство (чи губернаторство?) сумського голови держадміністрації Володимира Щербаня (“НУ”) — того самого, який голосно закликав підлеглих “топити” в регіоні “Нашу Україну” і голосувати “За ЄдУ!”. Знову опинився перед вибором Олександр Лавринович (“НУ”) — раніше в парламенті був, звідти Президент спокусив на посаду Державного секретаря в міністерстві юстиції. І ось тепер знову обрали депутатом — не позаздрих чоловікові. “Нашій Україні” з такими членами фракції — і поготів.

Список фракції “єди” повністю виправдовує її назву партії влади. Керівник президентської адміністрації Володимир Литвин недавно зрадив, що став, нарешті, публічним політиком, а не сірим кардиналом. Анатолій Кінах — це прем'єр, але чи довго ним залишатиметься? Варіанти — складає повноваження і йде в депутати, тут його знову обирають прем'єром (або не обирають), або не йде в депутати, а його звільняють від обов'язків прем'єра. І нардепівського мандата вже нема. Важко сказати, що обере Анатолій Кирилович. Спікер Іван Плющ знову має шанси стати спікером.

Міністри — Валерій Пустойтенко — транспорту, Володимир Гуреев — промислової — та Іван Кириленко — аграрної полі-

тики — мабуть, вирішили, що шляхи, заводи і сільське господарство більше виграють від їхньої присутності в парламенті, ніж в уряді. Бо в Кабміні чомусь не дуже вигравали. У Верховну Раду також подалися: Держсекретар Сергій Шевчук, голови Державних комітетів та департаментів Леонід Сватков, Станіслав Довгий, Валерій Самоплавський, Георгій Кірта, голова Кримського уряду Валерій Горбатов, львівський губернатор Михайло Гладій, аж 9 заступників губернаторів і один — севастопольського мера. Уся президентська рать.

Хоча чому вся? — Генпрокурор Михайло Потебенко — у комуністів, там же кримський спікер Леонід Грач.

...ТА ІНШІ ПРОФЕСІЇ

“Наша Україна” має 14 бізнесменів і 4 банкірів — це з тих, що пройшли за списком. І одну зірку естради — Оксану Білозір, яка між концертами свого часу здобувала освіту дипломата.

Представники творчих професій є і серед комуністів — знову обрано нардепами поета Бориса Олійника і актрису Валерію Заклунну. Разом з ними світле спортивне минуле згадуватиме “кращий футболіст Європи 1975-го року” (як зазначено у списку членів фракції) Олег Блохін. Чи відмовиться він од мандата на користь чогось іншого, як це вже зробив колись, перебуваючи в “Громаді”, наразі невідомо.

Інший спортсмен — Сергій Бубка — у фракції “За ЄдУ!”. Любить “єду” і перший український космонавт Леонід Каденюк.

ПАРЛАМЕНТ

ЇХ УЖЕ НЕ РОЗШУКУЄ МІЛІЦІЯ

Типово українська політична кар'єра — з тюремних нар — просто в депутати — судилася Андрію Шкілю, ув'язненому керівнику УНА-УНСО (Шкіля пов'язали 9 березня минулого року і звинуватили в організації масових заворушень). Зате 31 березня цього року за Андрія проголосували виборці. Сценарій майже такий, як в колишнього нардепа Бродського — з-за ґрат та в парламент. Тільки зі Шкілем зовсім не так легко — цілком можливо, що саме зараз буде проведено черговий суд, який вирішить, що Шкіль винен. Хоча згідно із законом спочатку суд повинен поставити питання перед новим парламентом про скасування депутатської недоторканості для того, хто так несподівано її отримав. Якщо лідер УНА-УНСО все ж таки опиниться на волі, то напевне приєднається до “НУ” або БЮТ.

Ще одним сьогоднішнім депутатом — Юхимом Звягільським (“За ЄдУ!”) декілька років тому теж дуже цікавилися правоохоронні органи. Його підозрювали у привласненні особливо великої суми державних грошей, пан Юхим навіть переховувався в Ізраїлі. Скандальна історія поволі вщухла, і сьогодні про неї можна хіба що пам'ятати.

Як і про безславний політ української ракети, що минулого року влучила у пасажирський літак, після чого міністр оборони Олександр Кузьмук пішов у відставку. А тепер знову прийшов у владу — нардепом від “єди”. Наш електорат зовсім не злопам'ятний.

За національним складом новий парламент доволі різноманітний. Найбільше, звичайно, українців, є євреї, росіяни, татари, угорці. Всі ці діти різних народів вирішуватимуть долю українського протягом наступних чотирьох років.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ЯК «ЄДА» ЗДОБУВАЛА ГОЛОСИ У ХЕРСОНІ

3 квітня прослухала передачу Херсонського обласного радіо (з 18-ї до 19-ї години), яке організувало зустріч із заступниками голови Комітету виборців (у Херсонській області), України Галиною Бахматовою та Олегом Лиховидом. І ось що вони розповіли (майже дослівно, бо я робила нотатки передачі, що йшла ввечері 3 квітня 2002 р.).

У Скадовську виборці були зареєстровані не за місцем свого проживання, через що виникла плутанина, внаслідок якої кількість бюлетенів у скриньках виявилася більшою, ніж кількість людей, які прийшли на голосування (!!!). Те саме відбувалося в Цюрупинському, Каховському, Голопристанському, Каланчацькому районах. Але виборча комісія розуміла всю відповідальність і те, що потрібно було якось виходити із ситуації (цікаво, як?).

Крім того, у Цюрупинському районі під час виборів померли дві людини. Жінка-виборець померла просто у виборчій кабінці. Їй стало погано, а “швидка допомога” приїхала тільки через 30 хвилин. Також помер один член виборчої комісії.

У селах спостерігалися довжелезні черги. У страшенних натовпах люди давили один одного. Там також щось було наплутано із зайвими бюлетенями (виявляється, це типове порушення!). Але “виконками розуміли всю відповідальність і робили все, що могли зробити” (?), щоб якось підрахувати голоси.

У школі № 59 м. Херсона о восьмій годині вечора закрилася виборча дільниця. Виборці обурилися. Довелося викликати ОМОН.

Херсонський комітет виборців України дивувався офіційній інформації з Києва 31.03.2002 р. про низьку активність виборців Херсонської області. Це геть не відповідало дійсності.

Мене, громадянку України, цікавить таке: якщо були виявлені у скриньках зайві бюлетені, то хто їх заповнив і на користь кого, і хто мав можливість розподіляти ті бюлетені? А найголовніше: як же підраховувалися голоси виборців?

Після цієї передачі особисто у мене не викликає сумніву фальсифікація виборів у Херсонській області. (Та й хіба тільки в ній?)

Я уважно слідувала за виборчими програмами. При опрацюванні 97 % бюлетенів центрвиборчком оголосив дані, згідно з якими блок “Наша Україна” за сукупними показниками як блоку, так і мажоритарників, мав перевагу над “За ЄдУ!” стосовно кількості місць у парламенті. Але ще не надійшли дані з Херсонської та Закарпатської областей. І раптом 1.04.2002 р. оголошуються дані, за якими ці 3 % вирішили долю України, надавши перевагу “єди”. Дуже сумнівна ця перемога. Мене не здивувало б збільшення рейтингу комуністів та соціалістів після даних Херсонської області, але тільки не “єди”. Я не знала жодної людини, крім чиновників, які б серйозно сприймали її.

Дуже гірко, що знову нам плюнули в душу. Тим більше, що останнім часом на традиційно червоній Херсонщині блок “Наша Україна”, блок Юлії Тимошенко та інші демократичні сили набули популярності за патріотичну позицію утвердження української державності, української мови, національної культури, історії, за безкомпромісність і мужність у відстоюванні інтересів українського народу.

Оксана ЄВСЕЄНКО

ВАРІАНТИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ БІЛЬШОСТІ

8 квітня відомий політолог і одночасно № 62 виборчого списку блоку В. Ющенка “Наша Україна” Микола Томенко на круглому столі, присвяченому результатам виборів 2002 року, запропонував можливі варіанти формування парламентської більшості.

1. Політична парламентська більшість. Вона може сформуватися навколо питання про відношення до Президента — або його підтримки, або не підтримки. Якщо “Наша Україна” підтримує ідею негативного відношення до Президента, то може сформуватися більшість у складі таких фракцій — СПУ, блок Ю. Тимошенко, КПУ.

Позитивне ставлення до Президента можуть висловити “За Єдину Україну!”, СДПУ(о) і та сама КПУ. Однак у цьому випадку кому-

ністи втратять довіру свого електорату.

2. Ідеологічна природа більшості. На позиціях державності, соціально-ринкового розвитку економіки стоять майже всі партії, окрім комуністів.

3. Персоніфікований характер більшості.

Цей варіант може бути створений лише задля розподілу владних повноважень — посадових місць у парламенті та Кабміні. Головна інтрига буде розгортатися навколо посади голів Кабміну та Верховної Ради.

4. Інституційна або функціональна більшість. Цей варіант створюється навколо вирішення питання щодо перетворення України з президентсько-парламентської у парламентсько-президентську країну. Це означає внесення 1–2 правок у Конституцію щодо надання прав парламентській більшості формувати уряд, який буде підпорядковувати-

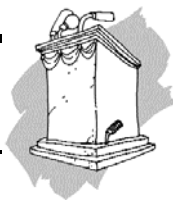
ПРОГНОЗ

тися виключно парламенту.

Спочатку треба підписати договір про принципи функціонування парламентської більшості та уряду. У такому варіанті формування парламентської більшості питання щодо довіри Президента не буде взагалі порушуватися.

На думку політолога, цей варіант є найбільш сприятливим для подальшого розвитку парламентаризму та демократії в країні.

Ірина КОЛЯКА

ЯКІ Ж ВИСНОВКИ МОЖНА ЗРОБИТИ З МИНУЛИХ ВИБОРІВ?

Перший висновок — найважливіший за значенням: комуністи втратили своє лідерство у суспільстві, відтіснені на друге (поки що) місце і не матимуть тепер найбільшої кількості мандатів в українському парламенті: замість колишніх 112 місць буде тільки 59, майже удвічі менше. Це доводить не тільки справжню оцінку громадянами соціальної демагогії компартії, а й історичну безперспективність комуністичної ідеї в нашій державі і, попри соціальні негаразди, переорієнтацію більшої частини спільноти на демократичні цінності.

Другий висновок — не менш важливий: впевнену перемогу здобули національно-демократичні сили: блок "За нашу Україну" Віктора Ющенка та блок Юлії Тимошенко. Сюди, певно, можна віднести й опозиційну соцпартію Олександра Мороза, яка все більше тяжіє до класичної європейської соціал-демократії — в сумі це 112 мандатів.

Третій висновок — вельми промовистий: до українського громадянства нарешті дійшло усвідомлення того, що не можна щоразу повторювати ті самі помилки, себто — підтримувати режим, який упродовж останніх 6–7 років не зумів провести ефективні реформи, підвищити загальний добробут населення, обрати демократію, а навпаки — розорив державу, дозволив олігархічним кланам розбагатіти національні багатства, і намагається утриматися при владі тоталітарними методами. Ці настрої в суспільстві правляча верхівка відчувала давно, але вони, ці настрої, спливали на поверхню під час передвиборчої кампанії. Стало зрозуміло: за чесних, демократичних, прозорих виборів, нічого доброго Президентів та його оточенню не світить. Тоді вони пішли ва-банк — вирішили домогтися свого через так звані політехнології, які розробляли московські фахівці, втручання влади у виборчий процес, масове використання адмінресурсу, очорнення опозиції, занесення у списки виборців так званих "мертвих душ" і немовлят, махлювання і фальшування під час виборів та підрахунку голосів. За цими "політехнологіями" передбачалося: створення потужного пропрезидентського блоку "За єдину Україну!"; роздріблення українського політикуму, щоб максимально дезорієнтувати виборців і розтягнути їхні голоси (33 суб'єкти виборчого процесу за партійними списками — чи не за багато для України?); створення

маріонеткових блоків і партій, які підтримували режим, хоч прямо не декларували цього ("зелені", "озимі", "прогресивні", жінки за майбутнє, демосоюзівці, тощо). Ставилося завдання: конче добитися вирішальної переваги, щоб утворити пропрезидентську більшість у Верховній Раді.

Що тільки не робилося для цього! Фальшиві результати соціопитувань, безперервна пропаганда й агітація за відповідні сили через залежні засоби масової агітації, інформаційна блокада опозиційних сил та всіляке цькування їх через кишенькову Генпрокуратуру. Подейкують, що відповідна рознарядка щодо того, кого слід підтримати і яку кількість голосів забезпечити, була

проголосувати. А це, переважно, молодь, патріотично налаштовані громадяни, оскільки помічено, що зранку здебільшого голосували люди похилого віку, ветерани, серед яких більшість — прихильники комуністів.

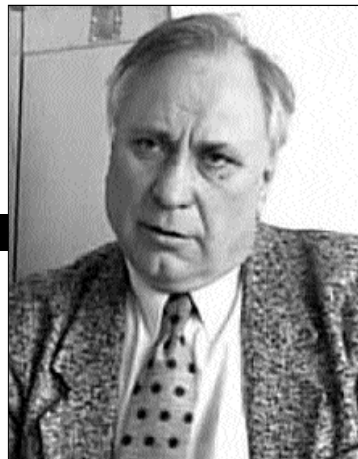
На щастя, масово одурити народ не вдалося, він виявився мудрішим і розсудливішим, ніж раніше. Пропрезидентський чиновницький блок не взяв навіть 12 % голосів (та й ті ще піддаються сумнівам з боку опонентів), хоча розраховував щонайменше на 30 %. Жоден з блоків-сателітів не подолав 4-відсоткового бар'єру, якщо до таких не відносити соціал-демократів об'єднаних. Все це свідчить про катастрофічну втрату владою

ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

ка. В останні роки вони демонстрували явну самовпевненість і не приховували своїх амбітних намірів. Скромний результат у шість з хвостиком відсотків голосів фактично перекреслює мрії Медведчука зайняти президентське крісло.

Шостий висновок — досить симптоматичний: мав місце підкреслено винятковий інтерес до наших парламентських виборів з боку стратегічних партнерів — Росії та США. Американський конгрес ухвалив спеціальний документ, що закликав до прозорих і демократичних виборів в Україні, схожого змісту заяву зробив також Держдепартамент США. Російські політики взагалі висловилися, які блоки і партії влаштовують Російську Федерацію, а які — ні, що є безпардонним втручанням у наші внутрішні справи. Узагалі складалося враження, що посли Америки Паскуаль та Росії Черномірдин були своєрідними суб'єктами українського виборчого процесу. Це явище справді симптоматичне — Україна стає розмінною монетою у великій політиці, і це вимагає посиленої пильності української громадськості.

Можуть бути опротестовані результати виборів окремими суб'єктами виборів, хоча навряд чи успішно, та підсумки голосування по окремих мажоритарних округах. Віктор Ющенко, наприклад, на підставі паралельного підрахунку голосів вважає, що показник його блоку занижений приблизно на 5–7 %, а показник блоку "За ЄдУ!" відповідно настільки ж завищений. Попередні підсумки голосування в одномандатних округах, де найбільше було правопорушень, показують, що тут більшість депутатів буде від блоку "За ЄдУ!", за рахунок чого він може вийти на перше місце за кількістю здобутих мандатів, дещо випередивши блок Ющенка. Ось тепер наочно видно, чому Президент так вперто накладав вето на законопроект про пропорційну систему виборів і змусив Верховну Раду піти на компроміс — покласти в основу Закону про вибори змішану, пропорційно-мажоритарну концепцію. Уже тоді представники влади боялися пропорційної системи, за якої важче за допомогою адмінресурсу здобути більшість мандатів. У мажоритарних округах легше провести бажаних кандидатів через підкуп електорату, тиск на громадську думку та всілякі зловживання.

За результатами виборів в одномандатних округах, блок "За єдину Україну!" отримує ще 66 депутатських мандатів, "Наша Україна" — 42, КПУ — 7, СДПУ(О) — 5, СПУ — 3, по 1 — 3 мандати здобуло кілька блоків і партій, що не подолали 4-відсоткового бар'єру, та 93 мандати здобули самовисуванці. Вони можуть приєднатися до переможців і більшість з них — до блоку "За ЄдУ!". Політологи прогнозують, що за їхніх рахунок і через переманювання та перекуповування депутатів "єдуні" можуть утворити кількісно найчисельнішу фракцію, однак недостатню для створення парламентської більшості.

Сьогодні політики і політологи, як і пересічних громадян, найбільше цікавить, якою ж буде конфігурація нового парламенту, чи вдасться сформувати більшість і якою вона буде. Жодна із політичних сил, які складатимуть майбутню Верховну Раду, не є самодостатньою, щоб мати свою більшість, однак є надія, що більшість вдасться створити без участі комуністів. Оптимізм "єдунів", що їм вдасться стати осердям створення парламентської більшості, звичайно ж, пропрезидентської, здається дещо передчасним: нині навіть представники бізнесу, що пройшли у парламент, намагаються дистанціюватися від нині діючого Президента, скомпрометованого в очах української громадськості та світової спільноти.

Однак зачекаймо до першої сесії Верховної Ради четвертого скликання.

07.04.2002

Віталій Карпенко

Малюнок О. Євтушенка

доведена до областей і районів, багатьох чиновників змушували писати заяви про звільнення з посади за власним бажанням без дати — дату обіцяли поставити після підрахунку голосів, якщо не буде замовленого результату. Був оприлюднений план, підготовлений стратегами блоку "За ЄдУ!", як і що робити, щоб досягти бажаного. Існування такого плану влада спростовувала, однак багато чого діялося саме так, як передбачалося цим, нібито неіснуючим, планом.

Коли стало видно, що продумані заходи не дадуть очікуваного результату, влада, як вважають представники опозиції, свідомо вирішила зробити все, щоб зменшити активність електорату. Саме цим пояснюють надзвичайно незадовільну організацію виборів, тісні приміщення дільниць, пропускна здатність яких не відповідала кількості виборців. Тому в другій половині дня на дільницях було стовпотворіння, багато людей (у Києві, наприклад, подекуди майже половина) не змогли

довіри у суспільстві, яку вже навряд чи зможе вона у нинішньому складі повернути.

Четвертий висновок — надзвичайно принциповий: не подолали 4-відсоткового бар'єра такі відверто проросійські налаштовані суб'єкти виборів, як компартія оновлена, Всеукраїнська партія трудящих, Російський блок, "Зубр". Більше того, вони не набрали й одного відсотка голосів. Це вельми прикметний факт: нинішня українська спільнота у переважній більшості не підтримує відновлення союзу у будь-якій формі, попри всі життєві негаразди орієнтується на свою незалежну державу, не хоче підставляти шию під нове колоніальне ярмо.

П'ятий висновок — по-своєму обнадійливий: незважаючи на потужну агітацію і пропаганду, обробку суспільної свідомості через залежні засоби масової інформації, надто електронні, та витрачені кошти, не досягли мети соціал-демократи об'єднані Медведчука—Суркіса—Кравчу-

Степан ГАВРИШ: «МОРАЛЬ НЕ Є ПРИНЦИПОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ!»

ЛЕКСИКА ВЛАДИ

Ввічливе нагадування ведучої Ірини Халупи про те, що проведене під час спеціальної передачі радіо "Свобода" опитування багатьох політиків (в тому числі І. Плюща, Л. Кравчука, багатьох інших) підтвердило тезу "яка у політиків мораль, така й політика", не вплинуло на екс-віце-спікера. Він продовжу-

Це відверте висловлювання, яке дуже нагадує шило, що вилазить з мішка, нещодавній (до виборів) заступник голови Верховної Ради Степан Гавриш, він же активний захисник

вав переконувати присутніх у тому, що моральність — це не та категорія, яка має значення у прийнятті політичних рішень.

Натомість присутня при цьому пані Юлія Тимошен-

ко висловила чітко: "Цю нинішню аморальну вивчав владу, яка впродовж майже десяти років руйнує не тільки економіку, а й мораль суспільства, давно треба замінити на владу

правлячої команди Кучми, дозволив собі прорікти 3 квітня 2002 року, в середу, під час прямого ефіру вечірньої "Свободи", у присутності кількох відомих в Україні і світі осіб.

моральну. Бо тільки за моральною владою, яка здатна не брехати, а говорити правду, буде й моральна організація життя в державі!"

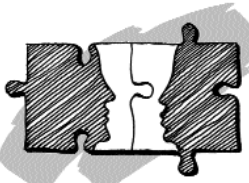
Очевидно, що правля-

ча верхівка не хоче бачити себе поза владним олімпом. А отже, наближається час нового переділу портфель і сфер впливу. Тому всі ті, кому їхня мораль дає змогу й надалі не відчувати

різницю між правдою і брехнею, поспішають засвідчити свою лояльність до верхівки у найбільш відвертій і драстичній спосіб.

У кожному разі, пан Гавриш, скоріше за все, набрав певні бали для підвищення свого рейтингу в списку, який, мабуть, уже готується на вул. Банковий.

• Стефан КОСТКА

“Слово Просвіти” продовжує цикл публікацій про своїх читачів, про людей, які творять газету разом із нашим журналістським колективом. Володимир Касяненко — член проводу харківської обласної організації ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, експерт-хімік спецавтопідприємства з перевезення небезпечних вантажів... Утім — надаємо можливість гостю самому говорити.

Народився я у місті Мерефа, на Харківщині. Вдався в діда — гарячу, відкрити, розумну й роботящу людину. Це, передусім, — про нього.

Дідусь змалечку наймитував у німецькій колонії, і, попри все, багато дечого у них навчився. Так, повернувшись, варив дома темне оксамитове пиво, яке у нас пішло на конвеєр лише 10 років тому. Кабанів він вирощував не на сало, а на м'ясо, був навіть земським гласним (по-нашому — депутат районної Ради). Передався мені також дідусів національний консерватизм чи, радше, радикалізм, хоча батько був “добропорядним і шанованим радянським громадянином”. До речі, якраз батько рятував мене кілька разів у студентські часи, коли мене хотіли вигнати з Харківського політехнічного інституту за націоналізм. Маю фах інженера-хіміка-технолога, захистив кандидатську дисертацію в Росії, тема — “Підвищення ефективності виробництва алюмінію високої частоти”. Свого часу працював на алюмінієвих заводах у Норильську та Красноярську. У дослідному цеху ми розробляли спеціальні види алюмінію для бомб.

Як не дивно, до цього я був “культурним героєм” — завідділом культури у районі, й за три роки відкрив художню і музичну школи, 6 бібліотек, парк культури у Мерефі, а найголовніше, з найважчими боями — відвоював кошти на виготовлення погруддя Івана Сірка. Хоча потім вищі партійці зчинили ґвалт, і його 13 років переховували, чекаючи на встановлення...

Найвиразніший спогад дитинства — смерть батька, військового льотчика. Лише смерть відкрила його незагоєну рану на нозі (фронтowa травма — літак батька збили і він стрибнув з парашутом).

МЕРЕФА І “ПРОСВІТА”

Війна за Сірка була війною за Мерефу, бо видатний козацький полководець — історичний символ цього міста. Близько 1585 року цю місцевість подарував Дмитрові Сіркові Стефан Баторій за успішні походи на татар. Саме тут і народився Іван Сірко, кошовий отаман Запорозької Січі, що протягом 50 років переможно воював і з турками, і з татарами, і з московитами.

“Мерефа”, у перекладі з татарської — пасовисько сміливих. Однойменна річка Мерефа впадає в річку Мож (ще — Мжа, Межа). І ці річки були натуральними захисними кордонами міста

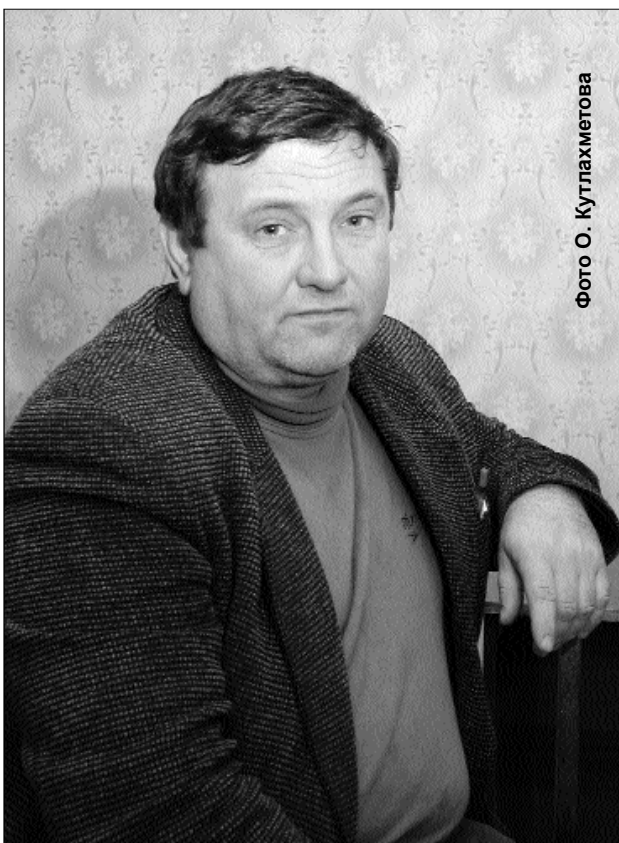

Фото О. Кутлашметова

ось куркуль — основа державності більшості країн, а в Україні, з багатими землями — це окрема тисячолітня культура. Говорю “куркуль”, бо “фермер” для мене — якесь ефемерне поняття з маленьким трактором, у комбінезоні, кепі, а я звик бачити дядька у куфайці, “дурний” шапці, з чорними від землі руками, доброго і простого. У Польщі — 2,5 мільйона таких селянських господарств, у Німеччині —десь два, у Франції — три. Ми маємо поки що тільки 6 мільйонів паїв, найближчим часом з них оформиться, думаю,десь 200 тисяч “куркулів”. Якщо ж за кілька наступних років таких господарств буде не менше 2 мільйонів — стабільність країні гарантовано.

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

Володимир КАСЯНЕНКО: «КУРКУЛЬ — ОСНОВА ДЕРЖАВНОСТІ...»

ремій Ігор Михайлин, рухивець, обраний депутатом міської Ради. Тотальний переляк партноменклатури тоді обмежив фальсифікації, які на наступних виборах уже абсолютно витіснили з влади “наших” людей...

Що робить сьогодні мерейанська “Просвіта”? Те, що можна робити на громадській засадах. Передплачує понад 100 примірників Євроюлетеня, журнал “Політика і культура” мерейанським учителям за наш кошт, усі вчителі хімії отримали також комплекти хімікатів. З дітьми проводимо екскурсії в Харківський літературний музей, у мерейанський історичний музей. За свій кошт я возив мерейан до Києва на зустріч із Папою Римським. Засипали власноруч дороги, щоб не було банюки у Мерефі (провулки Комінтерну і Мирний, вулиця Мирна). Багато що роблять наші просвітяни, висококваліфіковані інженери Кость Романів і Геннадій Мезін, Сергій Тахматов проводить часто шкільні конкурси з призами, забезпечує дитячу міську футбольну команду і мячами, і формою. Додамо Будинку дитини — останнього разу купили на 350 гривень одягу дітям...

ЗЕМЛЯ НЕ МОЖЕ БУТИ ЗБИТКОВОЮ

Народився я у місті, де асфальт чудово ладить із землею. До того ж дідусь, як “культурний господар”, дечого мене навчив. Життям я, зрештою, зрозумів ту істину, що врятує нашу країну тільки куркуль, тобто людина, яка працює на землі забезпечує і свою сім'ю, і найманих робітників. Причому наймані робітники в селі — не розкіш і не злочин “капіталістів”, а життєва необхідність. Більшість простих селян у гарячу пору потребують допомоги (часто приходять сусіди, знайомі, родичі). Так

тар? 100–110 кг зерна для посіву, 40–45 літрів солярки (хай 50 через зношену техніку), оранка, боронування, збір — по 100 гривень за кожну технічну операцію, якщо своєї техніки господар не має, нехай подвійне підживлення (по 200 кг добрив кожне) — ще 200 гривень. Таким чином максимальні витрати становлять десь 700 гривень. Враховане ж подвійне підживлення передбачатиме вже вищий ґатунок пшениці, ніж звичайно. Мінімум декларована ціна на зерно — 300 гривень тонна (реальна — 400, “недооцінка” — для тіньових прибутків), за наших же оптимальних умов пшеницю можна продавати за 500–600 гривень. За нормальних погодних умов 3 тонни зерна зібрати з гек-

тара не є проблемою, тож десь 1500 гривень — за його реалізацію. Віднімемо витрати плюс 20 % ПДВ, податок з гектару — виходить десь 600 гривень чистого доходу на гектар з вирощування пшениці. Говорю про “поміщиків”, колишніх голів колгоспів і радгоспів, які мають техніку, менше витрачають на усі технологічні процеси — їх тіньові прибутки мінімум удвічі більші. Тож із тисяч гектарів пшениці, заплативши усім зарплату і ренту, він може заробити 600–700 тисяч гривень.

Кажуть, техніки немає, але ж трактори і комбайни у вирий не літають. У маленькій Мерефі є близько 30 тракторів, вони нікуди не полетіли і не полетять. В Україні в середньому один трактор на 50 га, а найважча робота для нього — оранка. “Білорус” же за 100 днів “оранкового” часу може обробити 400 гектарів. До того ж сьогодні від Криму на північ ідуть так звані “механізовані бригади”, які за збір врожаю беруть від 10 до 20 % продукції. За рік комбайн “Джон Дір”, “Домінатор” або “Клас” може зібрати врожай із півтора-двох тисяч гектарів, починаючи з ранніх зернових, горох, озимі пшениця та ячмінь, яра пшениця, соняшник, гірчиця, кукурудза... Десь, отже, мінімум 160 тисяч гривень річного прибутку врожаєм може отримувати комбайн (окуповується за 3–5 років). Але треба налагодити добрі кредитні лінії, знайти стабільного замовника. Тим паче лише степ зберігає поки що “нахил” до величезних полів.

Так що усі крики здорових “дядь” у капелюхах і при “Мерседесах” про збитковість сільського господарства — блеф на приховування великих крадіжок. Великі господарства (з тисячами гектарів) — дійсно невідгидні. Бо коли нападає якась хвороба і немає середніх різно-

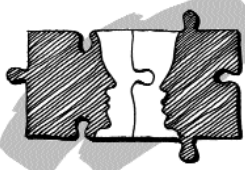
культурних (за сівозміною) полів — можуть загинути сотні гектарів продукту.

Які ж ще культури використовуються для сівозміни? Вигідним є також соняшник (півтори тонни з гектара — дві тисячі гривень мінус максимум тисячу технологічних затрат і податків), гірчиця, яка дає до трьох тонн гірчицевого зерна (з гектара, очевидно), а це — тонна гірчицевої олії, три тисячі гривень. Гірчиця ж — культура, яка не боїться “слабких” ґрунтів, навпаки, дає зелену масу (мульчу) як добриво у ґрунт, зберігається, до того ж, гірчицева олія (на відміну від соняшникової) — три і більше років. А це з картоплі: двадцять тонн з гектара і десь три тисячі чистого прибутку. А кавуни?

Кажуть — стихійні лиха. Так, буває і град, і заморозки, але ж — не щодня. Пам'ятаю заморозки десь трирічної давнини, це була дійсно трагедія! Я плавав, коли прийшов на город і побачив, що пообсипалися усі абрикоси і сливи. Нормальна людина не може таке переживати без сліз. Але ж де були низини, вода (як добрий акумулятор тепла) — щось зібрати, і ми не були без нічого. Картоплю замерзлу викосили, і виросла нова... Тваринництво тут, зрозуміло, не так вразливе на стихійні лиха, і теж є вигідною справою. Візьмемо звичайну свиню. У середньому вона з'їдає 5–7 кг корму за день (різна зелень влітку, дерть, комбікорм, навіть картоплю чи кормовий буряк, інше...) Десь за 150 днів кабанчик набирає 90–100 кг ваги (60 кілограмів чистого м'яса, 10–15 — сало, решта — дешева свинина) — це десь 1000 гривень від продажу продукту мінус 700 гривень вигоди. А коро- ва? На ній практично і виживає будь-який селянин. А курка, качка, індики, кролики?...

Так, сільське господарство є ризиковою справою, але не більше, ніж будь-яка інша. Шкідливо сидати в машину і думати щодня, що розбіється. Можна, звичайно, і в аварію потрапити: залежить усе від твоєї пильності, праці і волі Божої. Не буває легких рішень, але їх потрібно робити, адже ми прийшли у цей світ, щоб працювати. Господь дав землю для людини. Рано чи пізно припиниться обкрадання людей у таких розмірах, буде ще прибутковішою земля. Так чи інакше на “куркулі” тримається держава, бо земля має великі внутрішні резерви для подолання усіляких зовнішніх криз...

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

БГІШМА-АПАГЕЯ І СВЯЩЕННА ГАНГА

РІЧКОВА БОГІНЯ І ВОСЬМИЙ СИН ЦАРЯ ШАНТАНУ

Цар Пратіпа усамітвився біля священної Гангі для ревного подвижництва. І якось річка в подібності богині підійшла до відлюдника й сіла на його праве стегно. Здивований Пратіпа мовив до чарівної гості:

— Що привело тебе до мене, красуне? Чим можу прислужитися?

— Я покохала тебе, царю, — мовила юна дівчина. — Покохай і ти мене. Адже кажуть мудрі: закохану жінку не слід відштовхувати.

— Я не можу покохати чужу дружину або жінку не свого стану. Така моя свята обітниця, — відповів Пратіпа.

— Я не заміню і не з іншого стану. То невже відштовхнеш мене?

— Не можу я пристати на таке. Ти сіла мені на праве стегно, а воно лише для дочок і невісток. Закохана жінка сідає на ліве стегно. Тому й відмовляю тобі, красуне! Будь краще мою невісткою. Я вибираю тебе для свого сина.

— Що ж, нехай так, — погодилася дівчина, — я одружусь з ним. Але він не мусить знати, хто я і що я. Що б я не чинила, нехай він не перешкоджає і ні про що не розпитує. Тільки тоді доля пошле нам щастя, а тобі — внука.

Дівчина зникла. А згодом у Пратіпи та його дружини народився син. А що народився він тоді, коли Пратіпа перебував у смиренному відлюдництві, то й назвали його Шантану — *Спокійний*.

Коли Шантану виріс, цар-батько закликав його до себе:

— Колись, сину, провідала мене невимовно чарівна дівчина. Якщо раптом вона прийде до тебе, візьми її заміж, але не розпитуй — ні хто вона, ні звідки. І що б не робила, ти на те не зважай.

Посадовив сина на царський престол й подався в ліс доживати віку. Шантану ж, ставши царем, часто вирушав на полювання. І якось на березі Гангі помітив юну дівчину, наче богиню краси на лотосі.

Дівчина зашарілася під його захопленим поглядом. А Шантану лагідно мовив до неї:

— Хто б ти не була, стань мені любобо дружиною!

Дівчина підійшла ближче:

— Але з однією умовою: не стримуй і не картай мене, що б я не чинила. Приймаєш цю умову, і я — твоя дружина.

— Авжеж! Авжеж! Звичайно, приймаю! — палко запевнив її цар.

І богиня Ганга стала дружиною Шантану. Та що вона богиня, молодий цар тоді ще не знав. Обоє нестямно кохали одне одного й не помічали, як летять дні, тижні, місяці й роки. У них народилося семеро синів, і кожного дружина бігцем відносила до річки й кидала в бурхливі хвилі. Шантану бачив те, але мовчав, боячися втратити кохану. Та коли народився восьмий син, а дружина і з ним кинулася до річки, Шантану не витримав.

— Не губи безневинної дитини! — заблагав він. — Хто ти й звідки, що так безжалюдно позбавляєш життя моїх синів? Зупинися, не бери на душу ще одного неспокутного гріха!

Тоді дружина прибрала подобу богині й мовила:

— Ти хочеш знати, хто я? Втілення Небесної Гангі, мати вось-

ми напівбогів, які через прокльон мали жити на землі. З тобою я жила, щоб сповнити божий замір — зняти той прокльон. А для цього їхніми батьками могли бути тільки я і ти. Я позбавляла дітей земного життя і вже врятувала сімох наших синів. Але восьмого не встигла, тож він залишиться при тобі. Назви його на мою честь. Дбай про нього, і він стане могутнім воїном, неподоланим у битві. А я полишаю тебе, бо ти порушив дане слово.

Мовила так Ганга й зникла. А невимовно засмучений цар повернувся до столиці, де назвав сина *Гангадатта* — «Даний Ганго».

Йшли роки. Одного разу Шантану, вже вдівець, знову зустрів біля річки юну вродливицю. І запитав:

— Хто ти й звідки, красуне?

— Дочка рибалки, достославний царю, — чомно відповіла незнайомка. — Човном перевозжу людей через ріку. А батько мій — рибальський ватажок.

Шантану закохався в красуню-перевізницю. І пішов до її батька, просити руки дівчини.

— Ти можеш одружитися з нею, але за однієї умови, — відповів той.

— І що ж то за умова? — поспитав цар.

— Умова така: син, який у вас народиться, посяде царський трон.

Пообіцяти цього Шантану не міг, хоч і палав коханням до Сат'яваті — так звали дівчину. Невеселий повернувся цар до палацу: він не міг калічити життя єдиного сина заради власного щастя.

Гангадатта невдовзі дізнався, чому батько засмучений. Він сам пішов до рибалки і заявив, що зрікається свого права на престол. Але батько Сат'яваті поставив нову вимогу: щоб він ніколи не одружувався і не мав дітей. Заради батька Гангадатта пристав і на це.

На своїй колісниці він одвіз Сат'яваті до царського палацу. Шантану вразив самовідданий вчинок сина. Розчулений батько прорік йому бути неперевершеним воїном. А Гангадатту після його страхітливої клятви стали називати *Бгішма* — «Грізний».

У Шантану й Сат'яваті народився син, котрий виріс і посів престол, але невдовзі помер. Дві його дружини, яких викрав йому Бгішма, народили двох синів — Панду й Дрітараштру. Перший мав п'ятьох синів, другий — сто синів і одну дочку. Нащадки Панду називалися *пандави*, а Дрітараштри — *каураві*. Битві двоюрідних братів пандавів та кауравів і присвячена «Махабгарата». Бгішма в цій війні був полководцем, він очолював військо кауравів. На 10-й день 18-денної битви Бгішму смертельно поранив Арджун, теж могутній воїн, одружений із сестрою Крішні. Він підступно пустив у нього стрілу з-за спини дівчини, в яку Бгішма відмовився стріляти. Бгішма прожив іще 58 днів і вклав Юдіштхірі, найстаршому з пандавів, настанови про те, як керувати державою. Ці настанови склали «Шанті-парву», «Книгу миру» — 12-ту книгу «Махабгарати» (всіх книг — 18). Тоді ж Бгішма вклав і воїнський кодекс честі, особливо властивий раджпутам, багато чим схожих на запорозьких козаків.

БГІШМА-МГІШМАКА, БУШМА-БУШМАКА

У міфі про Бгішму чимало точок дотикання з Україною. Зокрема, суто війське ім'я *Бгішма* відповідає українському прізвищу *Бушма* й означає «Грізний», «Кого бояться вороги». Компонент *bhish* (синоніми *bhi*, *bhaya*) — «страх», «побоювання», «ляк» (СРС, 475, 482) споріднений з укр. *боятися*, *безбоязний*, *боязкий*, *боягуз*.

Імені *Бгішма* відповідає інше війське ім'я — *Бгішмака*, що й собі тотожне українському прізвищу *Бушмака*. Його мав цар Бгішмака, батько Рукміні, дружини Крішні, ім'я якої, в свою чергу, споріднене з латиським прізвищем *Рукмане*.

Інше ім'я Пратіпи, діда Бгішми — *Пар'яшравас*. Воно тотожне імені *Переяслав*, досить ясно відбитому в давній і сучасній слов'янській топонімії: Переяслав на Київщині, Переяслав-Заліський і Переяслав-Рязанський у Росії, Преслав у Болгарії, Бреслау в Німеччині тощо. Санскр. *para* означає «багато», «дуже», «винятково» й тотожне українським префіксам *пере* й *пре*. Тобто імена *Пар'яшравас* і *Переяслав* означають «Багатославний», «Преславний».

У Шантану був старший брат *Бахліка*, а внука Бахліки звали *Бгурішравас* — «Багатославний». Це війське ім'я тотожне україн-

пустив у Бгурішраваса стрілу й відтяв праву руку (сам Арджун — лівша). Лише тоді Сат'які здолав Бгурішраваса.

Бахліка й назва країни (інші назви її — *Бактрія*, *Балх*) на південь від ріки Окс (нинішня Аму-дар'я), батьківщина царів-кеїв. Територія на північ по Оксу називалася *Согдіана* (пор. *Сугдею* і *сугдейців-кравенців* у Криму, про яких пише «Влесова книга»). Окс — грецький варіант назви *Вахи*, «Бик», а *Биком* у давнину називався й Дніпро.

Бахліки-бактрійці разом із шаками (скіфами), парфянами й сіндами-сувірами воювали на боці кауравів, тобто проти Арджуни й Крішні. Хоча саме плем'я Крішні і його старший брат Баладева підтримували кауравів. Зазначимо, що імена воїнського й пастушницького божества Крішні рясно відбиті в українських прізвищах (*Кришень*, *Кришненко*, *Гупал*, *Гупало*, *Гупалюк*, *Гупаленко*), як і його старшого брата, землеробського божества (*Болудей*, *Білдей*, *Бальвір*, *Бальвір*, *Балбир*, *Балбиренко*). Якщо врахувати, що сінди-сувіри жили на теренах Давньої України, що вони споріднені з українськими сіверами-кімерами (ТРС, 10 — 17), то виходить, що на боці кауравів воювали й кімери-сівери. А *каурави* — це *кравенці*, тобто *коровичі* «Влесової книги». *Кравенці* ж — давня форма сучасного терміну *українці*.

ГІДРОНІМНІ Й ТОПОНІМНІ ПАРАЛЕЛІ

Бгішма — син Гангі, тому зоветься *Гангадатта* — «Даний Ганго», «Гангодан». Але Ганга має і назву *Апага*, тому інше ім'я Бгішми — *Апагея*, тобто «Апажин», «Син Апаги-Гангі». А також *Апагасута* — «Народжений Апагою». У «Махабгараті» річка *Апага* пов'язується з Араттою, а *Аратта* — давня назва Пенджабу, з яким Україна виявляє багато зв'язків на різних рівнях.

Арага в санскриті — «ріка», «потік», досл. «Водоплинна» або «Плинновода» (санскр. *ара* «вода» + *га* «текти», «плинути»; SED, 82).

У ведах *ара* означує найперший із п'яти елементів світу — воду. Різновидами *ара* є *арах*, *арат*, *арас*, *арсу*. *Арас*, *арсу* — «вода» містить санскр. *apsara*; так називаються водні діви, згадувані ще у ведах, слов'янські русалки. Як і русалки, апсари зваблюють і зачаровують людей. Вони й небесні танцівниці, розважають небожителів і полеглих воїнів у сварзі-раю — небесному царстві Індри (про Індру й сваргу мовить «Влесова книга»). На його прохання апсари-русалки іноді сходять на землю і спокушають праведників, щоб ті нечужаним подвижництвом не похитнули могутності богів (див. статтю «Бгарата — Калідаса — Україна», № 25 за минулий рік).

Імена *Apadeva* — «Бог вод», *Arampati*, *Arapati*, *Apara* — «Владика вод» (санскр. *pati* тотожне укр. *батько*, рос. *батя*) має веддський Варуна, тотожний грецькому Посейдонові, скіфському Тагимасадові й слов'янському

Клятва Бгішми

Дажбогові (ТРС, 68 — 81). У ведах атмосферні води-апас звуться матерями й дарують зцілення, довгий вік, а то й безсмертя. Води — дружини Соми-Чандри, тобто Місяця (на Київщині є річка *Шандра*, у басейні Дністра — річки *Шандрова*, *Шандровець* та інші, а в Пенджабі — *Чандра* й *Чандрабгага*).

Річка *Апака* є в басейні Сейму, *Апажа* — в басейні Десни. У басейні Сіверського Дінця фіксується яр *Опаківський* (*Апоков колодязь* — XVII ст.). *Апока* — назва річки в Криму. Там же в Криму — гора *Опук* (с. Тарасівка Нижньогірського р-ну), де збереглися руїни античного міста Кімеріка. *Опочна* (Опічна) — притока Синюхи (бас. Південного Бугу, Кіровоградщина). Сюди ж річка й село *Опішня* на Полтавщині (СГУ, 399).

Особливо промовисті прикарпатські й закарпатські факти:

Опака (варіант — *Опока*) — притока Бистриці-Тисменицької (бас. Дністра); витік у лісі *Опачка*, населений пункт *Опака*, гірло Залокоть (Дрогобицький р-н на Львівщині). У верхів'ях — *Опачка*.

У басейні Дунаю річка *Апшиця* (притока Тиси) тече з-під гори *Апещий* *Плаєць* північніше с. *Водиця* (Рахівський р-н Закарпатської обл.). У тому ж Рахівському районі були села *Апшиця* (суч. *Водиця*), *Вишня Апша* (суч. *Верхнє Водяне*), *Середня Апша* (суч. *Середнє Водяне*), *Нижня Апша* (суч. *Діброва*) — в Тячівському районі. Варіанти їх: *Апса*, *Апсиця*, *Апсавиця*. Там же — потічок *Апшинець* (л. Чорної Тиси п. Тиси л. Дунаю). Пор. також — гребля *Апшинець*, гора *Апшенеска* тощо (СГУ, 23).

Як бачимо, тут *Апшиця* = *Водиця*, *Апша* = *Водяне*. Отже, пов'язування закарпатських назв *Апса-Апша*, *Апсиця-Апшиця* з санскр. *арас*, *арсу* — «вода» цілком слушне й умотивоване.

Ці дані ще раз засвідчують існування третього, західного ареалу індоарійської мови (інші два — Індія і держава Мітанні на Близькому Сході, II тис. до н.е.), який простягається від Північного Кавказу до Закарпаття і охоплює всю Україну.

СГУ — Словник гідронімів України. К., 1979.

CPC — Санскритско-русский словарь. М., 1978.

ТРС — *Наливайко С.І.* Таємниці розкриває санскрит. К., 2000.

SED — Sanskrit-English Dictionary. New Delhi, 1993.

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13, 14 (2002 р.)

ПАМ'ЯТЬ ЗЕМЛІ — ЇЇ ГОЛОС

Нашу історію затоплювали небуттям протягом тривалого часу. Нас ніби розвернули спиною до нашої минувшини, відібравши теперішньо-минулий час. Живіть теперішнім. А отже, без будучини. І при всьому позитиві прийняття християнства, при тому велелюдному хрещенні, мене цікавить: а де, на якому дні, у яких намулах затоплена голова, срібна голова Перуна із золотими вусями, образ якого збігався з образом Збручанського ідола. А де інші кумири, згадувані в “Повісті временних літ”, перечитуючи яку, я завжди спотикався на ось цьому історично-визначальному епізоді: “Володимир потім узвѣв царицю ѿ Настаса (священника з Корсуня — П. М.) і корсунських попів з мощами св. Климента і Фіфа, ученика його, взяв церковні посуду і ікони на благословення для себе. Поставив церкву св. Василія серед міста на горі, де висипали землю, кладучи насипи, і та церква стоїть до нинішнього дня. Забрав звідти дві мідяні статуї та чотири мідяні коні, які нині стоять за святою Богородицею... Віддав грекам Корсунь назад як віно за царицю, а сам прибув до Києва. Коли прибув, повелів поперекидати кумирів; одних порубати, інших спалити. Перуна ж казав прив'язати до кінського хвоста та волочити згори через Боричів на Ручай, і приставив 12 людей бити палицями. Це не щоб дерево відчувало, тільки на посміховисько чортів, який ошукував тою постантатом людей, щоб дістав відплату від людей. Великі еси, Господи, і чудні діла Твої. Вчора почитаний людьми, нині виставлений на посміховище. Коли волочили його вздовж Ручаю до Дніпра, плакали за ним невірні люди, бо не прийняли ще святого хрещення. І, приволокши його, вкинули до Дніпра... Після того після Володимир вістунів по цілому місту, голосячи: “Якщо не явиться завтра хто-небудь до річки, бідний чи багатий, низького стану чи робітник, буде моїм противником”. Цитую в перекладі дослідника історії Хрещення України-Руси професора Миколи Чубатого.

Історична ситуація, що склалася в Києві та й по всій державі, була драматичною. Але в жодного дослідника тієї доби я не зустрів хоч би спроби реставрації духу того часу, тих кумирів. І кого спалили, а кого порубали?

Невже існують якісь свої алгоритми нищення одного і насаджування іншого, які повторювалися не один раз в історії нашого народу? Плакали ж люди, які автоматично ставали ворогами княжими. Плакали... Аж на мій пам'яті тих, хто не приймав нової комуністичної віри, автоматично зараховували до ворогів. Репресії щодо роду Богдановичів (по материнській лінії), нищення, розкуркулення, вигнання на заслання іншої гілки — Мовчанів... А як підсумок — голодомор... Скільки їх було в Україні? Де ці хроніки? Де скрижалі, якщо нинішні владоможці сором'язливо поглядають на кам'яний хрестик, що тулиться до стін Михайлівського Золотоверхого?!

Значні події вимагають відповідного пошанування. Тут потрібно переймати науку в євреїв, вір-

менів та греків, які впродовж віків рятували не лише срібло-злото, а й манускрипти. У тих манускриптах — заповіді пращурів. Де наші Велесові книги? Де наші заповіді? Вони, як весняні дощі, всякали у всеплодючий український чорнозем. Тому я й не здивувався, коли мій неповнолітній син Богдан, ідучи зі мною до річки Трубіж від Підварок, зупинився і сказав:

— Тату, чуєш, земля співає...

Співає і промовляє... Мені особисто бракує усіх тих Лад, Беринь, Дан, Мокош, Родів, Перунів, Волосів, Стрибогів... І хочеться бачити на одному з Київських узвишшів пам'ятник нашому безсмертному народові, що сотворив хліборобську цивілізацію — Золотий Пług... Золотий Пług, Золота Чаша, Золотий Кінь... Та де взяти того золота? Хоча і виснажилися наші річки Золотоношки, проте золото — там, де цвіте

серед яких найважливіший є Тора і тлумачення до неї “Маїмар”. Ця мізерія духовної спадщини зумовлена тим, що ще в 721 р. до н. е. Цар Сарагон депортував значну частину племені до Вавилону, та коли вони повернулися на свої землі, то, уже за часів царювання синів Ірода, самаритяни були продані в рабство, а місто зруйноване дотла... Зберегли в бесагах найкоштовніше — Тору, навколо якої, власне, і з якою пов'язане їхнє життя... І найдивовижніше, що більшість із них успадковують і подосі найдревніше заняття — астрологію.

Маючи теперішнє-минуле, вони уперто слугують теперішньому-завтрашньому. Їхньою письмовою мовою є іврит, мова Мойсея, а побутовою стала арабська...

ХТО СТАНЕ ЖИВИМ ДЖЕРЕЛОМ?

Фото О. Кутлахметова

папороть в ніч на Івана Купала...

Хто сказав, що ми бідні? Бідні — убогодухі. Бідні ті, хто не має теперішнього-минулого. Воно присутнє буде доти в нас, доки слово наше з нами. Якщо в світі залишилося всього п'ятсот душ біблійного народу самаритян, що й подосі живуть на своїх історичних поселеннях у центрі колишньої Самарії (сучасна Йорданія) з єдиною, як на мій погляд, історичною місією: збереження найдревнішого в світі манускрипту — Тори, якому налічується 3650 років, і який був написаний праправнуком Мойсея Нагі, то чому нарікати нам? Чому нам нарікати й, власне, на кого? Хіба що на самих себе... Коли я згадую місто Себастію, головне місто самаритян, то найперш виникає захоплення, як горстка людей в 500 душ виконують те, що їм призначено Небом, тобто Всевишнім — бути собою. Їх на всій Землі менше, ніж людей в якійсь Зачепилівці. Але живуть вони за тими приписами, якими жили їхні пращури ще в добу Івана Хрестителя, який перебував за часів Ірода у в'язниці міста Себастії. Тут же, після обезголовлення, було поховане тіло святого. Але за часів Юліана Відступника могили його блюзнірськи розрили, а рештки тілні спалили й розвіяли за вітром.

Вони зберегли з тих давніх часів лише двадцять фоліантів,

Чатівники духу, — так я б визначив їхню роль у цьому прекрасному і трагічному світі для долі цього народу. Так само як є вічними чатівниками колодязя Якова ченці-греки, що подають холодну і надзвичайно смачну воду, зачерпнуту з глибини сорока двох метрів. Ні, з глибини віків.

Саме біля цього колодязя колись зупинявся Ісус Христос і мав розмову з самаритянкою. Пригадуєте? В євангелії від Івана: “Отож прибуває він до самарійського міста Сіхар (тобто сьогорішньої Себастії), недалеко від поля, яке Яків був дав своєму синові Йосипові. І там же була Якова криниця. І Ісус, зморений дорогою, сів побіля криниці”. Саме побіля тієї криниці, що була викопана ще за багатьох років до Ісуса Ісаком. Ось цитата з книги Буття: “І копали Ісакові раби в долині, і знайшли там криницю живої води”. Тобто джерельної. “І сварилися пастухи герарські з пастухами Ісаковими, кажучи: “Це наша вода”, і Він дав ім'я для тієї криниці: Есек (сварка), бо сварилися за неї. І викопали вони іншу криницю, і сварилися також за неї. І назвав він її іменем Ситна (ворожнеча). І він пересунувся звідти, і викопав іншу криницю, — і не сварилися за неї. І він назвав її іменем Рехвот, і сказав: “Тепер нам поширив Господь, щоб в краю цім ми розмно-

жились”. (Рехвот — щастя, обшири).

Отже зупинився Ісус Христос, — що в перекладі з давньогрецької означає Месія, — побіля тієї криниці Якова, коли “надходить одна жінка з Самарії набрати води. Ісус каже до неї: “Дай напитися Мені”. І тоді каже йому самарянка: “Як же ти, юдеянин бувши, та просиш напитися від мене, самарянки?” Бо юдеї не сходяться з самарянами... Ісус відповів і промовив до неї: “Коли б ти знала Божий дар, і Хто Той, Хто говорить тобі: “Дай напитися Мені”, ти у Нього просила, і він тобі дав би живої води”. Каже жінка до Нього: “І ковшика в тебе нема, а криниця глибока, — звідки ж ти маєш воду живу? Чи ти більший за нашого отця Якова, що дав нам цю криницю, і він сам із неї пив і сини його, і худоба його?” Ісус відповів і сказав їй: “Кожен, хто воду цю п'є, буде прагнути знову. А хто пити-

казани, гребінці, амфори, підвіски, коні, раби, пекторалі, — свідчать про трансцендентний шлях душі померлого на далекі планети. Мандрівка у вічність, яка триває вже багато-багато віків. І всі ці знахідки, всі ці черепки, всі ці тілні рештки є певними заповідями і для сущих на землі: життя безкінечне, дорога — безмежна, особистість неповторна. Незважаючи на матеріальне оточення, яке супроводжує людину, зв'язок із Всевишнім триває вічно.

Тому найголосніше тут на кургані чути голос Німоти. І виникає загострене відчуття відстані від усього живого на тисячі років... І все це має стосунок до тебе: відчуваєш цю причетність до минувшини, але розум не годен досягти цієї спорідненості і часової тяглості. Бо дуже мало аргументів: тужливі речитативні голосіння, що збереглися подосі, покладання до домовин різного начиння, насипання могил, що вже за багато віків змінили і форму, і розміри... Проте в отому пронизливому мовчанні, що проймає слух дзвенінням, промовляють свої інформа-

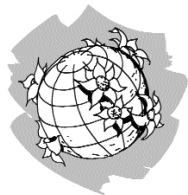
ції. А далі цілий день були пригоди: то мало не втопився в гірській річці, то, перечепившись, порвав взуття, то подряпав обличчя об дику морелю... Цілий день супроводжували мене якісь пригоди, а вночі снилися жахіття: то кінь у головах скаче, то камінь обрушується згори на мене. І, збудившись на світанку, я перейшов річку і жбурнув у розкопану за ціле літо польовими робітниками широку і глибоку яму осколок того металу, який я хотів забрати із собою в Україну як сувенір.

У дитинстві нам ніхто не казав: не збирати ягід на цвинтарі, не рвати шовковиць, не підбирати яблука чи збирати гриби... Боже боронь. Цвинтар і є цвинтар... Це на рівні підсвідомості... Страх переступити цвинтарний рів зупиняв майже кожного, та, звісна річ, знаходилися відчайдухи, що вилазили і на черешні, і на шовковиці, і на яблуні... Але я переконаний, що ті плоди їм довго відгикувалися, скорочуючи вік тим зухвальцям, що переступали межі дозволеного... Ажде царство мертвих не лише там, за Мертвоводдям, де сіль випалює трави і виїдає сущим очі, але поряд із нами: живе і мертве сусідують. Проте людина впорядковує не лише час свого життя, а й простір: тут можна будувати оселю, а тут не можна, тут можна копати криницю, а там — заказано...

Далі буде.

ТВОРЕННЯ СВІТЛА ЗЕМНОГО

Пригадуєте, в Еклезіасті: “Для всього свій час, і година своя кожній справі під небом: час родитись і час помирати, час садити і час виривати посаджене, час руйнувати, і час будувати, час ридати і час танцювати, час розкидати каміння і час каміння громадити, час обіймати і час ухилятися від обіймів, час знаходити і час губити, час мовчати і час говорити, час любити і час ненавидіти, час війни і час миру...” “Я бачив роботу, що Бог дав людським синам, щоб труди-

Говорячи про поширення українського сценічного мистецтва за рубежом, слід мати на увазі, на наш погляд, три основні фактори. Чим вони характерні? Насамперед тим, що нині дещо налагоджуються наші зв'язки з такими митцями, колективами, хоч вони давно пройшли стадію свого розвитку чи становлення, мають прекрасні відгуки зарубіжної іншомовної критики, але позбавлені можливостей на обопільне відвідування через різноманітне політичне та економічне сум'яття в Україні, а в ХХІ ст. ще й дуже послабшало забезпечення цих колективів сучасною драматургією саме з України. І, нарешті, зовсім згублена давня добра традиція: обмін акторами, режисерами, сценаристами, навіть у тотожних умовах, запрошення режисерів для постановок, ліній гастрольні виїзди, один-два спектаклі, або просто запросини на зустріч.

Україна полишила нині без уваги, наприклад, чудовий Український Народний Театр у Прешові (УНТ), і тепер він перетворився на Діалектальний театр у Словаччині, п'єси перекладаються на місцеву говірку і вистави іноді йдуть незрозумілою мовою. І це дуже вплинуло на відвідування, а спектаклі цього театру у 60—80-х рр. ХХ ст. відзначалися високим європейським рівнем. Свідченням стали його відвідини Львова, Ужгорода, Тернополя, Івано-Франківська і успіх показаних вистав.

Які ж українські театральні колективи існували чи побутують тепер за рубежом? Першими стали колективи у США, коли в 1891 році масова еміграція з України досягла свого апогею. Тут почали працювати театри, які обслуговували прибулих та вгамовували ностальгію. Це була "Нова сцена" (Чикаго), а потім єврейсько-український театр Давида Медова (Нью-Йорк). Згодом до них щільно прилучилися Ансамбль піснi і драматичного слова під художнім керівництвом прекрасного майстра Юрія Кононева (США), Український театр під проводом Володимира Блавацького (Філадельфія), що про нього дізналися в Україні тільки наприкінці ХХ ст. Як відлуння сцени на протилежному боці земної кулі виникає й прекрасний професіональний колектив — Український театр Малих форм в Аделаїді (Південна Австралія), якому в 1955 році присвоєно ім'я В. Блавацького. Доброї слави зажили й театр ім. В. Шашаровського (Відень, Австрія), Театр українського фольклору (Бразилія), Театр "Боян" (Вінніпег, Канада). Чимало світових, європейських та регіональних пре-

Уперше в історії український народ разом зі своєю державністю та незалежністю дістав можливість пропагувати свої мистецькі досягнення за рубежом або знати про тих, хто там береже ці святині. Але впродовж більш як сімдесяти літ багато театральних колективів, невідомі для нас, функціонували в Європі, Америці, Австралії, несучи зі сцени слово правди про рідний край, народ в далекій стороні. Про такі колективи майже ніхто в Україні довгі десятиліття не знав, їх замовчували, та й тепер у Міністерстві культури і мистецтв України вони поки що невідомі, їх мистецькі сторінки ще не прочитані. Та колективи існують і досі, пропагують український театр і тепер у межах високої світової культури, обслуговують понад п'ять мільйонів українців у діаспорі.

ст. відкрилася ще одна цікава деталь з трудів української сцени за рубежом. З'ясувалося, що митці кращих українських колективів за рубежом дуже багато роблять в царині перекладів п'єс української драматургії ХІХ—ХХ століть іноземними мовами, пропагують досягнення кращих вітчизняних майстрів діалогу. Так з їхньої легкої руки пішли в широкий світ драми і комедії С. Черкасенка, О. Олеса, Л. Старицької-Черняхівської, В. О'Коннор-Вілінської, І. Кочерги, В. Пачовського та інших. Завдяки їм тепер побачили світ твори й молодих сучасних драматургів, зокрема Олександра Ірванця, Катерини Демчук,

ВІДЛУННЯ НЕВІДОМІ СТОРІНКИ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ ЗА РУБЕЖЕМ

мій за постановки п'єс справді багатонаціональної драматургії одержав дуже відомий і значущий Український Музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка в Буенос-Айресі (Аргентина), на сцені якого виступав навіть відомий актор Іван Шведів (Шведов), який у роки Другої світової війни емігрував з Києва до південної Америки і зажив там доброї слави як драматично-оперовий співак. І таких прикладів безліч.

В історію світової сценічної культури вписали власні яскраві художні сторінки такі театри як Український драматичний театр "Заграва" (Торонто, Канада), "Спектаклярма студія" (Прага, Чехія), Українське мистецько-драматичне товариство (Сідней, Австралія), у 20—30-х рр. ХХ ст. набув популярності театр "Емігрант" (Краків, Польща), який пізніше узяв назву Театр ім. М. Старицького, працювали і працюють двомовні колективи: Драматичний театр ім. М. Садовського (Фюссен, ФРН), Український студентський театр (Мюнхен, ФРН), пересувний театр "Камерна сцена" (ФРН), Театр у п'ятницю (Філадельфія, США). Поставлені ними оригінальні самобутні спектаклі у своїй більшості відзначилися подихом свого часу, натхненні тим проблемами, якими постійно жило людство у тривожно-бурхливому двадцятому столітті. Ідейна точність, метафоричність, мистецьке узагальнення образів — найсуттєвіші риси кожної створеної ними вистави. І жодна з країн не відмовляється од їх мистецької частки в розвиток

своїї національної культури.

А хіба можна обійти мовчанкою високотрагедійну актрису Ніну Горленко (1898—1964), яка до останнього подиху прославляла українську жінку, її добротність, талановитість, мудрість у віднайденні нею оптимальних рішень у найекстремальніших соціальних ситуаціях. Свій шлях вона почала в Першому професіональному театрі ім. М. Садовського у Києві, велично зіграла перші ролі в п'єсах "Суєта" І. Тобілевича та "Молода кров" В. Винниченка, вона ж — перша виконавиця ролі Оксани у "Боярині" Лесі Українки (Національний театр УНР, Кам'янець-Подільський, 1919). Про Ніну Горленко багато говорила і писала німецька, американська критика, вона й похована у Філадельфії (США), але світ її побачив у неперевершених ролях за п'єсами Г. Гауптмана, В. Винниченка, Г. Зудермана, У. Шекспіра, Г. Ібсена, Д.-Б. Прістлі, Л. Андреева. Її Домаха — жінку з совєцької України ("Домаха" Любові Коваленко, США) пам'ятали довго в Америці, бо в ній віддзеркалилося усе трудне життя українки 30-х років у складі СРСР, жінки, яка вдень і вночі трудилася на землі, а колгоспний трудодень приводив її до злиднів.

Звичайно, були в цих театральних колективах, а значить, і в акторів та режисерів, неабиякі труднощі, недовладності, повно їх і в сьогоденному прямуючому, нелегкому трудовому акторському і режисерському ритмі, але визначилися й досягнення, і складають вони помітне кільце

в репрезентації української драматургії та сцени перед світом, їх кращі вистави за рубежом удостоєні високих тамтешніх нагород, почесних дипломів та премій.

Так, Драматичний театр "Заграва" (Торонто) удостоєється Почесної відзнаки в галузі культури Канади за постановку драми "Жайворонок" Ж. Ануїя, присвяченої безсмертному подвигу Жанни д'Арк. Театральну премію (найвищу) одержав і спектакль цього театрального колективу за драмою Г. Фігейредо "Ксантипа" (в Україні вона більше відома під назвою "Езоп"), у якій гуманістичні ідеї, голос за свободу людської душі зазвучали особливо виразно й психологічно переконливо, логічно доказово. Це під силу тільки високобдарованим митцям. У нас, в Україні, ця психологічна драма була сценічно зреалізована на посередньому рівні. А гігантська праця, увінчана славою, В. Блавацького — у Німеччині він поставив "На полі крові" Лесі Українки, "Землю" за В. Стефаніком, "Провулок святого Духа" Іларіона Чолгана з відмінною оцінкою критиків і преміями ФРН, а у США — "Батурин" за Б. Лепким, "Отаман Пісня" М. Чирського, "Невідомий воїн" П. Ренайля — і кожна з них була часточкою-внеском у світове театральне мистецтво і в американське зокрема. Театр "Камерна сцена" став лауреатом Театральної премії Німеччини (ФРН) за інтерпретацію драматичних новел "Вечір на селі", куди ввійшли одноактні драми С. Васильченка "Не співайте, півні" та "На перші гулі". Критика відзначала націо-

нальний колорит у передачі людських почуттів й відкриття у світлі рампи цікавих драматичних колізій з історії України.

Багато щедрих та об'єктивних слів було висловлено на сторінках зарубіжних періодичних видань за високохудожні постановки "Боярині" Лесі Українки (Український драматичний ансамбль Бориса Дніпрового та Євгенії Чайки в Північній Америці), а на рідній землі вона стала відомою лише наприкінці ХХ ст., "Медеї" Ж. Ануїя (Театр у п'ятницю, Філадельфія), "Землі" за В. Стефаніком (Театр Малих форм, Аделаїда), "Назара Стодолі" Т. Шевченка (Театр в Лос-Анджелесі); "Чорна Пантера та Білий Ведмідь" В. Винниченка (Театр у Мюнхені), "Краєвид з мосту" А. Міллера (Театр у Сідней), "Батурин" Б. Лепкого (Новий театр у Філадельфії), "Червона калина" В. Сокола (Театр у Ванкувері, Канада), "Я" М. Хвильового (Театр у Франції). Майже у всіх згаданих виставах метафорично, за сценічною алегорією чи типізацією певних людських характерів виструнчувалася провідна думка одиниці — немеркнуче почуття любові до своєї Вітчизни та гордість за її багатство як духовне, так і матеріальне. Та й премії були одержані заслужено. Цю ж думку в 90-х рр. ХХ ст. по-мистецькому особливо чітко ніс та й зараз тримає театр "Слово" у США. На американському континенті цей театр відкрив драматургію Миколи Куліша, Івана Кочерги, Костя Буревія, Івана Дніпровського.

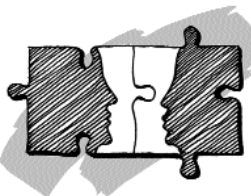
Наприкінці 90-х рр. ХХ

но побутуючим театральним українським колективам у Сучаві (Румунія), Новому Саді (Сербія), Мюнхені (Німеччина) — тут проблеми матеріальні нерідко сполучаються ще й з ідейними, політичними, а особливо бракує творів сучасної української драматургії, яка у 80—90-х рр. була за своєю тематикою, образністю, ідейно-тематичною спрямованістю вторинною, ідеологічно зашореною, не розробляла загальнолюдських гуманістичних колізій, не відкривала цікавих суспільних думок, а особливо характерів — і тому театри не могли з неї скористатися, а друковані п'єси як не доходили, так і зараз не доходять.

І все ж, попри всі вади, існує сценічне українське мистецтво та перекладена драматургія за рубежом — переконалим доказ зростання професіоналізму й авторитету української театральної культури всього нашого сучасного письменництва, визнання та утвердження їх авторитету.

Леонід БАРАБАН,
м. Київ

На фото: "Циганка Аза" М. Старицького. 1918—1919 рр. м. Кам'янець-Подільський. Національний український театр (із архіву Праги).

БАНКОМАТИ ЗБУДЖУЮТЬ І не тільки зацікавленість мирян, а й підприємливість злочинців

Полишивши солідну тишу мурових холів у презентабельних фінансових установах, гроші виїшли на вулицю і нині позирають на перехожих очима своїх банкоматів. Дивимось й ми на цю електронізовану калитку при вході до універмагу "Україна" чи на людних перехрестях. Гроші — просто на вулиці! Це стимулює.

— Чи не боїтеся? — запитав, зателефонувавши до кількох банків. Мало хто з моїх співрозмовників хотів розмовляти на цю тему. А от голова пресової служби "Правексбанку" Костянтин Ремизовський не залишив банкоматним злодіям жодних шансів: "Ми використовуємо оригінальну систему безпеки, розроблену фахівцями спецслужб нашого банку. Система має комплексну багаторівневу структуру захисту і повністю виключає можливість несанкціонованого доступу до грошей".

Чи у нас грабують ці вуличні комп'ютерні сейфи? Відповідальні правоохоронці наразі ухиляються од відповіді на це делікатне запитання. Проте крадіжки грошей на електронному рівні починають набувати поширення, причому, не тільки за кордоном, а й у нас.

Минулого року Дніпровський районний суд м. Києва виніс вирок у справі панів Р. і К., котрі "провернули" операцію електронного вилучення грошей в системі НБУ на суму 80 млн. грн.

Для цього, крім високого рівня особистої комп'ютерної підготовки, злочинцям не обійшлося також підглядіти пароль, під яким керівник підвідділу входив у програмний комплекс "Операційний день банку", скопіювати ключ електронного підпису,

вийти на внутрішній банківський рахунок "Емісійні банкноти" (читай: готівка) і сформувати кілька окремих пакетів фіктивних електронних платіжних документів для того, щоб забезпечити переведення внутрішніх банківських операцій у зовнішні — міжбанківські, а далі — на рахунки фірм, які погодилися "увійти в долю".

Після того, як гроші "втекли", слідчим знадобилося майже десять місяців, щоб зрозуміти технологію пограбування і "вирахувати" одного зі злодіїв, якому спочатку нічого не можна було довести...

Це — приклад, так би мовити, "кабінетного" електронного пограбування. Інша справа — вуличне електронне пограбування. Тут виявляється дещо інший "фах" і тип злочинців.

Троє молодиків протягом трьох місяців поцупили з банкоматів Вроцлава 300 тис. злотих (близько 76 тис. доларів США). Злодії сконструювали нехитрий пристрій, що на короткий час накладався поряд щілини для введення карток, зчитував магнітний запис із карток клієнтів і передавав по радіо до мікроавтобуса неподалік. Навпроти банкомату підвішували рекламу, або якийсь щит чи кронштейн, ніби для освітлення, на якому закріплювали мініатюрну телекамеру; через неї дізнавалися про індивідуальний пароль клієнта.

Виготовлення ідентичних карток-дублікатів, за допомогою яких вилучалися гроші, виконувалося безпосередньо в мікроавтобусі, обладнаному відповідним устаткуванням і апаратурою.

За підробку платіжних карток польське законодавство передбачає покарання до 25 років ув'язнення. Тобто рівно стільки ж, скільки й за фальшування грошей. Як правило, за цією статтею не роблять жодних

НЕ В ГРОШАХ ЩАСТЯ

пом'якшень. Для порівняння: вищезазначені пани Р. і К. отримали у нас по 4 роки. Та й чи відсидять вони повністю — це також питання.

Отже, вигідний "бізнес"? Я підійшов до банкомату, що стоїть збоку від турнікетів на станції метро "Площа ім. Л. Толстого". У скриньці поряд — очевидно нікому не потрібні — сертифікаційні квитанції по виконаних операціях клієнтів. Прочитав одну з них:

ПРОМІНВЕСТБАНК
УКРАЇНИ

ТЕЛ. + 380 44 229 5161

ДАТА : 06 — 02 — 02

ВРЕМЯ : 23 : 44 : 30

АТМ : АТМ00034

НОМЕР КАРТЫ: 4 . . 7443
(VISA Cards)

КОД АВТ : 081597 / 100685

СУММА : 50.00 UAH

ВСЕГО ХОРОШЕГО!

Ні, я не збираюся грабувати банкоматів "Промінвестбанку України". І тому всі ці цікаві реквізити мене абсолютно не цікавлять. Натомість мене дуже цікавить, чому це ук-

Фото О. Кутляхметова

раїнське патріотичне керівництво цієї поважної фінансової установи України так зневажливо ставиться до української мови, що навіть святее слово "Україна" переписує російською?

Звичайно, якийсь росіянин, приїхавши до Києва, радітиме цій "дрібниці". Почуватиметься так, неначе й державного кордону не перетинав.

Тому дуже сумніваюся, що від такого осучаснення грошових операцій буде "всього хорошого". Бо хоч "сумма" подається тут в "UAH", проте саме завдяки ось таким "дрібницям", поданим по-російськи, нашу гривню багато хто досі називає **рубльом**.

Тому не тільки цікавість викликають банкомати, а й зрозуміле здивування.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

НАШІ ПРАВА

Так, кожен. Тільки, поки що, не у нас, а в Польщі. І практично будь-яку, крім службової документації спеціальних установ — безпеки, війська, вищих органів на мобілізаційний або особливий період тощо.

Від 1 січня 2002 року набрав сили прийнятий польським Сеймом Закон від 6 вересня 2001 року "Про доступ до публічної інформації", що поширюється не тільки на громадян Польщі, а й на будь-кого зацікавленого. Більше того, державний службовець, до якого звертаються по інформацію, не має права цікавитися, з якою метою і чому хтось хоче отримати ці відомості. Ст. 2 Закону визначає чітко: "Від особи, яка користується своїм правом на інформацію, не можна вимагати юридичних або фактичних підстав зацікавленості". Згідно із законом доступ до інформації — безкоштовний, хіба що відповідна інституція зазнала витрат, наприклад, пов'язаних зі способом переказування інформації (зокрема виготовлення фільмів, касет, дисків тощо). Для порівняння нагадаємо читачам, що в Україні в державному бюджеті на 2002 рік у частині "Надходження до бюджету" є спеціальна стаття (поз. 241210) — "Плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн.". Тобто 8,5% всіх надходжень до бюджету держава прагне стягнути з громадян та організацій за їхню зацікавленість життям держави, в якій вони живуть. Причому стягнути на рахунок бюджетних установ, які вже й так існують коштом громадян і організацій. Цей абсурд може зматися хіба що з абсурдом нашої податкової системи, зокрема з її одіозним ПДВ (податком на додану вартість).

Оце вам різниця між відкритим і закритим суспільством. Відкрите суспільство — це держава, службові особи якої служать громадянам, а закриті — де службові особи вважають, що громадяни повинні їм платити за відкривання інформації, призначеної для всіх. Цікаво, що вказана стаття прибутку бюджету України — "плата за послуги, що надаються бюджетними установами" — у півтора раза перевищує такі

бюджетні надходження, як "відрахування від сплати за транзит газу через територію України" (поз. 24061 бюджету). Не кажучи вже про те, що будь-яку інформацію чиновник в Україні може просто не дати, навіть якщо вона не являє собою жодної таємниці. Я ладен припустити, що й згідно з офіційним запитом — і за гроші! — він може крутити носом. А от "неофіційно" продати інформацію (про гроші ми, наразі, промовчимо) — це вже викликає зацікавленість. Тут вже є певний паритет: вашу зацікавленість еквівалентно міняємо на нашу зацікавленість. І тут, як кажуть, усе таємне стає явним. От як, наприклад, списки акціонерів АТ "Славутич" — з домашніми адре-

Будь-яка державна інституція зобов'язана надавати інформацію про свій правовий статус і функції, предмет діяльності і компетенцію, принципи діяльності, які вона веде, реєстри й архіви, а також способи й умови надання інформації про них. Не таємними вважаються також: тексти виступів і оцінки, які дають посадовці, інформації про стан держави, місцевого самоврядування, їх організаційних і структурних одиниць, майна, правові й майнові аспекти інституцій, організацій і їх функціонерів, розмір державного боргу і місцевих органів урядування тощо.

Щоб не було підстав для усунення од відповідальності за невиконання цього За-

тів України Ігор Лубченко добре розуміє наші реалії:

"Тут бачимо два боки проблеми. Перший: правильних законів, постанов, доручень багато, але їх виконання (чи, скоріше, невиконання) — це ніби зовсім інша справа інших людей. Зокрема, більшість положень Указу Президента України від 9.12.2000 року, яким передбачено додаткові гарантії діяльності ЗМІ, досі не виконано."

Другий: життя в Україні давно вимагає зведення окремих нормативних актів у єдиний всеохоплюючий комплекс законів про інформацію і її використання, в якому слід відобразити інтереси всіх членів суспільства, в тому числі: журналістів і ЗМІ. У нас досі не розроблено навіть Основ державної інформаційної політики. То що вже говорити про те, хто і на яку інформацію має право, а хто не має права ігнорувати запити громадян."

Упродовж двох років "крутяться" в різних інстанціях кілька варіантів "інформаційних" законів. Поки що безуспішно. Але час не втрачено, бо вже не тільки визріває усвідомлення необхідності, а й опрацьовується в Держкомінформполітиці другий варіант Інформаційного Кодексу, на який ми подали свої зауваження і пропозиції.

Очевидно, що розгляд і прийняття цього Кодексу буде прерогативою нового складу ВР. З приходом Івана Сергіювича Чиж на посаду голови Держкомінформполітики, можемо сподіватися, що роботу над Інформаційним Кодексом буде успішно завершено. Він динамічна людина і йому однаково близька практика парламенту і журналістика.

На мій погляд, такий Кодекс сьогодні потрібен Україні як повітря. Бо він учить громадян шанувати себе, а службових осіб — насправді служити людям.

Євген ГОЛИБАРД

ІНФОРМАЦІЮ ОТРИМАЄ КОЖЕН!

сами, номерами телефонів і кількістю акцій на рахунках.

Не будемо зараз розглядати питання — як ці списки потрапили до рук "інвесторів"-перекупників. Головне, що завдяки саме цим спискам деяким метким хлопцям удалося викупити у бідних акціонерів кілька великих пакетів за безцінь, тобто фактично забрати собі їхню власність, їхнє реальне майно. А майно — це вже не папірці. Його ціна, як мінімум, на порядок вища.

Натомість у Польщі громадяни нині чітко розуміють різницю між державною, особистою чи комерційною таємницею і публічною інформацією. Охороняється таємниця кореспонденції, таємниця даних про психічне здоров'я, банківська і лікарська таємниця, таємниця сповіді і бюлетені для таємного голосування. Але якщо службовець виконує публічні функції, він зобов'язаний дати інформацію про ці функції. Тому кожен має право доступу не тільки до урядових документів, а й до участі в засіданнях колегіальних органів влади, обраної на загальних виборах.

кону, в ньому подано перелік типів, видів, інституцій, які зобов'язані безумовно відповідати на запити громадян, починаючи від Сейму і уряду до керівництва та функціонерів профспілок і політичних партій.

Для оприлюднення всього об'єму несекретної інформації в Інтернетовому "Бюлетені публічної інформації" створюється спеціальний "Урядовий телеінформаційний публікатор".

Відповідь на запит громадянина кожна інституція чи установа має надати не пізніше двох тижнів з дня подання. Увесь цей цікавий Закон видано в газетах, а також в Інтернеті (www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie-011217/prawo/prawo...)

В умовах України можемо, наразі, хіба що усвідомлювати, яка прірва відділяє нас від цивілізованих держав. І що вже говорити про права пересічних громадян, якщо навіть професійним інформаторам суспільства — журналістам буває надзвичайно важко "докопатися" до суті подій на кухні влади.

Голова Національної спілки журналіс-

КУЛЬТ І БЕЗКУЛЬТУР'Я НА ТЛІ ВИБОРІВ

Історія, як наука, існує тільки тому, що майбутнім поколінням доводиться потім розплутувати те, що понаплутували покоління сьогоднішні. Інакше вона була б хронологією.

PR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПОГЛЯД

Комерціалізація всіх складових суспільного життя створила в сфері ЗМІ потужну конкуренцію між **совістю і політикою**, між **мораллю і грошима**. Писати правду в Україні стало небезпечно; натомість брехня, котра спирається на грошовий фундамент, отримала офіційне визнання, як PR-технологія, а отже, невідласто і його носії стали мало не на чолі інформаційного харчування громадян.

У цих умовах поняття плюралізму набуло значення плювалізму (від слова *плювати*), а пошук «смажених фактів» став обов'язком пишучої братії. Тому американську трагедію було сприйнято у багатьох ЗМІ, як знахідку, як чудовий інформаційний привід; такий собі «подарунок долі» для писак-невігласів, які радо почали «розкривати» подію і її наслідки, смакуючи деталі і не шкодуючи прикметників.

Через деякий час читач втомився від повторення цифр про чисельність загиблих, матеріальні втрати компанії і уповільнення темпів розвитку американської економіки. Звик. Проте дехто з газетярів вважав, що тему не вичерпано і її можна продовжувати «доїти» далі.

І тоді з'явилися публікації «аналітиків» з так званим **нетрадиційним поглядом**. В одній із них, розглядаючи причини готовності людей до самопожертви в ім'я ідеї (нехай навіть хибної і злої), автор, змішуючи грішне з праведним, дописався до того, що прівівняв християнство до політичної діяльності:

«Кожна релігійна конфесія... прагне до неподільного панування над душами вірників (так у автора — Є. Г.), над духовним світом якомога більшого числа людей. Сутність прагнень: панувати, керувати, верховодити, порядкувати, розпоряджатися, ватажувати... У цих своїх діях Церква застосовує «неіржавіючу зброю» — гасло про «благо народу». За ширмою подібних гучних фраз, між тим, проглядається виразно і власний інтерес...»

І все це подається цілком серйозно, з прагненням переконати читача. А пише це, як читаємо поряд із прізвищем автора, заслужений працівник культури України (!). Не знаю, чим він прислужився українській культурі, але можна легко зрозуміти на кого, на чий антиукраїнський інтерес працює цей «нетрадиціоналіст»:

«Якщо партії, зазвичай, не приховують своїх мети, одверто і відкрито проголошують своє намагання прийти до влади, то пастирі релігійних конфесій реалізують своє жадання владарювати над душами людей тонко і потаємно... Не останнє місце посідає величне шикарне оформлення храмів, часто до цього залучаються високопрофесійні митці».

Отже, завдяки заслуженому для української культури авторові, ми тепер знаємо, що всесвітньо відому перлину архітектури — базиліку св. Петра у Римі зведено не на подяку і хвалу Богу, а для того, щоб «верховодити, панувати і ватажувати», а Святийший Отець Іван Павло II приїздив в Україну не для благословення нашої землі і її народу, а для «потаємного владарювання над душами.» (!)

НОРМАЛЬНЕ ІДОЛОПОКЛОНІННЯ БЕЗ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ

Коментуючи поведінку бабусі в тро-

А де Божа заповідь «Возлюби ближнього»?

лейбусі, яка перехрестилася, коли проїжджала повз храм, заслужений працівник культури пояснює: *«Вона не може інакше! Бо перебуває в психологічній залежності... Як наркоман, беручи в руку шприц, до якого призвичаївся...»*

І тут-таки, для підсилення своєї «наркотичної» аналогії, ностальгічно збивається на типовий совєцький жал: *«...призбута класична формула: «релігія — опіум для народу» — не така вже й хибна...»* (!)

Між іншим, «формула» ця ніяка не класична, а диявольсько-більшовицька, або, якщо більше подобається, — комуністична. І належить вона одіозній і, по своєму, нещасній особі, тіло якої, замість по-людськи поховати, досі використовують на Красній площі у Москві як один з імперіалістичних (а принагідно і комуністичних) символів російської величчя.

Водночас, до кам'яного ідола із зображенням цієї особи на Бессарабській площі в Києві цілком нормальні на перший погляд пані і панове, без видимих ознак наркотичної залежності, продовжують покладати живі квіти. Живі квіти до холодного кам'яного ідола, до «величного шикарного оформлення» якого було «залучено високопрофесійних митців». Хоча чоловік, з якого цього ідола вирізьбили і культ поклоніння якому «св'ято» зберігається досі комуністами та «прімкнувшіми к ним», ніколи в Україні не був, а тільки тим і прославився, що був засновником найпотужнішої за всю історію людства системи державного тероризму, у порівнянні з якою акції Бен Ладена видаються дитячими забавками.

Але шедевром думки заслуженого культуролога, який намагається представити нам культ Бога-Творця як політичне явище, є таке його пояснення фундаментальних догматів християнства:

«... поняття Бог..., рай і тому подібні поняття — суть ідеї, слова, що символізують й уособлюють світлі людські прагнення, надії і сподівання на краще. Ці поняття є елементами внутрішнього світу особи й реально існують лише «там»: у мозку і почуттях. І ніде інде їх не було, немає, не буде і в принципі бути не може.» (!) Чи не правда — до болю знайома категоричність?

Отже, приїхали: «Крой, Ванька, — Бога нет!» Це вже ми чули в сумнозвісну епоху московського більшовизму-тероризму. Під гаслом «релігія — опіум для народу» вони спочатку покидали хрести з храмів, а душпастирів запроторили до ГУЛАГу, а потім безбожно заморили голодом та порозстрілювали десять мільйонів ні в чому не винних людей.

БОГА ВИЗНАЮТЬ ЛИШЕ ТІ, ХТО ХОЧЕ ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Звичайно, пан культуролог має право бути атеїстом. Тим більше, що цитує ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. «Бог існує лише у вашому мозку», — намагається переконати нас заслужений діяч культури України, сподіваючись, можливо, на те, що ми, темні, не читали нашої Конституції.

Бо в Конституції України, одразу після її назви, у преамбулі, стверджується від нашого з вами імені, шановні громадяни, з усією чіткістю, офіційністю і урочистістю: *«... виражаючи суверенну волю народу, ... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми і майбутніми поколіннями...»*

А яке усвідомлення, яку відповідальність і перед ким нам нав'язує цей «нетрадиціоналіст»? Шило з мішка вилазить наприкінці: *«...не можна побудувати досконалого суспільства на основі неправди, якою, по суті, були і є різноманітні релігійні міфи... людиною високої духовності може бути і атеїст. Наближаються вибори до Верховної Ради...»* (підкреслення моє — Є. Г.)

О! Нарешті стає зрозуміло, в чому справа. Адже наближаються вибори до українського парламенту, а серед кандидатів є віруючі. Залишимо на совісті «культуролога» його занадто своєрідне використання слова *права*. Головне, що він вважає, що «людиною високої духовності може бути й атеїст».

А тут тобі Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко, інші відомі в Україні і світі особи, що претендують на місце в парламенті, — якраз люди віруючі. Усвідомлюють відповідальність перед Богом. Але, виявляється, що Бог, як вважає заслужений культуролог, існує не на Небі, а лише у голові релігійних фанатів, а отже людей, м'яко кажучи, несповна розуму.

Між тим, об'єктивно існує Декалог — десять Заповідей Божих. У цих заповідях немає жодних конфесій і жодної політики. Вдумайтеся: вся юриспруденція (а вона всуціль атеїстична), з її кодексами, енциклопедіями і навчальними закладами, потужні правоохоронні системи, суди, прокуратура і в'язниці існують лише з однієї простої причини: люди не дотримуються Божих Заповідей.

Причому, не дотримуються не тільки ті, хто краде і вбиває, а й ті, хто їх ловить і судить. А тому частенько буває, що й не дуже ловлять, натомість нерідко переслідують невинних. За правом безбожників.

Охоронці права (правоохоронці!) пору-

шують право не тому, що погано вчилися у юридичних вузах, а тому, що Декалог не є для них Законом. Щоб абсолютний Закон Божий панував над недосконалими людськими кодексами, треба його вивчати ще в початковій школі. Бо це є справа моралі та особистих переконань, а не юриспруденції.

Свідомо не називаю прізвища заслуженого працівника культури України, який, зачепивши тему ісламських камікадзе на тлі американської трагедії, силувався викликати у читачів недовіру щодо віруючих кандидатів до ВР. Давайте дамо йому шанс подумати і — може, дасть Бог — дійти до **правди**, а не її облудного сурогату.

ХТО, КОГО І КУДИ «ПРОСУВАЄ»

Газету із зацитованою тут статтею було кинуто майже до кожної поштової скриньки нашого будинку. Тираж цього номера газети — у порушення Закону «Про засоби масової інформації (преси)» — не зазначено. Натомість зазначено першого засновника газети — секретаріат Кабінету міністрів України. А поруч — традиційне: «Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.» Отака вона — відповідальність. І перед Богом, і професійна.

Тож нащадкам-історикам буде що розплутувати з нашої нинішньої плутанини. Особливо у царині культури, де набралось дуже багато заслужених, чії знання межують із тим самим невідластом, котре постійно удосконалюється.

Адже достовірно відомо, що 2002 рік цілком офіційно оголошено в Росії роком України. Активну участь у реалізації планів Кремля (а нині ці плани щодо України — так само, як і факти впродовж століть — що завжди мають односторонню і цілком незмінну спрямованість) беруть ... українські урядовці (!) Причому, з досить чітко виражених промосковських позицій.

Зокрема, державний секретар Кабміну України В. Яцуба у доповідній записці від 24.10.01 № 1537997/97 на ім'я прем'єр-міністра А. Кінаха пропонує «працювати над подальшим просуванням питання про автономію УПЦ» (тобто тієї російської Церкви в Україні, яка «сором'язливо» викреслила літери МП зі своєї скороченої назви, щоб пересічному українцеві не впадало в очі, що це п'ята колона московського патріархату).

Серед інших заходів, відповідальний урядовець В. Яцуба вважає за доцільне «ініціювати будівництво спільного українсько-російського храму». Отак, крок за кроком, через «спільні» економічні простори, «спільні» військові навчання, «спільні» полігони на території України, «спільні» підприємства (не кажучи вже про російські полігони, російські підприємства і майно, російські збройні сили, російських «радників-іміджмейкерів», російські ЗМІ, російських гастролерів тощо — все це на території України), за допомогою спільної — без лапок — діяльності наших урядовців, у всіх на очах відбувається ліквідація української державності.

У цьому контексті зацитована вище стаття заслуженого культуролога з'явилася на шпальтах урядового видання цілком закономірно. А тому питання про те, чи збігається точка зору автора з позицією газети (як і з позицією Кабміну) тут уже не стоїть. Так само, як тут не стоїть питання про дотримання ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. Тим більше, коли ця Церква є московською. Не стоїть питання, бо вже є відповідь реальними справами.

Євген ҐОЛИБАРД

БОРІТЬБА З НАСЛІДКАМИ — БЕЗРЕЗУЛЬТАТНА

Доводиться визнати: загальнолюдська трагедія, що сталася 11 вересня 2001 року, є характерним симптомом нинішнього етапу розвитку людства, який супроводжується злиднями, духовним спустошенням особистості, екологічними катастрофами, витонченою злочинністю, тероризмом і реальною загрозою виникнення термоядерного планетарного конфлікту. Знищено багато видів рослинного і тваринного світу материків та Світового Океану, порушений озоновий шар, активно забруднюється навколишній космічний простір. **Ми деградуємо, тобто реально переступили межу, за якою уже розпочався незворотний процес загибелі людини як біологічного виду!**

У процесі наукового дослідження причинно-наслідкового зв'язку цього незворотного процесу, встановлено, що проблема має глибоко комплексний характер. Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити головний принцип її еволюції, тобто причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на щаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. На перший погляд, означена дія в еволюції живої речовини здається парадоксальною, але, як переконують наукові дослідження, напрямком цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети: через багатоклітинну організацію створити функцію Розуму.

Наукові дослідження закономірностей первнів живої речовини, її вищої організації як людини соціальної, уможливили визначення першопричини трагедії цивілізації. **Зроблено висновок, що всі вищезазначені загальнолюдські проблеми породжені однією загальною причиною — недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування.** Серед цих проблем варто виділити основні:

— **соціально-політичні** (способи нагромадження й розподілу засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **соціально-економічні** (способи видобутку засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **медико-біологічні** (причина старіння організму, невиліковних хвороб і передчасної смерті);

— **біокосмічні** (неможливість виходу людини за межі Землі на тривалий термін, а також життєзабезпечення традиційною гетеротрофною їжею й утилізації біовідходів).

Важливо відзначити, що саме людина, недосконала в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вер-

шині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі й загибелі всього живого.

Споконвічна боротьба людини з наслідками не розв'язує проблеми, а тільки посилює її з неоправною втратою вищих цінностей — людських життів і часу. Те саме — боротьба з тероризмом, джерела якого виходять, насамперед, із незгоди певних осіб, груп і прошарків суспільства чи цивілізації, з політикою владних структур, що реалізується через насильство. З іншого боку, об'єкт незгоди, тобто політика, є також формою насильства, за допомогою якого

ційними етапами, тобто між двома рівнями досконалості: *попереднім* — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та *наступним* — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними етапами. Характерною ознакою цього шляху є *спадкоємність* у енергоречовинному обміні, що підтверджується як антропологічною (фізіологією організму), так і функціональною (розмноженням, харчуванням) *спорідненістю* між людиною і твариною.

2. Дія двох природних супе-

У ЛЮДСТВА Є ШАНС ВИЖИТИ!

Автотрофне харчування — це забезпечення людства їжею, що дає необхідні для життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу або хемосинтезу, повністю знімаючи проблему голоду.

владні структури нагромаджують та розподіляють засоби існування. При цьому головним інструментом політики є економіка, що полягає в насильницьких способах видобутку засобів існування, насамперед їжі, при цьому гроші є їх еквівалентом і мірою. Таким чином, йде постійна боротьба двох сил за засоби існування за принципом: з одного боку, агресивне, хиже бажання відняти їх за будь-яку ціну, з іншого боку — сила, не здатна віддати. У цій боротьбі завжди перемагає сильніший. Тому ця дія, як і сам принцип, характеризує низький — тваринний — рівень виживання людини як біологічного виду.

ПРИЧИНИ? ОСЬ ВОНИ!

Протиприродне для людини застосування фізичної сили (насилства), як основного засобу в процесі життєзабезпечення на даному етапі її еволюції зумовлено такими причинами, як:

1. Дуже низький рівень розвитку сучасної людини як біологічного виду.

Недосконалість сучасної людини зумовлена, насамперед, її роздвоєністю між двома еволю-

речностей:

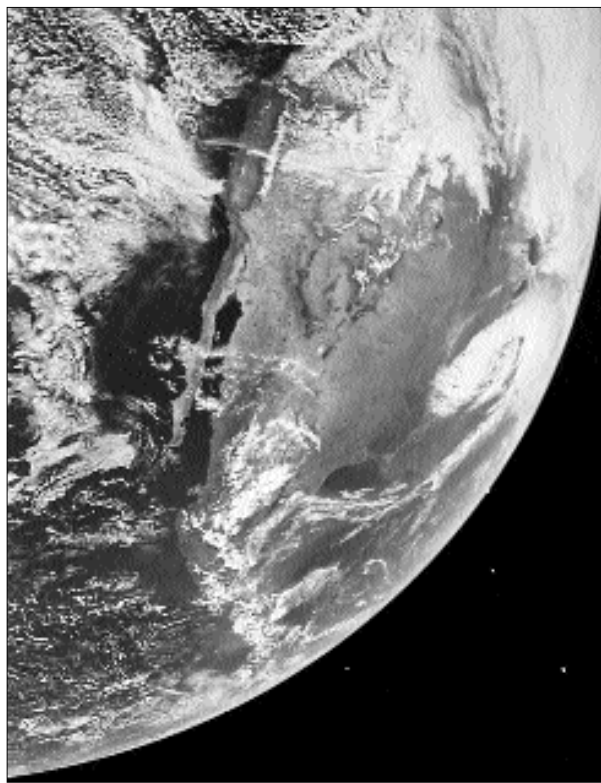
— *суперечність, спричинена дією антиентропійного принципу розвитку живої речовини.*

Відповідно до цього принципу жива речовина при життєзабезпеченні, що здійснюється винятково через процес постійного видобутку їжі, повинна мати мінімальні витрати своєї внутрішньої енергії. Внутрішня енергія живої речовини, її кожної біологічної системи має закономірно накопичуватися задля реалізації основної функції живого — розмноження. Ця суперечність спричиняє одну із наймерзенніших людських вад — лінощі, котрі є гальмом активного вдосконалення людини, що неминуче породжує ще й такі вади, як гордіня, гнів, нечесність, одним словом — зло;

— *суперечність між інстинктом розмноження (основної функції живого) і потребою в їжі та просторі, як фатальна й неперимиренна суперечність між свободою і необхідністю.*

На цю закономірність вказував Томас Мальтус ще в 1798 році. Відповідно до об'єктивно існуючих законів кількість народонаселення збільшується в геометричній прогресії, а видобуток засобів існування, насамперед їжі, — в арифметичній. Усунення диспропорції здійснюється за до-

помогою законів Природи (голод, холод, хвороби, епідемії) і за рахунок соціальних дій (злидні, рабство, насильство, конфлікти, війни). **Фактично війна є закономірним процесом природного добору в межах єдиного, функціонально невірноваженого, а тому недосконалого, біологічного виду — Homo Gastro Faber (людини — майстра шлунку) — за ознаками тваринного світу: агресивності і хижості. При цьому завжди передусім знищуються розумні індивіди.** Весь трагізм людської історії — на шляхах видобутку їжі, адже вона при цьому спрямовує свою діяльність лише на удосконалювання знаряддя вбивства!

Для запобігання незворотному процесу загибелі цивілізації, насильства, конфліктів і воєн людству дається усвідомлення своєї трагедії та активне усунення її першопричини. **Ця можливість може бути реалізована тільки через відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші, тобто автотрофного харчування — за теорією першого президента АН України В. Вернадського — як єдиного гаранта умови виживання людства. Таким чином, відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші є закономірним еволюційним стрибком людства до якісно нового, активного етапу в еволюції живої речовини — ноосфери.**

ЩОБ ВИЖИТИ, МУСИМО СТАТИ ДОСКОНАЛИМИ

Перемога Розуму Людини над смертю, тобто над своєю основною недосконалістю, передбачена ще М. Ф. Федоровим, розвинута до наукової і соціальної думки К. Е. Цюлковським, В. Ф. Купревичем і В. К. Винниченком, науково обґрунтована як закономірна еволюційна неминучість академіком В. І. Вернадським і розроблена нині на рівні **Концепції**

активної еволюції, є природним, еволюційним розв'язанням проблеми. **Прикладною роботою наукової Концепції активної еволюції є розроблений на біохімічному і генетичному рівнях науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”**, відповідно до якого практично реалізується процес активної еволюції людини, тобто якісний еволюційний стрибок через якісну зміну її енергоречовинного обміну з навколишнім середовищем.

Важливо відзначити, що розроблений науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації” узгоджується з найбільш значимим відкриттям ХХ століття в галузі біології — відкриттям автотрофних тварин. Отож ланцюг еволюції живої речовини замкнувся. Природа сама подбала про збереження живих свідків — автотрофних тварин, як найбільш значимої ланки в єдиному ланцюзі еволюції живої речовини і, отже, дає нам підтвердження реальної можливості переходу людини як біологічного виду на автотрофне харчування — реальної можливості порятунку. Ясна річ, у парі з духовним розвитком: зміна енергоречовинного обміну людини як саморегулюючої і самовідновлюючої біосистеми закономірно і неминуче приведе її до еволюційного наслідку — функціонального вдосконалення й досягнення гармонії: внутрішньої (душі й тіла) і зовнішньої (з біосферою).

Людина зазнає також якісних змін на антропологічному рівні, а саме:

— значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний етап розвитку;

— значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом;

— значно збільшиться тривалість Життя.

Автотрофне природно-генетичне харчування, що ґрунтується на забезпеченні харчової ніші організмами, котрі створюють необхідні для свого життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу, стане єдиним і надійним способом лікування хвороб століття, — завдяки усуненню причин їхнього утворення і розвитку. Людина стане досконалою космічною істотою, часткою планетарної соціально-природної системи, з єдиною мовою — мовою того народу, що відкрив людству шлях спасіння і безсмертя, тобто шлях активної еволюції. **Іншого шляху порятунку людства та біосфери планети Земля — нашої спільної оселі в живому просторі Космосу — я не бачу!**

• **Віктор ЛУЦЮК**, академік Російської Академії природничих наук, автор наукового проекту “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, м. Севастополь

Для кожного, хто не охолов до своєї історії, кому не байдуже “звідки пішла руська земля”, пам’ятні хрестоматійні слова: “Так почнемо ж оповідку цю... І було три брати: один на ймення Кий, другий Щек і третій — Хорив, а сестра в них була Либідь. Сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, котра нині йменується Щекавицею, а Хорив на третій горі, яку накликали за його ім’ям Хоревицею. І збудували містечко на ймення старшого свого брата та освятили його Києвом”. Правда ж, нині важко уявити нашу історію без цієї випадком збереженої духовної пам’ятки?

“Повість временних літ” дійшла до нас у двох літописах — Лаврентіївському та Іпатіївському. Перший, як вважають дослідники, створив (а було б точніше — переписав) 1116 року ігумен Видубицького монастиря Сильвестр; через два роки з’явилася ще одна редакція, ім’я укладача якої залишилося невідомим. Тексти, розміщені в цих літописах, переписані з первісного твору, автором і упорядником якого вважають ченця Києво-Печерського монастиря Нестора. Повість у первісному написанні, на жаль, не збереглася.

Чим же цінна пам’ятка? Насамперед історичним джерелознавством та художньою вивершеністю. На високому мистецькому рівні відтворено оповіді про виникнення східнослов’янських племен і їх писемність, дату заснування Києва та родовід давньоруських князів. Нащадки мають змогу дізнатися про міжусобицькі чвари, нележку боротьбу, яку вели наші далекі предки з кочівниками. Щоправда, окремі події, пов’язані з історією Київської Русі, висвітлюються в “Повісті...” з деякою тенденційністю. Досить лише одного факту — взаємин великокняжої верхівки із сусідніми землями Древлянщини. Завжди вони були складними й суперечливими. Київські князі повсякчас намагалися упідлеглити древлян, нехтуючи елементарними нормами взаємовідносин.

У літописі в цілому об’єктивно висвітлено постать Ігоря. Його названо вовком, котрий “пішов до древлян по данину і збільшував до попереднього податку новим, і вчиняли насилля над ними вої його”. Однак в складній ситуації жорстокий вчинок Ольги (роком пізніше вона з численним військом оточила Коростень і спопелила його) літописець повністю виправдовує: “Захопила місто і спопелила його, міських старійшин полонила, а інших людей повбивала, ще одних віддала в рабство воям своїм, а решту залишила, щоб сплачували данину”.

Чим же заслужила в Нестора таку симпатію Ольга? Лишень тим, що підступно обдурила довірливих лісовиків, — сповістивши, що йде справляти тризну по чоловікові — і жорстоко розправилася з волелюбним народом. Літописець про ці факти, звісна річ, умовчує, оскільки був речником північної верхівки.

Хоч би як там було, але цікавлять насамперед фактичні матеріали з історії Київської Русі. Звівши їх у цілне художнє обрамлення — своєрідну повість, літописець у такий спосіб залишив своїм нащадкам першознавші студії про нашу сиву минушину. Це наводило на думку, що народженню такого твору неодмінно передували більш ранні літописи й художні житія, на ґрунті яких власне й міг з’явитися національний шедевр, але які з певних причин не дійшли до нас.

Про його автора знаємо мало. Роки народження, як і смерті, точно невідомі. Незаперечне лише одне: для свого часу це була високоосвічена людина. Щоб прислужитися своїй історії, він 1073 року постригся в ченці Києво-Печерського монастиря. Такий вибір був цілком виправданим, адже культурно-мистецьке і освітнє життя в ті часи зосереджувалося переважно при монастирських резиденціях. Маючи доступ до рукописних джерел, Нестор невсипно вивчав їх і, водночас, сам прилучався до створення духовного підмуру вітчизняної культу-

Фото О. Кутлахметова

ЛІТОПИСЦЯ ВИСОКЕ ЧОЛО

ри. Як вважають дослідники, йому належать також “Читання про життя і згублення... Бориса та Гліба”, церковно-історичний твір “Житіє Феодосія, ігумена Печерського”.

Але найвизначнішою пам’яткою, безперечно, залишилася “Повість временних літ”, що датується 1113 роком. Подальші вістки про життя й діяльність літописця губляться. Цю дату прийнято вважати й роком смерті ченця. За тодішніми звичаями Нестора було поховано в Ближніх печерах Києво-Печерського монастиря.

Вітчизняна історіографія робила чимало спроб дослідити призерхлі глибиною віків віхи життя видатного діяча і письменника давньоруської культури. Проте в природі, на жаль, існує певна закономірність — втрачені на бурхливих історичних перехрестях “автографи часу” не завжди вдається повернути; особливо це стосується духовних пам’яток як найбільш уразливих.

Дослідників цікавило зокрема, яким був славетний охоронець історії? Ретельно змальовуючи “давно минулі літа” отчої землі, він не залишив по собі жодного документального портрета. Щоправда, грішне було б скаржитися на неувагу до цієї особи.

Починаючи з сімнадцятого століття, над відтворенням образу вітчизняного історика працювала не одна когорта митців.

До нас дійшла галерея персоніфікованих зображень Нестора, більшість з яких позначені високим рівнем художнього відображення літописця в графіці, живопису, гравірувальних та скульптурних композиціях. Усі вони, хоча й виконані на належному професійному рівні, не можуть, однак, претендувати на достовірність.

Сподіванки на “живу” зустріч зі славетним літописцем, здається, вже були нереальними. І ось у радянській криміналістиці з’являється новий метод, запропонований відомим антропологом, археологом і скульптором М. Герасимовим. Його практична цінність у тому, що будь-які м’які частини обличчя можна відтворити за допомогою черепа. Така пластична “операція” майже безпомилково “оживляє” первісний типаж людини. Завдяки саме цій методиці були реконструйовані скульптурні портрети Ярослава Мудрого, Андрія Боголюбського, Тимура, Улуг-бека, Івана Грозного, а також жителів трипільських поселень на території України. Відтак з’явилася надія зустрітися “зі справжнім” Нестором-літописцем, оскільки його останки добре збереглися.

Першими за цю нележку й копітку справу взялися спеціалісти Інституту археології АН УРСР доктор біологічних наук О. Данилова та кандидат історичних наук С. Сегеда. Вони провели детальне антропологічне обстеження ос-

танків літописця і, на основі наукових зйомок, створили, якщо можна так висловитися, автобіографічний негатив: Нестор був середнього зросту (165 сантиметрів), худорлявий, із явними ознаками астеничності, спина сутулувата, а вказівний на праворуччій пальці од надмірного фізичного навантаження морфологічно найбільш розвинений. Усі ці ознаки добре узгоджувалися з розумовою діяльністю людини. Нестор, як ми знаємо, впродовж багатьох років невтомно працював над рукописами, а отже, вів малорухоме життя. За допомогою антропологічних даних вдалося встановити й середній вік — 65 років, що цілком відповідає історико-літописним свідченням.

Залишилося провести антропологічну реконструкцію. Делікатну роботу доручили одному з учнів Герасимова — судово-медичному експертові при науковій лабораторії пластично-антропологічної реконструкції Інституту етнографії Імені М. М. Миклухо-Маклая АН СРСР С. Нікітіну. Після скрупульозно проведеної роботи невдовзі було виліплено бюст нашого найдавнішого літописця й просвітянина, з ім’ям якого пов’язана ціла епоха вітчизняної культури.

Наближений до реального відтворення бюст Нестора-літописця експонується нині в Києво-Печерському заповіднику. Саме тут дев’ять століть тому в історичному місці давнього Києва, схилившись над письмовим столом, він трудолюбно поскрипував гусячим пером, вимережуючи безсмертні рядки, звернені до сучасників:

“Ось повість временних літ, звідки пішла руська земля”. Не помилимося, коли скажемо: без глибокого коріння родовідної пам’яті — а саме такою є “Повість...” — ми багато чого втратили б, духовно збідніли, недорахувалися і недооцінили б. Будь-яка людина, як і народ у цілому, не може існувати без свого генетичного коду. Саме тому до постаті нашого найпершого літописця завжди була прикута пильна увага з боку як вітчизняних діячів культури, так і наших зарубіжних ідейних апологетів. Декому хотілося б позбавити нас вітчизняної пам’яті, не тільки кидаючи тінь на нашу історію, а й піддаючи сумнівам достовірності літописів чи приписуючи їх собі. Не випадково прогресивні діячі науки і культури в 1873 році при Київському університеті створили науковий осередок “Історичне Товариство Нестора-літописця”, яке чимало посприяло і популяризації історичного минулого нашого народу. Протягом 1873 — 1917 років ця наукова установа доклала чимало зусиль, щоб якнайповніше дослідити давні пам’ятки.

Активна діяльність Товариства мала широкий розголос. Це підтверджує й той факт, що до його роботи були залучені відомі вчені не тільки Києва, але й Харкова, Петербурга. За 33 роки вийшло 24 томи “Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца”, в яких з’явилися праці І. Срезневського, М. Комарова, І. Лучицького, П. Єфименка, Д. Багалія, О. Левицького, Л. Падалки, І. Каміна. Праці відомих учених допомогли повернути із забуття чимало фактичного матеріалу, котрим користуються й сучасні дослідники.

Сьогодні, оглядаючи з нових позицій свою історію, інакше оцінюємо деякі критерії, котрі нерідко фальсифікувалися або навмисне замовчувалися. Тому варто з більшою увагою поставитися й до нашого найпершого літописця. Одним з таких виявів могло б бути присвоєння його імені музею “Історії Києва”, при якому б годилося створити гурток палких дослідників нашої історії. Адже саме з містом над Дніпром пов’язана діяльність Нестора.

Через дев’ять століть знову повернувшись до нас літописець. Експонований бюст дає змогу уявно перенестись углиб на кілька епох історичного літописання, уважніше придивитися до мудрого погляду, високого чола як символу пам’яті нашої історії, котра нагадує: діяння людини безсмертні, якщо вони служать народові!

•

ТАМ ДІТИ «ОТРИМУЮТЬ ПРАВО» НЕ НАРОДИТИСЯ ХВОРИМИ, ТУТ — НЕ З'ЯВИТИСЯ НА СВІТ

Кожна дитина має право народитися здоровою. Ця теза із Білля ООН про права дитини хоч і була простою декларацією, але й передбачала певну, нехай моральну, відповідальність батьків за народження здорового їхнього «чада». Кажуть, розвиток людства — річ невинна. Удосконалилася любов до дитини: сьогодні вона має право не народитися. Цивілізований, демократичний і «релігійний» європеєць узяв, таким чином, собі авторське право на смерть. Але чи не забагато бере на себе людина, узаконюючи умертвіння не тільки живих — через їх тяжке захворювання та страждання, а навіть і ненароджених, коли діагностикою виявляються якісь генні чи набуті патології плоду? Чомусь пригадується сумна спроба одного «великого гуманіста» «вивести» чисту арійську расу...

Існує, щоправда, й інша **методика турботи про репродуктивне здоров'я** нації. Освічені гуманісти (як правило, медики та громадські активісти) просвіщають народ з усіх питань здорового сімейного життя, з усього, що стосується народження і смерті.

Щодо України, то Президент Леонід Кучма 26 березня 2001 року навіть підписав Указ «Про Національну програму «Репродуктивне здоров'я 2001–2005», викликаний надто нездоровим демографічним станом у країні. Минув рік. Центр Антикризисних досліджень та Українська мережа репродуктивного здоров'я, аналізуючи результати, організували «громадські слухання» в регіонах (Одеса, Львівська, Тернопільська та Донецька області) та підсумкові «Національні громадські слухання» в столиці. Перший підсумок — чимало сімейних лікарів не знають навіть, що таке «репродуктивне здоров'я». Другий — «державне забезпечення» програми, констатувала високий чиновник Міністерства охорони здоров'я Тамара Іркіна, навіть у фінансовій частині забезпечено поки що лише на третину.

На більше, втім, медики не розраховують: досвід втілення програми «Планування сім'ї» виявив тотожну фінансову підтримку, як і абсолютну некомпетентність «середньої медичної ланки». Законотворення у цій сфері виглядає продуктивні-

Фото О. Ващенко

шим: у перспективі ще «Концепція безпечного материнства» й Указ Президента «Про заохочення народжування». Але проста демографічна статистика, якою оперувала медична еліта на «громадських слуханнях», вказує на зовсім іншу життєву реальність.

Так, **рівень народжуваності** за 10 останніх років впав на 40 %, смертності — зріс на 30 %, внаслідок депопуляції населення зменшилося на 2,5 мільйона чоловік. Показник «старіння» нації просто приголомшливий — 20 %, у селях — понад 30 % (здоровими є 7 % людей похилого віку). Не менш «нездорове» — співвідношення жінок і чоловіків. Європейська «перевалка» жінок починається за межами репродуктивного віку (з 55 років), наша — з 31. «Надсмертність чоловіків» (з 19 до 24 років) — національний термін, котрим відзначили тільки Україну.

Наші репродуктивні «потуги» відображають народжуваність, захворюваність, захворювання, пов'язані з «репродуктивною функцією», рівень шлюбності... Останній за десятиліття впав на 41 % (5,5 шлюбів на тисячу населення), розлучуваність, натомість, зросла на 10 %, тобто маємо тенденцію «неформальності» сімейних стосунків. Очевидно, що за таких умов народжування дітей стає негативним явищем, рівень абортів — дуже ви-

сокий, не кажучи вже про сирітство і все, що з ним пов'язане.

Аборт демонструє елементарну відсутність статевої культури молоді або просто аморальність, відсутність відповідних дисциплін у навчальних закладах. Кількість абортів у нас в 1,2 рази перевищує кількість пологів (Японія їх співвідносить як 0,06).

І хоча цивілізовані європейці рятують наше репродуктивне здоров'я контрацепцією, проблему вони тим не вирішують. По-перше, європейські гормональні контрацептиви та внутрішньоматкові протизаплідні засоби є достатньо недоступними за ціною для загалу. По-друге, як сказала керівник відділення планування сім'ї Інституту ПАГ АМН України Ірина Вовк, доцільніше працювати над цотплівістю наших дівчат, убезпечити ранні статеві стосунки.

Безпліддя, невиношування плоду, запальні захворювання статевих органів, материнська і дитяча смертність, згадані «цотплівість» і «статева культура» — факти одного ряду. 10 % молодих подружжів в Україні — безплідні, говорить статистика. Кожна третя народжена дитина — із фізичними або психічними вадами. Мабуть, є надчим замислитися. До того ж — інфекційні захворювання. **Маємо найвищі темпи поширення ВІЛ/СНІДУ.** 15 % інфіко-

ваних — діти та підлітки. ВІЛ, таким чином, поширюється за межі груп ризику (наркомани, гомосексуалісти тощо), і Україна може стати першою країною, котру поглине епідемія цієї хвороби, коли частина ВІЛ-інфікованих досягне 1 % населення. Сьогодні, як стверджують національні та міжнародні експерти, цей показник — на межі 550 тисяч чоловік (хоча офіційно — 42 тисячі). Якщо згадати ще понад 600 тисяч хворих на туберкульоз, 1,2 мільйона психічно хворих осіб, 688 тисяч хворих на алкоголізм, 76 тисяч наркоманів і 740 тисяч онкологічно хворих — матимемо майже повну реальність і перспективу.

Натяками на позитив можна вважати лише певне зростання соціально-медичного обслуговування у найбільших містах України. Першість тут, очевидно, має столиця, де функціонує чимало центрів біорепродукції, високотехнологічних медичних закладів. Звідси — менші показники смертності, рівня абортів. Львівські медики, у свою чергу, також переконували у висококласності тамтешньої медичної. Є навіть дані про те, що від'ємний природний приріст населення у Львові зупинено. Згадувалися й нові технології проти безпліддя. Директор Інституту репродуктивної медицини Федір Дахно демонстрував тут

же фото 11-річної дівчинки, що першою в Україні народилася в пробірці (програма IVF). Утіха, звичайно, — хоч і не вирішення репродуктивної проблеми в Україні.

Резолюція громадських слухань, підготовлена під керівництвом головного консультанта Національного інституту стратегічних досліджень Наталії Лакізи-Сачук, констатувала наші негативні симптоми у «репродуктивній справі», пропонуючи навіть логічне вирішення проблем. Ці вирішення, утім, відомі: інформаційно-просвітницькі матеріали, соціальні служби для молоді, жіночі кризові центри, школи для майбутніх матерів, клуби здорового життя, волонтерство, соціальна реклама в ЗМІ, модернізація родопомічних і дитячих лікувальних закладів, навчально-освітні дисципліни зі статевої культури... Однак чому логічне в нас так рідко стає реальним — запитання не настільки риторичне, як здається...

Олександр СОЛОНЕЦЬ

МОДА — ПАННА ПРИМХЛИВА

Зовнішній вигляд молодої людини часто привертає надмірну увагу. Підліткові «вибрики» навіть здатні надовго шокувати вкрай апатичну людину. Мода і тут продиктувала свої правила. Ми вже звикли до проколотих частин тіла, та й кольоровим татуванням нікого вже особливо не здивуєш. Давно наче «заведено», що у дівчини мають бути проколені вуха задля коштовних сережок. Хоча ще кілька десятиріч тому це вважалося вульгарністю й суворо заборонялося. Лише з часом сережки у вухах дівчини стали сприйматися як звичайне, а далі — до дівчат приєднались хлопці. Але вухами усе не закінчилося. У моду сьогодні увійшли проколені брови, пупки, носи, губи, навіть інтимні частини тіла. «Прикольно», «оригінально», «стильно»... На жаль, окрім радісного усвідомлення себе «особливим», нерідко відчувається особливо болісне гноіння.

Одні стверджують, що це — стиль життя, інші піддаються стадним пориванням. Більшість тих «стадників» рано чи пізно, очевидно, захоче позбутися своєї «особливості». Сережка — діло одне: сьогодні красується, завтра — зняв. Інша річ — татування.

Згадаємо первісне призначення «тату». З'явившись ще за первіснообщинного ладу, воно було знаком племені, роду, то-тему, вказувало соціальну приналежність її власника. Крім цього, малюнок на тілі наділявся певною магічною силою. У часи нашої ери з розвитком цивілізації розвивалося і мистецтво татування, не гублячи, втім, певного призначення. Наприклад, у жінок японських аборигенів Аїну за «тату» на обличчі можна було визначити їх сімейний стан. У різних народів «тату» мало різні властивості: дітей оберігало від батьківського гніву, дорослих захищало в бою та на полюванні, старих людей — від хвороб. На межі XIX і XX століть татування уже стало дивовижною. Показуючи тіло, розмальоване портретами відомих людей та іншими хитромудрими малюнками, люди заробляли собі на життя. Зараз же не треба платити грошей, щоб побачити татуованих. Їх можна зустріти будь-де, а у розпал літа вони неодмінно є «окрасою» будь-якого пляжу.

Навіщо європейцям розмальовувати свої тіла, наче вождь індіанського племені? Стверджують, що це — красиво і модно. Раніше ходили з наколками ті, що відбули у місцях позбавлення волі певний строк або з дурості зробили в армії. Сьогодні ними «красуються» від малого до старого, а в жінок це стає наче хворобою. Віддають за них величезні суми: «тату» розміром з цигаркову пачку коштує 100 доларів. Але ж мода — дівчина примхлива...

Наталія ПОПОВА

ПРО ТРИПІЛЬЦІВ, СЕМІТІВ ТА НЕЗБАГНЕННУ УКРАЇНСЬКУ ДУШУ

Трипільська археологічна культура посіла особливе місце в українській національній свідомості. “Незбагненна українська душа” обирає за свою матір із сотні різноманітних археологічних культур України саме Трипілля. Причини такого вибору ірраціональні і не піддаються логіці здорового глузду. На питання де, як і коли жили трипільці, більшість прибічників трипільського походження українців відповідають приблизно так: “Де і коли вони жили, не знаю, а що були українцями — знаю точно”.

Однак, врешті-решт, хто сказав, що національний міф, як важлива складова національної самосвідомості, обов'язково має будуватися за принципами наукової логіки? Скоріше навпаки.

Так чи інакше, я не вважаю трипіль-

Один з головних шляхів розселення найдавніших землеробів і тваринників починався в Південній Анатолії й вів на захід островами Егейського моря в Східну Грецію. У VII тис. до н.е. вихідці з Анатолії принесли із собою на південь Балканського півострова навички відтворюючого господарства, культурні рослини (пшеницю, ячмінь, сочевицю), домашніх тварин (вівці, кози), близькосхідну культуру та мову. Ці люди належали до східно-середземноморського антропологічного типу, який характеризується грацильністю (тонкокістністю), невисоким зростом, темною пігментацією, скошеним чолом і великим носом своєрідної форми.

Поступово просуваючись на північ, нащадки найдавніших близькосхідних хліборобів досягли Дунаю, і рушили його долиною на захід у Центральну Європу й на схід у Правобережну Україну. Так, разом із навичками землеробства і тваринництва, близькосхідний за походженням етнокультурний комплекс поширився в VII – IV тис. до н.е. в Південній та Центральній Європі. Трипільська культура — яскравий прояв цього культурно-історичного явища між Східними Карпатами і Дніпром.

Північними сусідами цих найдавніших землеробів Європи були аборигени — мисливці та рибалки Німецької, Польської, Поліської низовин та Лівобережжя Дніпра. Ця первісна, досить відстава людність у V – IV тис. до н.е. розвивалася під прогресивним впливом більш розвинутих прибульців із півдня. Від людності балкано-дунайського неоліту аборигени-мисливці лісової зони Європи отримали навички виготовлення глиняного посуду, землеробства, тваринництва, примітивної металургії міді тощо.

Пізніше, в IV–II тис. до н.е., на базі згаданої місцевої людності постала індоєвропейська сім'я народів, до якої належить переважна більшість мешканців сучасної Європи. Більшість дослідників вважає, що формування праіндоєвропейської мови та культури почалося в V тис. до н.е. в Південній Україні в ході контактів із трипільцями місцевої людності лісостепового Подніпров'я та Лівобережжя. Від трипільців та інших представників балкано-дунайського неоліту пращури індоєвропейців отримали згадані новації. Однак, всі вони запозичувалися разом із відповідною термінологією. Новітні дослідження лінгвістів довели, що сільсько-господарська лексика індоєвропейських народів значною мірою має близькосхідне походження.

Особливо багато землеробських та тваринницьких термінів, назв продуктів харчування, предметів побуту індоєвропейці запозичили у прахаттів та прахуритів, прабатьківщина яких розміщувалася в Малій Азії. Це і зрозуміло, адже саме звідси у VII тис. до н.е. прийшли в Схід-

ну Грецію пращури балканського неоліту. С. Старостін (1988) наводить велику кількість мовних запозичень з хаттської та хуритської мов в індоєвропейських, в т.ч.: akuo- кінь, kago- коза, porko- порося, hvelena- хвиля, вовна, auig- овес, pag- ягода, rughio- рож, жито, lino- льон, kulo- колоти, спис, gueran- жорнов, sel- село, dholo- долина, arho- ареал, простір, tuer- творог, sug- сир, bhar- ячмінь, penkue- п'ять, klau- ключ, medu- мед, солодкий, akro- поле, bar- зерно та багато інших.

Український лінгвіст із Москви В. Ілліч-Світич (1964) відзначав, що певну частку своєї аграрної, тваринницької та побутової лексики індоєвропейці запозичили з таких близькосхідних мов, як шумерська, прасемітська, еламська. Як приклад запозичень із прасемітської мови дослідник наводить слова: tauro- бик, gait- коза, agno- ягня, bar- зерно, dehno- хліб, зерно, kern- жорнов, sekur- сокира, nahu- посудина, корабель, has- ter- зірка, septm- сім та ін. З мови шумерів індоєвропейці запозичили корені: ko- у- корова, reud- руда, auesk- золото, du- er- двері, hkor- гори та ін. Думаю, В. Ілліч-Світич обрав невдалий термін для позначення частини згаданої лексики. Семіти виділилися з афразійської спільноти Східного Середземномор'я не раніше III – IV тис. до н.е. А близькосхідні запозичення в індоєвропейських мовах сталися не пізніше V тис. до н.е. Тому те, що В. Ілліч-Світич звав семітською лексикою, по суті, є афразійською.

Отже, простежений археологами та антропологами генетичний, культурний, антропологічний зв'язок балканського неоліту, а через нього і трипільської культури, з південноанатолійським центром становлення хліборобства й тваринництва підтверджується новітніми лінгвістичними дослідженнями. Численні хатто-хуритські лінгвістичні запозичення в мовах індоєвропейців, які отримали навички хліборобства та скотарства разом із відповідною термінологією від культури балкано-дунайського неоліту, у т.ч. трипільців, дають підставу припускати, що останні в етно-мовному відношенні були

Жіноча статуетка трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

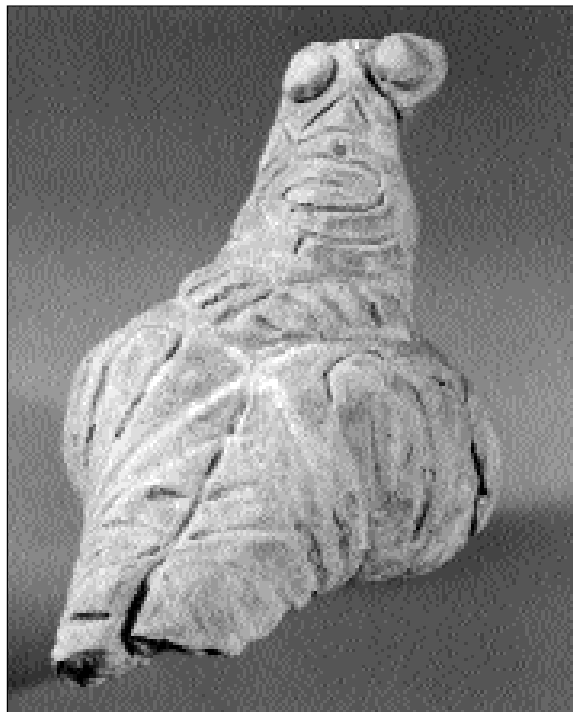

Посудина з мальованим орнаментом трипільської культури (перша половина IV тис. до н. е., с. Кирилівка Одеської області)

ців, що прийшли в Україну у V тис. до н.е. з території Трансильванії та Молдови, ні українцями, ні, тим більше, семітами, як помилково написала “Україна молода” 12.09.2001. Отже, що відомо науці про генезу та етнічну належність трипільців?

Сучасний рівень розвитку археології дозволяє ставити питання про визначення етно-мовних характеристик людності, що полишила в лісостепях Правобережної України пам'ятки трипільської культури. Археологічні дані неспростовно свідчать, що Трипілля є крайнім північно-східним проявом своєрідного світу найдавніших хліборобів Європи, відомих під назвою балкано-дунайського неоліту. Але й на Балканах ця людність не була автохтонною і прийшла сюди з Близького Сходу, точніше, з півдня Малої Азії.

Річ у тім, що близько 10 тис. років тому криза мисливського господарства в Сирії, Палестині, на півдні Анатолії зумовила винайдення й поширення відтворюючого господарства — мотичного землеробства і примітивного тваринництва. Вирощування пшениці, ячменю, розведення овець, кіз забезпечило суспільство їжею і призвело до демографічного вибуху на Близькому Сході. Надлишки людності почали розселятися на сусідні, малозаселені терени: на схід до Індії, на південь в Аравію, на захід у Північну Африку.

Фрагмент жіночої статуетки трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

споріднені з хатто-хуритами Малої Азії VII–IV тис. до н.е. Однак, присутність серед індоєвропейських лінгвістичних запозичень шумерських, афразійських, еламських термінів свідчить, що балкано-дунайський неоліт не був монолітно хатто-хуритським. Очевидно, було кілька різноетнічних міграційних хвиль з Близького Сходу в Грецію, у яких різною мірою брали участь не тільки хатто-хурити Анатолії, але й представники інших стародавніх етносів Близького Сходу.

Незважаючи на певну строкатість, балкано-дунайський неоліт, в т.ч. трипільська культура, генетично, культурно, антропологічно, а також етно-мовно тісно пов'язані зі згаданими етносами Близького Сходу, які не належать до народів індоєвропейської мовної спільноти. Оскільки українці, на відміну від трипільців, є індоєвропейцями, то немає вагомих підстав вважати трипільців українцями. Українська культура та мова принципово різняться від культури та мови стародавніх народів Близького Сходу та їхніх родичів трипільців.

Однак було б неправильно цілковито заперечувати роль трипільців в українській генезі. Як і інші стародавні народи України (скіфи, сармати, готи, фракійці, балти тощо), трипільці не були українцями, але певною мірою були їхніми пращурами. Адже елементи культур згаданих етносів стали органічними складовими неповторного українського етнокультурного комплексу, який, на мою думку, склався в V – VII ст., тобто у ранньому середньовіччі. Саме в цей час формувалася етнокультура більшості великих народів середньої смуги Європи: французів, англійців, німців, сербів, хорватів, чехів, словаків, поляків та ін.

Отже, українці не кращі, але й не гірші за інші народи Європи. Їхній етногенез — це об'єктивний процес, зумовлений універсальними законами етнотворення континенту. Оцінювати ж концепції походження українців чи будь-якого іншого народу мірилами патріотизму чи романтичних сентиментів — безглузда і контрпродуктивна справа.

Леонід ЗАЛІЗНЯК,
зав. відділу археології кам'яного віку Інституту археології НАН України,
доктор історії, проф. НаУКМА

“Тихою сапою” ведуться роботи з підготовки будівництва нового мостового переходу через Хортицю, що ніяк не розв’язують транспортну проблему в місті, але напевне загублять Національний заповідник.

Ще у 80-і роки чиновники вперто прагнули прокласти новий мостовий перехід через заповідну Хортицю поруч з існуючими мостами, відмітаючи геть будь-які інші варіанти. Тоді неформали-екологи відстояли національну Святиню. Досі багато хто нарікає на тих екологів: мовляв, якби вони не виступили проти проекту, не було б тепер у Запоріжжі транспортної проблеми. Як не було б, до речі, й заповідної Хортиці.

Сьогоднішні спроби міської влади Запоріжжя на чолі з Олександром Поляком прокласти мости через Хортицю викликають, принаймні, подив. Адже саме для того, щоб про подібне й думки не виникало, Хортиці надано статус Національного заповідника. Необхідно згадати і Закон “Про природно-заповідний фонд України”, де сьомою статтею визначено: “...На землях природоохоронного та історико-культурного призначення забороняється будь-яка діяльність, яка негативно впливає... на стан природних та історико-культурних комплексів та об’єктів, що перешкоджають їх використанню за цільовим призначенням”. І там же, стаття 16-та: “На території природних заповідників забороняється будівництво доріг..., та інших об’єктів транспорту і зв’язку, не пов’язаних з діяльністю природних заповідників... та геологорозвідувальні роботи...” А щоб особливо підкреслити важливість дніпровської перлини, її недоторканність скріпила видана весною 93-го

Постанова Кабміну (підписана прем’єр-міністром Кучмою), положення “Про Національний заповідник “Хортиця” та “Про державний геологічний заказник “Дніпровські пороги”...

Із розмови з головним архітектором Запоріжжя Віктором Трубіним можна зрозуміти, що новий мостовий перехід — справа вирішена. Архітектори та мостобудівники неодмінно бачать новий міст на 800 метрів нижче діючої магістралі над лівим руслом. Це так званий четвертий варіант мостового переходу, який ледь вдалося скасувати захисникам Хортиці наприкінці вісімдесятих. І ось, знову — тільки

БЕЗЗАКОННЮ ЧАС ПОКЛАСТИ КРАЙ!

через Хортицю! Головному архітектору було задано дуже просте запитання: скільки площі заповідного острова планують для дороги, смуги відводу? Віктор Павлович запевнив, що мінімально...

Ось так. Ніхто цього навіть не прикидав! Такі підрахунки будуть зроблені при техніко-економічному обґрунтуванні, яке сумлінно готує Київський Інститут “Союздорпроект”. В архітектурі посилюються на рішення депутатів Запорізької міськради минулого скликання, коли шести пропонувався варіант мостів, у тому числі і в обхід острова, вибрали... протизаконний.

У нормальній, вибачте, державі, таке рішення одразу ж опротестував би прокурор і змусив би його скасувати. А тих, хто замахнувся щось будувати проти закону — за тим самим законом притягли б до відповідальності.

Самі архітектори визна-

ють, що поряд із “раціональним” четвертим варіантом розглядався та був відкладений варіант мостового переходу нижче острова. Такий шлях обійдеться дорожче приблизно удвічі, за прикидкою головного архітектора, стане довшим кілометрів на тридцять. Але ж то як ще глянути та порадити. Немало людей у місті дотримуються іншої думки (суджу за матеріалами дискусії тринадцятирічної давності): якщо транспорт із траси Москва-Сімферополь пустити не через місто (що, зазначу, дуже неекологічно), а саме через Розумівку, то його шлях може скоротитися і на півсотні кілометрів. Містобудів-

ники визнають, що й залізничний транспорт потрібно пустити в обхід міста саме за цим маршрутом. У такому разі мости Преображенського звільняться від транзитного автомобільного та залізничного транспорту, а, отже, — істотно розвантажаться. Тоді можна пустити й швидкісний трамвай, що суттєво скоротить автопотік на нижньому ярусі. Словом, варіанти компромісних рішень є, але міському голові Олександру Поляку та його команді, наперекір Закону, дуже хочеться будувати мости через унікальний заповідник. Мости будуть теж унікальні — завширшки близько півсотні метрів, з шестирядним рухом автотранспорту, і що зовсім нове для запоріжців — із платним проїздом!..

Тим часом, поки тривають розмови довкола недоцільності та злочинності будівництва на заповідній землі, науковці з лабораторії геофізики одного з університетів Києва ретельно, аж до

стометрової глибини, вивчають геологічну картину місцевості Хортиці нижче першого мосту Преображенського — саме там, де, за словами головного архітектора міста, і намічено зводити нового моста. Таке вивчення геофізиками не залишає ніяких слідів, як було після протизаконного свердління геологів поруч бази відпочинку феросплавного заводу та мосту на Старому Дніпрі. А що залишиться від Хортиці після 10-річного (як мінімум) будівництва мостових переходів, здогадатися неважко, — прикладів довкола немало. Можна згадати, хоча б долю унікального Запорізького дуба...

Запорізька міська громадська асоціація “Захистимо Хортицю!” рішуче вимагає від міської влади найближчим часом провести громадську експертизу проєктного завдання на будівництво мостів та громадські слухання з цього питання. Асоціація прийняла звернення до українців усього світу із закликом долучити свої голоси на захист острова. На землях Національного Хортицького заповідника ніхто нічого не може будувати без дозволу загальнонаціонального референдуму. Та й узагалі, що за розмовою може йти про якийсь там дозвіл у заповіднику, коли є Закон, що недвозначно забороняє будь-які дозволи! Національна комісія у справах ЮНЕСКО при міністерстві закордонних справ України занесла дві перлини Запорізького краю — острів Хортицю та Кам’яну Могилу біля Мелітополя — до спеціального ілюстрованого видання “Україна: шедеври культурної спадщини”. Адже Хортиця належить не тільки Запоріжжю. Це надбання всього людства, яке мусимо передати нащадкам таким, яким успадкували його від предків.

Василь СЕРГІЄНКО,

«ХТО Ж ВОНИ НАСПРАВДІ, ТІ СЬОГОДНІШНІ КОЗАКИ?»

Сам давно гадаю, що ж його відповісти! Я, Іван Лютий, — спадкоємець козацького роду (маю родинну довідку 1910 р.) і краєзнавець Решетилівської козацької громади на Полтавщині. Баторічний пошук історичних джерел про належність моїх пращурів до козащини і прагнення допомогти землякам відродити козацьке товариство й надихнули мене зайнятися цією надзвичайною темою.

Безпосередніх зв’язків із місцевим Запорізьким козацтвом Дніпропетровщини я не підтримую, з козацьким товариством Полтавщини спілкуюся не часто. Але я маю можливість поділитися досвідом одержання інформації про буденне життя козаків із газетних публікацій. Сподіваюся, ці матеріали допоможуть редакції знайти цікаві відповіді на поставлене запитання.

На початку дев’яностих років Українське козацтво відзначало 500-ту річницю свого існування. У січні 2001 року в спілці письменників відбувся вечір, присвячений річниці українського гетьманства, започаткованого 450 років тому Дмитром Вишневецьким.

Перша козацька Рада по відродженню Українського козацтва проведена 15 вересня 1990 р. в аудиторії Київського держуніверситету.

16 вересня 2000 року в Інституті історії України до 10-ї річниці відродження Українського козацтва відбулася конференція козаків-засновників. Лейтмотивом конференції було гасло “Усю Україну не покочати”.

Про розвиток Українського козацтва, а точніше про його розкол на “чо-

тири уламки — Українське козацтво Білоса, Військо запорозьке низове, Вільне козацтво та Козацтво України Поповича — об’єктивно розповів у “Народній газеті” (№ 42, 2000 р.) старійшина, який відроджував козацтво, Анатолій Зубков. Ішлося і про те, як скандально й ганебно вперше відзначався День Покрови пресвятої Богородиці — офіційне свято Українського козацтва — в Українському домі, коли був запрошений московський піп.

У міській газеті “Днепр вечерний” (№ 16, лютий 2002 р.) надруковано статтю Юрія Кальченка “Об’єднимся, братя казаки”. Відбулася друга округна велика козацька Рада в м. Запоріжжі, де взяли участь 21 козацька організація (близько 2300 представників Запорізької, Дніпропетровської, Донецької областей та Криму). Головним гаслом Ради було — з’єднання всіх козацьких об’єднань України в єдине Українське козацтво.

Козацькі об’єднання “Козацтво України”, “Вільне козацтво Київщини” і “Козацьке військо Запорозьке України”, як розповів мені в листі старійшина козацтва Херсонщини, утворилися на уламках козацького товариства Київщини. До речі, верховні отамани Анатолій Попович та Дмитро Сагайдак — вихідці із генканцелярії УК.

У пошуку моїх пращурів серед козацтва я звертався до отаманів і старшин козацьких товариств Київщини, Полтавщини. Мав нагоду відвідати музей гетьманства, що в Києві на Подолі, навіть завітав до генканцелярії УК. У мене склалося дуже неприємне вра-

фото Петра Гончара

ження, наче ці осередки козацтва напівлегальні. Неможливо щось правдиве дізнатися від них. Тому й досліджую козацьке питання за періодикою (частину відсилаю для аналізу Вам)...

У міру свого досвіду і свідомості як професійного військового (25 років), ветерана війни з ядерними випробуваннями і військовими навчаннями з використанням ядерної зброї, буду допомагати у відродженні славного Українського козацтва.

Іван ЛЮТИЙ,
м. Дніпропетровськ

СТОРІНКАМИ МАЙБУТНЬОЇ «КОЗАЦЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ» ОЛЕНИ АПАНОВИЧ

ГЕНЕРАЛЬНА ВІЙСЬКОВА КАНЦЕЛЯРІЯ — вищий центральний орган виконавчої влади Гетьманщини, який виник спочатку як канцелярія при гетьмані України Богдані Хмельницькому. Очолив Генеральну військову канцелярію генеральний писар Іван Виговський, майбутній гетьман України, який підніс значення канцелярії, перетворивши її на важливу складову частину системи управління Українською гетьманською державою.

У Генеральній військовій канцелярії зосереджувалася військова, політична й міжнародна інформація з усієї України і з-за кордону. В цій установі під керівництвом гетьмана розглядалися й вирішувалися важливі адміністративні питання. Звідси відправлялися численні посольства й гінці. Тут вироблялися і зберігалися державні акти, велось діловодство з усіх сфер внутрішнього і міжнародного життя України.

При гетьмані України Іванові Мазепі Генеральну військову канцелярію очолював генеральний писар Пилип Орлик, видатний державний діяч, політик, дипломат, один з найосвіченіших людей свого часу. Пилипа Орлика також обрали гетьманом, але вже в еміграції.

Переживши суттєві зміни впродовж свого існування (друга половина XVII — XVIII ст.), Генеральна військова канцелярія з часом перетворилася у самостійну інституцію, до якої перейшли функції Ради генеральної старшини. Однак Генеральна військова канцелярія завжди залишалася органом при гетьмані, який за її допомогою здійснював свою цивільну та військову владу.

Генеральна військова канцелярія, яка в XVIII ст. перебувала в місті Глухові — тодішній столиці Гетьманщини, складалася з двох частин: розпорядчої і виконавчої, тобто апарату канцелярії. До розпорядчої входили гетьман, генеральні писар, суддя і ще двоє генеральних старшин (найчастіше то були обозний та осавул). В Генеральній військовій канцелярії знаходилися усі важелі безпосереднього практичного керівництва Гетьманщиною і козацьким військом у XVI-II ст.: адміністративного, судового і фінансового; тут складалися гетьманські державні документи — універсали, велось дипломатичне листування, розглядалися судові та цивільні справи козаків, селян, міщан. Під орудою гетьмана та його санкції приймалися остаточні рішення. За тимчасової відсутності гетьмана Генеральна військова канцелярія керувала Гетьманщиною від його імені.

У періоди тимчасової ліквідації гетьманства генеральна військова канцелярія підлягала імперським установам: Першій Малоросійській колегії (1722 — 1727) і “Правлінню гетьманського уряду” (1734 — 1750). Серед генеральних старшин тоді з’явилися російські члени канцелярії, яку очолював уже царський генерал.

Під час воєнних дій, зокрема в ході російсько-турецької війни 1735 — 1739 рр. Генеральна військова канцелярія відала комплектуванням, озброєнням та забезпеченням козацького війська, керувала мобілізацією козаків. Отримуючи від російського командування єдині наряди на все козацьке військо, Генеральна військова канцелярія розподіляла їх серед десяти лівобережних козацьких полків Гетьманщини. Під час походу канцелярія здійснювала загальне керівництво козацьким військом. Безпосереднє керівництво похідним військом, без командних функцій, передавалося спеціально створеній на цей час Похідній генеральній військовій канцелярії.

На виконавчий персонал генеральної військової канцелярії, кількість якого протягом XVIII ст. зросла майже до 200-от чоловік, було покладено безпосереднє діловодство.

Штат канцелярії складався зі старших військових канцеляристів, військових канцеляристів, просто канцеляристів і служителів: підписків, протоколістів, регістраторів, копіїстів, товмачів (перекладачів). Позаштатною була група без посад і без оплати, яка зараховувалася для навчання письму та діловодству. Старших військових канцеляристів було двоє, і вони вважалися начальниками канцелярського персоналу; до 1729 р. головою — правителем усього персоналу — був “реєнт” Генеральної військової канцелярії.

Канцелярські працівники вели та оформляли справи, листування, складали, переписували й копіювали документи, зокрема найважливіші державні акти, наприклад, гетьманські універсали, імператорські грамоти, укази та ін.

Генеральна військова канцелярія була своєрідною вищою школою підготовки фахівців — знавців канцелярської справи, які володіли досконалою для того часу технікою письма, знали формуляри різних типів документів. Еліта виконавчого персоналу Генеральної військової канцелярії — військові канцеляристи — комплектувалися найбільше з вихованців Києво-Могилянської академії.

Із остаточним скасуванням гетьманства в 1764 р. Генеральна військова канцелярія перестала існувати.

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як “Чую, земле, твоє дихання”, “Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою”, “Варвари”, “Прокляття”, “Береги в снігу занімілі”, “Дотліває холод мій у ватрі”, “Моралісти нас довго вчили”, цикл творів “Тиша і грім”, низка епітафій “Мандрівка по цвинтарю”, поема “Червоні конвалії”, поема для дітей “Цар Плаксіє та Лоскотон”, також чимало ліричних шедеврів про кохання та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го “Скільки в тебе очей...” і 26-го “Україно, п’ю твої зіниці”.

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві “Наукова думка” у книжці “Ти знаєш, що ти — людина” (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою “Задивляюсь у твої зіниці”, дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, але примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із “Монолог маленького привида” (“Кипатий барометр”): “Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби”, “І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки”, “І чорна ніч звелась в очах у мене”, “Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров”, “Розтоптаний жорстокістю нікчем”. Це помста правдоборцеві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне “нагороджували” тортурями і знущанням, в’язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це “відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня”, це вузьколобі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас “у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!”

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов’язку перед Україною, перед рідною матір’ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,*

*Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов’язані у Василя Симоненка з майбутнім: “Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!” Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки*

*І лисинами світять береги,
Що десь духовні лупляться
калі-*

ки

І виростають ваші вороги.

Тут на думку спливають рядки великого поета Олександра Олеся, написані ним у 1909 році:

*Ми останні вже весла лама-
ли*

І далекі були береги...

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободоловних думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана*

Уже чекає зсувана петля.

(“Пророцтво 17-го року”)

Та завжди є застереження, все стверджується через “але”:

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об’єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім’я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети “Молодь Черкащини”. Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуні-журналісти, тодішні початківці й “почарківці” поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п’ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської “молодіжки”. Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і “одійде в морок підле і лукаве”, “пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд”. Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про “цвинтар розстріляних ілюзій”, “мільярди вір заритих у чорнозем”, “міста-ренегати”, поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, “виявився звичайнісіньким флюгером”, стали користуюцями... А скільки їх (“Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх...”), лакуз і холупів ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,*

*Прийшли забрати ім’я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.*

*З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому “панять”, тобі тягну-
ти*

віз.

(“Курдському братові”)

Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за*

девіз,

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами (“Ходить їх до біса на землі”). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення (“Жиріє з крові змучених народів”) сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як “Завжди ми, Росіє, з тобою”, але є й “Брама”, де “Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах... а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах...”, є й твір “47-й рік” про голод, “Українська мелодія”.

Ось тому пише він у поезії “Де зараз ви, кати мого народу?”, щоб “кати осатанілі” не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва “Молодь”, працюючи над виданням книжки Василя Симоненка “Лебеді материнства”, цю строфу, що починається словами “Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю” не вдало-

Наприкінці сімдесятих мою матір реабілітували. Це трапилося не з першого разу. Попередні спроби, вже після повернення з таборів, зняти із себе абсурдне звинувачення у зраді СРСР натикалися на непохитну стіну відмови органів КДБ. Коли, нарешті, це сталося, мене приголомшила розповідь матері про зустріч із полковником державної безпеки, який, переглядаючи її справу, не міг приховати здивування і збентеження, а дивуватися було чому: мою матір засадили на десять років за зраду радянської батьківщини, громадянкою якої вона не була і тому ще не могла зрадити “серпасто-молоткастого” з тієї простої причини, що на той час (1940 р.) була підданою іншої держави — Румунії.

У дитинстві мене виховували, що у товаристві не слід надто голосно розмовляти чи сміятися, щоб таким недостойним чином не акцентувати увагу на своїй присутності. Цю науку я добре запам'ятувала, та одночасно не могла збагнути одного — чому вдома, коли мова заходила про мою матір, бабуня з дідусем розмовляли пошепки... і чому бабуня, людина сильної волі і суворой вдачі, отримуючи від моєї матері листи — плакала, чому, нарешті, до жалюгідності тротила над собою владу, коли несподівано на порозі з'яв-

лялася людина в галіфе на прізвище Островській, який без запрошення заходив, наче до себе додому і, всівшись у крісло, чекав, коли йому накриють і наллють. Тоді вперше з уст тієї людини дізналася, що я — “дочка ворогів народу”. Все моє слабке, дитяче ество повставало проти того підступного зловмисника, що, як павук, паралізував бабунину волю. Тому, певно, вже з раннього дитинства я не переносила найменшого насильства над своєю волею.

Уперше побачила свою матір, коли мені було вісім — за рік до звільнення з в'язниці їй дозволили поїхати на місяць додому — це була своєрідна робоча відпустка. (Разом з іншими, достроково звільненими з таборів у 1954 р., мати працювала в м. Красноярську на залізобетонному заводі).

І з того часу ми стали сестрами — неслухняними дочками нашої бабуні: наставляючи на шлях істини, вона не робила між нами різниці. Мамина фантазія була багатою — вона прекрасно малювала, грала на фортепіано, ставила дитячі опери, а головне — завжди брала мене з собою. Я абсолютно довіряла смакові моєї вірної подруги і, читаючи книжки, які вона мені, малій, радила, ніколи не розчаровувалася. До речі, я й досі послуговуюся її тонким чуттям на високу пробу літератури.

Портрет роботи табірної художника Руденка

— прошепотіла я, навіть не звернувши уваги, що тут, у читальному залі, сиділо кілька незнайомих мені жінок, які, ніби читаючи, пильно прислухалися до нашої розмови. “Вам якусь книжку?” — перебила холодно, не давши можливості вилити свої емоції. Це було так сказано, що я зрозуміла — мені треба взяти книжку і йти геть. З того часу я часто була в бібліотеці, регулярно брала книжки, які вона заздалегідь мені підбирала. Там я прочитала всю класику російської літератури та європейської в російському перекладі. Пані Олена ніколи не розмовляла зі мною, як і не вступала в бесіду ні з ким зі свого оточення, та мені здавалося, що, коли я заходила в бібліотеку за новою книгою, очі пані Олени ставали теплими і лагідними. Потім я довідалася — в неї був єдиний син, здається, мій ровесник, його арештували разом з нею і тримали десь у страшних нетрищах ГУЛагів — кожне її необережне слово могло коштувати йому нових мук, а навіть і молодого життя. Вона мовчала. О, неперевершена кадебістська інквізиція!

Одного з буденних табірних днів привезли її. Спираючись на березовий ціпок, шкутильгаючи, вона підійшла до звільненого на нижніх нарах місяця. Скільки їй було років — 20 чи 60?.. Права рука нерухомо звисала, на голові був пожевклий від прання бинт, великі, сумні очі. В нічний тиші заснулого барак розповідала мені свою історію. Після загибелі рідних — батьків і молодшого брата — яких розстріляли передодня вояків УПА кадебісти (будучи зв'язковою, в ту ніч вона виконувала завдання), маючи пінзасильну освіту і вмюючи друкувати на машинці, після цієї трагедії пішла в підпілля — працювала в Проводі, видавала підпільну газету, знала розташування майже всіх боївків в окрузі. 1947-го їх бункер оточили, разом із нею там ще було два хлопці. Під час короткого бою встигла спалити всі документи, останню кулю пустила собі в голову, розстріляла любовну кістку, але не померла. Неприємно забрала її в тюрму, страшно катували, вимагаючи видати розташування боївков, зламали праву руку і голілку правої ноги, потім кинули в підвал помирати, вона лежала на бетонній підлозі і, коли раз на день їй підсовували до рота бляшану миску з баландою — з рани в голові туди стікав кривавий гній. Вижила, тепер тут, у Мордовії, щось робитиме однією рукою. Рана на чолі затяглася тоненькою шкірою, було видно, як пульсує під нею живчик. Коли в 54-му, після смерті Сталіна, нас почали перебуджувати і висилати на поселення в Сибір, просила дати їй мою домашню адресу і дозволі прийти до мене, якщо її випустять — на той час нікого з родини в неї не було: “Доглядатиму твою донечку, ти знаєш — я зможу”.

Коли влітку 1956-го я повернулася додому, від Олі жодної звістки не було. Де закінчилася твоя дорога, моя мужня поестро? Шумлять, певно, над твоєю могилою вікові мордовські ліси, як і над тисячами українців...

Пом'янімо їх у своїй тихій Молитві...

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК: «ПАМ'ЯТАЮ!»

Я ніколи не була героїнею, нічого героїського в моїй біографії немає. Народилася в Румунії, у місті Плоешти, біля Букарешту, де мої батьки, молоді вчителі-буковинці, п'ять років вивчали румунську мову, щоб їм дозволили потім вчителювати на Буковині. Вони закінчили за Австрією вчительські семінарії і до приєднання Буковини до Румунії після Першої світової війни румунської мови не знали.

Потім була чернівецька гімназія. 1940-го в сімнадцять років виїшла заміж, а в дев'ятнадцять овдовіла, під час війни закінчила в Сокалі (Галичина) гімназію і вступила у Львові на архітектуру.

На початку 1944 року повернулася до батьків, а вже на Великдень Буковину захопили радянські війська. Сподіваючися здійснити свою мрію, викликану знайомством у Львові з творчістю українських письменників 20-х років: П. Тичини, В. Сосюри, М. Рильського, М. Хвильового, вступила до Чернівецького університету на українську філологію, та вже в червні 1946 р. мене заарештували і засудили за статтями 54/1 а, 11 — це означало, що я “ізмєнниця родині і українська буржуазная націоналістка”. Дали 10 років таборів посиленого режиму та п'ять років позбавлення громадянських прав. Таких, як я, у Чернівецькій тюрмі були сотні, а потім тисячі у Львівській пересильній, і везли нас ешелонами телячих вагонів у всі кінці безмежного СРСР. Наш ешелон попрямував у тріскучі морози (голова примерзала до дощок вагона) на Урал, у Свердловську область.

Не буду описувати голодне табірне життя, лісопояли і лісопояли — це все багато краще за мене вже описали. Хто не читав “великого мученика” Солженіцина “Один день Івана Денисовича” — за це його тоді тяжко скарлили — позбавили громадянства і, як він не опирався, — “родина” йому не пробачила і... викинула за кордон, в Америку. Наших хлопців за вільнодумство так “тяжко” не карали, їх просто до “Октябрських ювілеїв” сотнями розстрілювали, або, заладувавши на баржі, тисячами топили в холодних водах “рідного” Білого моря. Батько Сталін, який завжди про нас пам'ятав, вирішив, що утримувати політичних у загальних таборах разом із різними там розтратами, злодіями та іншими злочинцями не варто, треба їх зігнати в табори особливого режиму, створивши там відповідні “комфортабельні” умови життя. І знову потяглися безмежними просторами союзу “телячі експреси”, тепер набиті лише політичними і прикріпленими до них сексотами.

Не пам'ятаю, скільки ми їхали, здається, я була не зовсім притомною. Ще на Уралі мої легені, які не були запрограмовані на табірні режими, часто виходили з ладу, і я потрапляла в санітарні частини з високою температурою Підозрювали відкрити форму туберкульозу, але мене це не врятувало від далекої дороги в Мордовію. У дорозі мліла від гарячки, мене відливали і везли далі. Коли прибули в “знаменитий” мордовський Явас, одразу направили в санітарний табір — був там такий, звідкіль майже ніхто не повертався. Те, що побачила і пережила там, ніколи не зітрьється з моєї пам'яті. У палаті туберкульозного відділення — 30 тапчанів, між ними вузьенькі проходи, важке повітря, гнітюча тиша. Ні сліз, ні нарікань, кожен чекає своєї черги туди — за колючий дріт...

На одному тапчані молоденька

галичанка — високе бліде чоло, широко розплющені карі очі. По подушці розмаїні каштанові кучері, вона вже нічого не бачить — остання стадія туберкульозного менінгіту, не говорите, тільки час від часу тихий стоїг свідчить про те, що муси її ще не скінчилися. Чи дізналася колись її родина, де її безіменна могила?!

На другому — молода жінка із Запоріжжя. Працювала токарем на заводі, там і придбала туберкульоз. Переховуючи від німців важкопораненого брата-солдата, не евакуювалася із заводом. Невдовзі брат помер, і коли повернулися радян-

Одарка-Марія, 1943 рік, Львів

ські війська, її, як “ізмєнницю”, засудили на десять років. Лежала завжди на спині, раз на тиждень приходив лікар і пробирав залізною трубкою великий, роздутий живіт — по гумовій трубці у відро стікала рідина, потім рану заліплювали пластирем. Я бачила цю процедуру тричі, лікар — також із в'язнів, казав, що вмираюча має здорове серце... Це в однієї дев'ятнадцятирічної дівчини після обмороження відрізали до коліна ногу, в неї почався туберкульоз кісток. Туберкульоз, туберкульоз, туберкульоз — і жодних ліків. Ми, “хоча”, чим могли допомагали тим, що вже не піднімалися. При нападках кашлю з вибухом крові прикладали холодні компреси на груди і пляшки з гарячою водою до нг.

Відкрита форма ТБЦ у мене не підтвердилася і, коли через місяць мене перевели в робочу зону, всі, з ким я прибула до Явасу, вже працювали на швейній фабриці — шили для доблесних воїнів Червоної армії сорочки і спідню білизну. Були жінки обмундировані в однакові, брудного сірого кольору, куртки і ватні штани, на головах шапки-вушанки — все це мало досить обшарпаний вигляд, не раз побувало в “прожарці” (камері, де високою температурою випалювали всяку

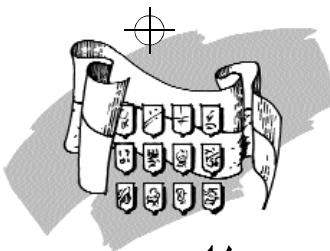
нечисть). Усі особисті речі відразу забрали в комору на зберігання; раз на декілька місяців за особливим дозволом ми могли туди піти — взяти якусь дрібничку і... зануривши голову в знайомі домашні речі, полпакати. На верхньому одязі в усіх були номери: на спині — великий, як на вантажному авті, на голові трохи менший. Мені дістався номер: Н-87. Не все я пам'ятаю, та табірний номер не можу забути...

У новому, тільки-но з прожарки костюми, з підв'язаними очкурком штанами — вони чомусь постійно спадали з моєї безтілесної, довгоногої фігури, з блошиного кольору коцом під пахвою, я зайшла в своє нове житло. Барак як барак, завдовжки метрів 30-40, ширина — 6 м. Ремонт робитиму в ньому згодом, коли мене призначать на роботу в бригаду, що увесь час підлатувала і підмазувала потріскані й посірілі від часу й нудьги стіни, що пережили не одне покоління в'язнів. Бравурним маршем “Прощання слов'янки”, яким зазвичай зустрічали потяг Москва-Київ, мене ніхто не стрічав, усі мешканці бараку порозлазилися по роботах — саме порозлазилися, бо жила тут “підсобна” робоча сила — це ті, що за віком або каліцтвом робити на швейній уже не могли. Моє місце було недалеко від входу, на другому поверсі чотиримісних нар. Не знаєте, що таке нари? Колись, може, опишу й нари, і все інше, але тепер не про це.

Мати Євдокія Юрівна, Одарка-Марія, брат Юрась, дочка Софія, батько Микола Іллік

На першому поверсі моїх нар, якраз піді мною, давно вже “мешкала” коліс знаменита на весь світ піаністка, пані Барвінська — дружина композитора, ректора Львівської консерваторії, професора Василя Барвінського; і він, і його брат, відомий лікар, також були десь тут, в неосяжному ГУЛазі. Ця літня тендітна жінка була нам усім прикладом незламності і мужності. Вона відмовилася вбрати ватні штани, їй такі видали ще один сірий коц, з якого сама пошила собі довгу спідницю. Кожного ранку вона вставала за півгодини до “підйому”, який був о шостій годині ранку, і робила зачіску та чепурила свій табірний “костюм”; на “лінійці”, де була перекличка за “паролями” наших но-

ЗАЛІЗНИХ СПРАВ МАЙСТЕР

Залізо може бути брамою, зброєю, прикрасою чи мереживом. Залізо не визнає статевої дискримінації — колись в Україні не бракувало жінок-ковалів, а сьогодні на кафедрі Боньковського разом з хлопцями навчаються і студентки. Залізо «живе» дуже довго, виробами з нього можуть користуватися покоління — нещодавно коваль зробив собі двоспальне ліжко, надихнувши сусіди, що купили собі страшенно дорогий італійський меблевий гарнітур, а через рік меблі поламалися. Ковалевому ліжку це не загрожує.

Нарешті, залізом «хворіють» раз і назавжди — перед тим, як захопитися металом, Олег Боньковський займався живописом і працював зі склом, але найбільше і найдовше його знають саме як художника-ковала.

Його попередники з минулих століть були творцями надто скромними і не залишали на своїх виробках власного тавра чи бодай ініціалів. Боньковський теж цього не робить — і тому, що його роботи записані в історії перемогами і відповідними дипломами на численних європейських фестивалях ковальського мистецтва. Особливо пам'ят-

Як і справжні рукописи, ці твори теж не горять, вічні вони і в цілком прямому розумінні. Хто не вірить, хай спитає в художника-ковалю Олега Боньковського, чий речі можна побачити і в Європі, і який, до того ж, очолює єдину в Україні кафедру художнього металу у Львівській академії мистецтв.

ний Гран-прі з Австрії. Учасникам задали композицію на тему води. Хтось викопував рибку чи русалок, Боньковський створив «Краплю» (див. фото) і переміг.

«Крапля»

— Я вивчав способи ремесла в Україні, — розповідає Олег Васильович, — і був здивований, наскільки вимогливими були до себе ковалі. Навіть у дрібницях не дозволяли собі сфальшивити, здається, підсвідомо відчували, що їхні твори переживуть віки. Залізо — це дуже реально. Береш метал до рук і куєш, і ні від кого не залежиш, а за годину маєш свічник чи підкову.

Залізо не підвладне ідеології — за радянських часів персональну виставку

художника Боньковського критики «рознесли» за націоналізм — на картинах були хати під стріхами і розвалені церкви. Тим часом треба було годувати сім'ю. Саме тоді доля звела опального художника зі старим ковалем.

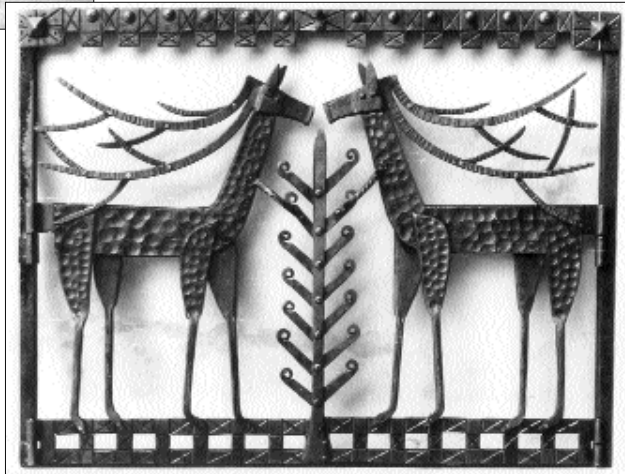
— Спостерігати за його роботою було цікаво. Тоді я зрозумів, що ковальство зачаровує, а якщо зробиш, наприклад, стілець, націоналізм до цього ніяк не припиєш.

Так радянська влада мимоволі подбала про збереження українських ковальських традицій.

Вітчизняній промисловості не до них — у нас практично не випускають пластичного металу, придатного для ковальства. Тому доводиться працювати з тим, що є, на подив закордонним колегам: «Олег, хіба з цього щось можна викувати?».

Можна, та ще й як — наприклад, «старовинну» зброю для «Гамлета» на львівській сцені.

— Але це дуже велика відповідальність — колись

Решітка для каміну «Олені Карпат»

Коваль і учениця

же крицєве залізо робили без хімічних домішок. Врешті, щоб робити добру зброю, цьому треба присвятити усе життя. А мене це не притягує — не зміг би реалізувати себе як художник. У зброї індивідуальності не виявиш.

Зате її можна виявити у каві від Боньковського — він заварює напій, вкидаючи до нього розпечену підкову. Тим, хто спробували, подобається. Коваль вважає цей спосіб приготування кави не зовсім авторським — колись прочитав, як козаки, готуючи куліш, кидали до казана розпечене каміння — щоб швидше зварилося.

— Моя кава — на любителя, але має дуже цікавий смак.

Художній смак Боньковського цінують в Україні, Австрії, Швеції — там теж є його роботи.

— Вони — моя довічна персональна виставка. Раніше, щоб улаштувати експозицію, мусив тимчасово знімати брами, люстри тощо, які викопував замовникам. Але це важко. Тому всім, хто цікавиться, раджу, наприклад, піти до каплиці біля Високого замку у Львові — там є мій кований іконостас. Цей, мабуть, третій у світі — один кований іконостас є у Ватикані, другий — в Австралії.

Але кафедра художнього металу — мабуть, єдина в Європі, за кордоном ковальське мистецтво хоч і вивчають серйозно, та переважно на рівні профтехучилищ.

Недавно про Боньковського дізналися в Америці — з Вашингтона надіслали запрошення приїхати, прочитати студентам лекції. Бо залізо — це серйозна наука.

МИСТЕЦТВО ПИТИ КАВУ ПО-ЛЬВІВСЬКИ

Львів не схожий на Відень — вулиці австрійської столиці не прикрашають вибоїни, і там чистіше. Львів таки схожий на Відень — тут так само багато кав'ярень на будь-який смак і гаманець, а процес пиття кави подекуди ще вважається особливим ритуалом.

Власне кавою вас не скрізь почастиють — в симпатичному на перший погляд гонделіку в центрі міста авторів цих рядків подали калашу-темну рідину з незрозумілим смаком. Додайте до цього російсько-естрадний репертуар, яким голосить динамік, і матимете уявлення про сьогоднішнє типове львівське кафе. Сумно.

На щастя, є елітні заклади — «Паж», «Галка», «Світ кави» чи «Кав'ярня Юрія Кульчицького», де знають як варити й подавати справжню каву.

Галицьку богему на творчі подвиги кава надихала переважно в минулому. Зараз — інші часи й інші напої. Але каву як явище у місті Лева вже увічнено для історії — Юрій Винничук написав книгу «Таємниці львівської кави». Коли пан Юрій розповідав про цей твір, то пив помаранчевий сік.

Львів'ян навчили смакувати кавою австрійці. До того, як Галичина стала складовою австро-угорської імперії, напій вважали своїм хіба що у вищих колах, іноді — як лікувальний засіб — його цілком серйозно рекомендували медики. Одне сло-

во, небуденна то була справа — випити філіжанку.

Після «весни народів» 1848 року до Львова подалися чимало втікачів з Австрії, Польщі та Росії, люди переважно інтелігентні, небагаті та богемні. За горнятком кави ця публіка могла просидіти півдня — в кав'ярнях були газети й журнали, які можна було читати

Юрій Винничук

безкоштовно. Деякі господарі навіть рекламували — у нас аж 200 видань до столу!

Іван Франко щодня ходив у «Монополь» на дві години тільки задля періодики, ті, кому був потрібен, знали, де і коли — з 13-ої до 15-ої — знайти поета. У нього був свій столик, за якого ніхто інший не мав права сісти. Власник «Монополя» дуже цим пишався.

У «Шкоцькій» (шотландській — ред.) кав'ярні збиралися представники львівської математичної школи. Теж мали свій стіл — з мармалу, на ньому писали формули, які потім треба було стерти. Господар, дбаючи про майбутнє науки, купив велику книгу для позачасних гостей — щоб мали куди записувати, реліквія збереглася досі. А відомі математики світу зараз б'ються над «кавовими» теоремами.

Молоді літератори збиралися у кав'ярні Шнайдерера чи в тій, що була частиною «Української народної гостиниці» — там, до того ж, можна було дешево перекусити. У «гостиниці» зупинялися і приїжджі священники, для яких вважалося святою справою виставити частування для вічно голодної талановитої молоді. В «Жоржі» зранку збиралися відставні австрійські урядовці, відтак їх змінювали офіцери, надвечір приходили гравці в більярд і в карти. Останні нерідко займалися якимись незаконними оборудками, підпільно торгували

валютою. Про це знала поліція і періодично заходила до «Жоржі» не лише на каву, а й на облату. Той самий заклад удень був цілком пристойним місцем, а ближче до сутінків перетворювався на притон для злочинців.

Зараз заманювати клієнтів пресою пробують у Ю. Кульчицького. Ще їх спокушають власними рецептами — «царською» або «кавою Франца-Йосифа».

— Франц-Йосиф пив трохи не те, — авторитетно заявляє Ю. Винничук. — Він вживав звичайний класичний напій з молоком.

Як у Японії досі вважається, що з дівчиною можна одружуватися лише після того, як вона опанує чайну церемонію, так колись у Львові шляхетна панна з доброго дому мала знати як спекти декілька видів тістечок до кави і як її подавати. У XIX столітті грошовита родина навіть наймала особливу служницю — «каварку», яка знала секрети приготування «панського напою». Вона передавала свої знання дівчатам на виданні.

— Ще в 60–70-ті роки я застав львівські салони, де порядкували старші пані. Вони жахалися, коли бачили як каву подають у чайних горнятках — для них то була найбільша трагедія. Зараз я не чув, щоб таким дрібницям надавали вагу — переважно людям байдуже, з якого посуду пити каву.

Російські, а відтак радянські «визволителі» кавоманськими тра-

диціями Львова були дуже здивовані. Про це свідчать ще офіцерські щоденники 1915-го року — львівський стиль життя для них був абсолютно дивовижним і чужим. Їхні наступники в 1939-му змінили звичай зуміли доволі швидко — вже незабаром замість кави подавали ерзац.

— Після війни каву варили хіба що приватно, в себе вдома, у кнайпах цього не робили. Поприїжджали якісь «буфетчиці» зі Сходу...

Сьогодні найпопулярніший у Львові сорт кави — арабіка, але ті, хто на ній знається, кажуть, що найкраще смакує суміш кількох сортів. Є магазин, де вибагливому покупцеві приготують потрібний коктейль на замовлення.

А запрошення «ходімо на каву» втрачає свій колись романтичний відтінок — раніше воно могло бути прелюдією до роману, тепер її частіше запрошують на пиво. Часи змінюються. Втім, шляхетніша публіка все ще насолоджується саме кавою — звареною не нашвидкуруч, поданою у маленьких горнятках у порядному закладі, де одна філіжанка може коштувати до 20 гривень. І не кажіть, що це така вже велика втрата для гаманця. Бо пити каву — то теж мистецтво.

Львівську каву готувала
Людмила ПУСТЕЛЬНИК

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук та Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

РЯДКИ З ЛИСТІВ

ЧИ ПОТРІБНА ТАКА СТАТТЯ?

З нетерпінням щотижня чекаємо чергового номера шанованої нами газети "Слово Просвіти". Але прикро, коли деякі автори дозволяють собі в такій поважній газеті підносити дикунські звички до рівня національних традицій, як це читасмо в статті "Упродовж десяти років співаємо не той гімн".

Зі словами цього Гімну йшли на бій і вмирили сотні героїв, у тому числі герої Базару, герої Крут, воїни Української Повстанської Армії.

Текст цього Гімну є символом єдності українського народу, бо слова до нього написав наддніпрянець, а на музику ці слова поклав представник Західної України.

Прикро, що у нас не переводяться бузини. Автор статті розпочинає непотрібну дискусію, наводячи такі самі аргументи, які вже висували антидержавники, і робить цим ще більшу шкоду, сіючи між нами розбрат.

Гнат БІЖИК,
м. Нова Каховка

Дякую редакції за те, що серед наших численних побутових негараздів не забуваєте зазирнути і в корінь. Тільки, може, не треба великої роботи, а просто взяти за Гімн України чудовий Гімн до Бога: "Боже, великий, єдиний, нам Україну храни..." ? Величнійшій пісні на сьогодні у нас немає.

Олександр БИВШЕВ,
м. Краматорськ

Для нас із дружиною (а моя дружина — росіянка) найкращою піснею, яка викликає справді сильні почуття національної гідності, громадянського достоїнства, давно стала пісня Тараса Петриненка "Україна, Україна..." Ця пісня має велику силу єднання і патріотичного натхнення. Її й треба було б узяти за Гімн.

Віктор САХНЕНКО,
підприємець-будівельник

"Дійсно, гімн повинен возвеличувати народ і захищати Україну. З цього погляду, можливо, й не все в нашому історичному гімні передано так, як нам хотілося".

Проф. Євген Регушевський, заст. голови Всеукраїнського товариства "Просвіта"

До листа пан професор додав свій варіант тексту, де знаходимо такі слова:

Хай ліси, степи широкі і надра, і води

Служать вічно, служать щедро для всього народу.

В праці будемо зростати, в праці для Вкраїни,

Щоб у щасті та достатку жила наша зміна.

"Коли йдеться про національний гімн, то плюралізм (перепрошую) — зовсім зайвий і недоречний. Це називається неперемінливістю."

Володимир Хоменко,
м. Звенигородка,
Черкаської обл.

ГІМН УКРАЇНИ ЩЕ ТРЕБА СТВОРИТИ

Щиро зраділи, коли отримали велику кількість полум'яних відгуків на публікації в ч. 2 (119) від 11 січня ц. р. "Упродовж десяти років співаємо не той гімн" та "Україна без гімну". Багата палітра думок у листах читачів підтвердила слушність нашого наміру — звернути увагу громадянської на необхідність відповідальнішого ставлення до Національних Символів. Дякуємо всім, хто надіслав на адресу редакції свої варіанти тексту і міркування, фрагменти яких наводимо.

Тільки **Нація** здатна побудувати Національну Державу. У фундамент цієї будови, окрім економічної, соціальної і моральної основ, закладаються також Національні Символи — Гімн, Герб і Прапор — що мають виконувати важливі **функції орієнтирів національної свідомості громадян, національної політики держави і Знаків Гідності Нації**.

З відомих історичних причин, Україна і український народ знаходяться нині на перших етапах розвитку національної свідомості громадян, тому політика держави ще не стала національною, а Національні Символи ще не набрали для широкого загалу вагомості Знаків Національної Гідності.

Та що вже там говорити про Символи, коли навіть **мова** — ця органічна суть і засіб існування

Нації — ще не стала невід'ємним елементом життя кожної особи і всієї спільноти.

Українська Нація зараз перебуває у підлітковому віці. А що має велике історичне і, навіть, праісторичне минуле, якого ніхто не віднімає, то це на сьогодні не має вирішального значення, бо для позитивного оновлення країни потрібні дії, а не лише споми-ни.

Самі по собі посилення на великих наших попередників та заклики пишатися героїчною історією (у якій, між іншим, українці впродовж останніх 380 років не спромоглися побудувати власної держави і дотепер ще тільки стоять на початку її будівництва), не дуже сприяють формуванню умов для гідного життя сьогодні, а нерідко навіть створюють враження тимчасовості і нелогічності.

ті нинішнього нещасливого і нікчемного життя, яке ось-ось, само собою, має перейти в щасливе.

Не перейде. Не перейде само собою, не перейде без боротьби. Біда тільки в тому, що не дуже є кому боротися. Бо немає повноцінної, сформованої, історично дорослої Нації. Ще немає. Щоправда, вже є кому сперечатися, але полеміка — це ще не боротьба.

Націю треба творити. **Творити спільноту однодумців**. Треба вчитися думати, мислити ширше і, не відкидаючи величчю історичного минулого та традицій, зближуватися між собою на спільному розумінні складного комплексу проблем сьогодення і конкретних ефективних методів їх **практичного розв'язання**.

Ніхто не повірить гарячим за-

ВІД НЕВИЗНАЧЕНОСТІ «ЩЕ НЕ ВМЕРЛА...» ДО ЧЕСТІ І СЛА-

По-перше, гадаю, що ніхто з нормальних людей не співає своєму батькові чи матері: *"Ще не вмерла..."* Тим більше не личить нам таке співати, звертаючись усім народом до країни наших батьків — Батьківщини. І батькам нашим, і Батьківщині нашої треба співати: *"Многая літа, многая літа!"* та *"Честь і Слава!"*

Співані слова мають провіщу доленосність. Як, на вашу думку, що буде з нашою Батьківщиною, якщо їй постійно повторювати *"Ще не вмерла..."*? Відомо, якщо людині постійно повторювати *"Свиня, свиня..."*, то вона... самі розумієте.

По-друге, вважаю, що треба чітко відділити поняття *народ України, український народ і браття українці*. *"Ще нам, браття українці, усміхнеться доля..."* — мало б стосуватися всіх, тобто й тих мільйонів неукраїнців, які на референдумі про незалежність України сказали "ТАК!" А крім того, як накажете трактувати слова *"Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці?"* Достойно жити і панувати — це коли: нині чи там, потім, в Царстві Небесному?

По-третє, Національний Гімн, як сутність сакраментальна, має бути очищеним від двозначностей, а тим більше — від очевидної глупоти. *"Душу й тіло ми положим за нашу свободу..."* І це мають співати люди віруючі?!!

Уже й атеїсти знають, що душа дана людині Богом, є Його творінням і Йому належить. Саме душа, яка створена для вічного життя, робить людину вільною. Віддавати душу (положити) у за-

лад — нехай навіть і за людські уявлення про свободу на землі — це абсурд.

"Та й покажем, що ми, браття, козацького роду!" Ми для чого хочемо будувати Націю і Державу, — для достойного життя чи для показухи, для того, щоб комусь щось *показувати*?

Доводиться інколи чути (а подекуди й читати) висловлювання про те, що коли не погоджуєшся з нинішнім текстом Гімну, тоді ти не патріот.

Вважаю, шановні друзі, що серед тих, хто надто старанно (і надивовижу згуртовано!) реагує на ці мої роздуми неоднозначними *"Геть!"* і *"Ганьба!"*, крім просто впертих характером, вистачає й тих, хто не виділяється особливою старанністю у конкретному будівництві нового життя, а тим більше — готовністю віддати своє життя (не душу!) за Батьківщину. Замість того, щоб кричати, обурюватися і змагатися в тому, хто більший патріот, слід було б помислити над явно суперечливою і нелогічною ситуацією, що її створено у зв'язку із недосконалим текстом Гімну. Відгукуючись на слушну пропозицію газети, пропоную текст Державного Гімну:

**Честь і Слава Україні, і Праці, і Волі!
Свято, браття, будувати
щасливу долю,
Свято, браття, Радість дбати
від Сонця до Сонця
І достойно панувати у своїй сторонці.**

Приспів:

В НОТАТНИК ПАТРІОТА

певненням патріотичних крикунів і фахівцям з мовної стилістики про те, що Українська Нація вже доросла і самостійна, якщо ця Нація не здатна скинути із себе цілком конкретне злочинне ярмо антиукраїнської влади і якщо ця Нація, в її нинішньому стані, не здатна нагодувати навіть своїх дітей!

Тому, наразі, підводячи проміжну риску в цікавій і, безперечно, корисній дискусії читачів на одну з найважливіших для нашої молоді держави тем — змісту Національного Гімну, зазначимо, що читачі у своїх відгуках не тільки підтвердили актуальність піднятого питання ("Чи потрібна така стаття?" — *Гнат Біжик*), а й дали відповіді на нього.

Наприклад, цікавою несподіванкою для нас був лист доцента економічного університету Петра Ілленка, який прислав до редакції цілий пакет з текстами, схемами, логічними і майже математичними викладами, лексичним, варіантним і порівняльним аналізом, історичним екскурсом і ментально-семантичною розвідкою, з урахуванням психологічних і ритміко-мелодійних аспектів виконання і сприйняття Гімну, словом, — ціле наукове дослідження з висновками і пропозиціями.

Бо "вороженьки" України самостійної, Державної, Національної **не випаруються самі собою**, не "згинуть...", як роса ..."

Національний Гімн має бути простим і безпосередньо зрозумілим, без зайвої гіперболізації і без ідіом, тому що Гімн, крім власне внутрішньодержавних і суто націотворчих функцій, виконує також функції репрезентативні, представницькі в міжнародній спільноті, а тому має бути дохідливим і сприйнятним, а за тим вже й шанованим серед інших народів.

І оскільки в Україні, наразі, не існує офіційного прийнятого тексту Національного Гімну, хоча нагадати підсумок, яким закінчується стаття "...співаємо не той Гімн" в ч. 2 від 11.01.02:

"У кожному разі, текст нашого Гімну має бути не аморфний і не плаксивий, а бойовий, урочистий і мобілізуючий. Такий, що викликає повагу до Нації. Чого всім Вам щиро бажаю"

● Шануймося!

ОБГОВОРЮЮЧИ ТЕМУ

**Перемогами, життями
куймо свободу
І твердимо Русь і Правду
козацького роду.**

**Дужі Вірою постановем з Заходу і Сходу,
Кривди більше не зазнати
вольному народу.**

**По Дніпру і Чорнім морі
прийдем на гостину,
Добрим друзям завжди щира
Ненька Україна.**

Приспів.

**У любові Дух і Воля ще свого надбас,
Україна людям долю миром провіщає,
Добротвором вистеляє
майбуттю дороги
І вовік благословенна
Світлим Сяйвом Бога.**

Приспів.

Петро ІПЛЕНКО,
м. Київ

СИНИ НЕБА І ЗЕМЛІ

РЯДКИ
З ЛИСТІВ

Знайшовся у читацькій пошті й такий зразок, сказати б, досить саркастичної реакції на підняте питання:

Гине наша Україна, і слава, і воля.

Та коли ж нам усміхнеться ось ця клята доля?

Вороги нас не бояться, не гинуть на сонці,

Скрізь панують вороженьки у нашій сторонці,

Хто ж положить душу й тіло за нашу свободу?

Президенти, депутати — обранці народу?

Ми чекаєм порятунку від Сяну до Дону —

Може, з'явиться Месія нам на допомогу.

А поки нема Месії, будемо чекати

Та безладдям українським світ весь дивувати.

Хто ж положить душу й тіло за нашу свободу,

Може, знайдуться герої іншого народу?

Оксана Румянцева,
м. Севастополь

"Ніхто не звинувачує Павла Чубинського. Він швиденько виклав на папері почуття, які його переповнювали, і поділився з однодумцями. Він не мав часу відшліфувати текст. До того ж, сказати "Ще не вмерла..." на той час, коли Україна лежала пошматована, роздерта, — вже багато важливо.

Нині нам цього замало. Зараз оте "Ще не вмерла..." викликає ніяковість, щоб не сказати — сором, але аж ніяк не повагу до гімну чи самих себе.

Нам потрібний гімн, який був би суголосний сучасним проблемам, який би об'єднував і надихав".

Галина Сагатюк,
член "Просвіти", м. Іллічівськ
Одеської обл.

Із зацікавленням читав виступ у вашій газеті Євгена Ґолибарда щодо змісту Національного Гімну України і — майже повністю — поділяю думки автора. А через якийсь час до мене, неначе з небес Господніх, прийшли рядки і, за кілька хвилин, я записав їх. Хтось скаже: "За кілька хвилин!?" Так. Та ще плюс усе життя:

Наша слава, наша доля —
Наша Україна.
Її вистраждана воля
Вистоїть, не згине.
І від заходу до сходу —
Вільна і єдина,
Захистить свою свободу
Завжди Україна.

Анатолій КРАВЧЕНКО,
м. Донецьк

КОРИННЯ

Один з верховних божеств індійського пантеону Шіва іконографічно зображується з тризубом. У ньому він уособлює середнє вістря, тоді як Вішну — ліве, а Брахма — праве.

С. Плачинда в Словнику давньоукраїнської міфології дає пояснення "Берегині": "Берегиня (оберега) — найстаріша богиня добра і захисту людини від усякого зла. Традиційний малюнок Берегині — символічна постать жінки із застережно піднятими руками. Схематичне зображення Берегині трансформувалося в тризуб, що довгі століття вшановувався і використовувався як оберег, а згодом у боспорських царів — українців та київських князів України-Русі стає національним гербом".

Народження, життя і смерть повторюються вічно. Природа, як і Космос, проявляє себе в безконечній зміні, у вічному ритмі. Людина, Земля, Сонячна система, — усе в Космосі має свої періоди діяльності й відпочинку, і цьому немає ні початку, ні кінця.

Зображення Тризуба можна побачити тільки в руках богів. Верховний бог наділявся цим знаком на довгій ручці — другорядні — з короткими. Це дає змогу ототожнювати його з магичним божественним жезлом, скіпетром управління гунами матеріального світу.

Тризуб використовувався як магичний символ, як символ Триєдиного Бога. Тому і князь Володимир вибрав своїм гербом символ, що перекликається з його іменем — володар миру.

Оскільки Тризуб є божественним символом, то й повинен бути золотого кольору.

Анатолій ВАСИЛЬЧУК,
Хмельницька область

ТОЧКА ЗОРУ

слова Україна, гетьман, воля, слава, доля, брати (браття), козак, козацтво, вернути, зброя (гармата), панувати, святий, гинути, москаль, поганий, могила. Отже, майже всі опорні, ідейно і духовно навантажені слова вірша "Ще не вмерла..." є і в творі "Тарасова ніч".

Ідейно-духовні зв'язки Державного Гімну України з літературою Козацької доби, творчістю Т. Шевченка, П. Куліша, інших діячів української науки і культури сприяють збереженню і поглибленню наступності та спадкоємності поколінь, вихованню молоді в національно-гуманістичному дусі, розвитку духовності, державності українського народу. Закарбований в історичній пам'яті Нації, в її багатогранній культурі, Гімн України став могутньою ланкою в безперервному ланцюзі історичного розвитку рідного народу.

На нашу думку, Державний Гімн України (віримо, що в майбутньому весь текст вірша "Ще не вмерла України і слава, і воля" буде цією Національною Святиною, як це і було в історії) має мобілізуючий, наступально-бойовий, по-лицарському шляхетний характер. Він відповідає національному характеру, ментальності рідного народу. Мета нашої нації, шляхи і засоби боротьби за волю і свободу, незалежність Української Держави в пісні-гімні чітко художньо вирізьблені і навечно записані на скрижалі історії.

Юрій РУДЕНКО,
професор Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова,

Юрій ЄЛІСОВЕНКО,
професор Київського
гуманітарного інституту,
Іван ЮЩУК,
професор Міжнародного інституту
лінгвістики і права,
заслужений діяч науки і техніки України

шого прапора є аурую Неба і Землі.

Отож два кольори — золотий і блакитний — Небо і Земля.

Поєднання їх на прапорі мало означати: "З нами воїни Батька Неба і Матері Землі — ми непереможні". Та знову звернемося до Велесової книги:

Се Перунець прийшов
і повідав нам

Ото скільки праху на землі,
стільки і воїв небесних.

То вони будуть у поміч.
Раті ідуть од хмар до землі
І се дід наш Дажбог на чолі їх.

Державний прапор потрібно шанувати як святину і називати його "жовто-блакитним" безглуздо. Назва прапора теж повинна бути стандартною — **золото-блакитний**. Форма символу є джерелом вібрацій. І для того, щоб символ діяв згідно із завданням, необхідно надати йому стандартної форми і правильно розмістити в просторі.

Щодо герба князя Володимира, то тут усі дослідники, а їх було

6. Знак, як геометричний орнамент.

О. Пастернак, досліджуючи "тризуб", чомусь не звернув увагу на тотожний символ у руках Посейдона, Амфітрита та Прозерпіни як магичний жезл впливу на матеріальний світ. Правда, в руках Посейдона він трансформувався в острогу, що вказує на те, що в Греції цей символ запозичений і не до кінця усвідомлений.

С. Наливайко у своїй праці "Велесова книга" — індійські паралелі", досліджуючи слов'янську та індійську міфологію, описує "тризуб".

«І ПОКАЖЕМ, ЩО МИ, БРАТТЯ, КОЗАЦЬКОГО РОДУ»

Восени цього року минає 140 років відтоді, коли був написаний вірш П. Чубинського "Ще не вмерла..."

Нині, коли кожен громадянин нашої держави прагне глибше сприйняти пісню-гімн, усвідомити її ідейно-духовний потенціал, виробити своє ставлення до неї, виникають певні труднощі. Діапазон особистих оцінок, позицій щодо гімну — нерідко надто широкий: від захоплення і повного схвалення слів та музики, духовного багатства до певних сумнівів, а то й критики, інколи різкої і несправедливої. Причин цьому чимало. На нашу думку, основними з них є: неготовність громадян до сприймання й розуміння статусу пісні — гімну в державному, громадському й духовному житті; незнання повного тексту та культурно-історичних умов її створення; брак знань і умінь сприймати її ідейно-духовне багатство, художньо-образний, символічний потенціал та ін.

Пісня на слова П. Чубинського завойовувала серця і душі все ширших кіл української інтелігенції, всього народу. Впродовж останніх десятиліть XIX ст. і на початку XX ст. твір "Ще не вмерла..." вже сприймався як загальнонаціональний гімн у всіх регіонах України, навіть за її межами в осередках співвітчизників.

Як прекрасна пісня з високими ідейними, духовними і художніми якостями, що відповідають нашій ментальності (про це ми ще скажемо), вона подобалася десяткам і сотням тисяч українців, представникам інших національностей, які співідували ідеї волі і свободи, рівноправності всіх на-

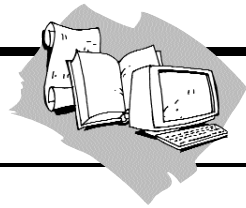
родів.

Дослідники історії написання цієї пісні Л. Білецький, В. Сніжко, Ф. Погребенник, Д. Череди-ченко та ін. скрупульозно й сумлінно вивчали, а деякі з них — і нині продовжують вивчати умови створення тексту, його варіанти, поширені серед народу.

Павло ЧУБИНСЬКИЙ
СОПІЛКА

П. Чубинський глибоко любив і знав безсмертні твори геніального Кобзаря України. Дослідники ще не давали ґрунтовної порівняльної характеристики, за окремими винятками, змісту, лексичного складу, художніх образів і символів, архітектоніки вірша П. Чубинського "Ще не вмерла" і окремих творів Т. Шевченка. Наведемо деякі штрихи до цієї багатообіцяючої проблеми. Отже, "Тарасова ніч" Т. Шевченка і "Ще не вмерла..." П. Чубинського. Великий Кобзар у своєму творі з любов'ю пише про керманичів національно-визвольних змагань — Наливайка, Павлюка, Тараса Трясила. Їх же ушлявлює і П. Чубинський. В обох творах іде мова про гетьманів. Якщо Т. Шевченко вживає висловлювання "доля-воля", то П. Чубинський їх римує в перших двох рядках. У "Тарасовій ночі" тричі вжито підсилювальне і закличне слово "нехай", у "Ще не вмерла..." — двічі слово "хай". Крім цього, спільними для лексичного складу обох величних за змістом і духом творів є

Фотодокументаліст, фотохудожник, фотомайстер, фотолітописець... Так, так це він — 48-річний Микола Смілик. Селянин, син селянина. Родинне його гніздо — мальовниче село Андріївка, яке привільно розкинулося на лівому березі невеличкої річки Удай за 15 кілометрів від міста Ічня. Пересічний районний центр Чернігівщини, столиця провінції. В районному Бу-

динку культури мій земляк орендує кімнату, займається фототворчістю. Тут розгорнуто персональну виставку Миколіних робіт, які здобули визнання на міжнародних і всеукраїнських виставках, різноманітних конкурсах.

Фотосвіт митця неоднозначний, багатомірний. Він над усе поціновує цноту творчості і гідно несе її в люди. Репрезентована виставка Миколи Смілика — це життя. Різноманітне і безтурботне, сумне і діповите. Тут усе — настрої, відчуття, переживання, дотепний жарт...

— Впродовж 20 років я був фотокором Ічнянської райгазети “Трудова слава”, — розповідає Микола Смілик. — І хоча сьогодні опікуюсь приватною фотомайстернею, але не пориваю зв’язків зі своїми колишніми колегами. Співпрацюю з ними. Важко навіть сказати, кого і що я не знімав. Це і жанрові сценки з життя і побуту моїх земляків. Та не тільки їх. Свята і будні, ве-

КАЗКИ СТАРОГО ФЕДА

сілля, урочисті події, комічне і героїчне, які поряд ходять. А захопився улюбленою справою, фотографуванням, ще в школі. На літніх канікулах працював, заробляв гроші на фотоапарат. Відтак з’явився у мене ФЕД. Простенький, дешевенький, але надійний. Він, так би мовити, вивів мене в люди. Під час служби в армії також часто брав фотоапарат, фіксував на плівку цікавинки солдатського життя-буття.

— **Пане Миколо, твою творчу манеру відрізняє дивне розмаїття застосування методів зйомки. Для тебе професія і характер людини, на яку ти націлює свою зброю, фотоапарат, — це дві вирішальні умови. Чи не так? Це засвідчує твоя фотопортретна галерея, яка представлена на виставці.**

— Всі, навіть малознайомі з фотографією, відзначають сьогодні її всезростаюче значення в сучасному житті. Звичайно, при всій спорідненій близькості фотографії до кіно і телебачення необхідно намагатися знайти свої власні, особливі критерії. Так було, коли я знімав наших видатних земляків, вихідців з Ічнянщини — народних артистів України Віру Любимову, Валерію Буймистера, професора, народного художника України Петра Басанця — автора широковідомої монументальної картини “Україна духовна”. Це полотно, до речі, прикрашає одну із

ЗНАЙОМСТВО

залів Маріїнського палацу в Києві. Є в мене знімки також народних депутатів України нинішнього скликання Віталія Шевченка та Івана Салія. Це теж наші хлопці — з Ічнянщини. Вони, я тобі скажу, не забувають отчого дому, звідки вони...

— **Пане Миколо, але ніхто ще, мабуть, у світі стільки не знімав Антона Штепу, як ти. Справжня Штепанія на Миколи Смілика.**

— Колоритна це фігура. Найцікавіша з цікавих, найколеритніша з колоритних. Козацькі вуса розкішні, пшеничні, закручені. В українській вишиванці. У різьбярстві по дереву йому нині немає рівних не лише в Україні, а, мабуть, і в усьому світі. Антон Гнатович — із села Сваричівка нашого, Ічнянського району на Чернігівщині. Він — заслужений майстер народної творчості, лауреат Національної премії України імені Катерини Білокур. 23 листопада йому виповнилося 98 років. Майже ровесник віку. Дуже нелегке життя випало на його долю — дві світові війни і громадянська, три голодомори, геноцид, колективізація.

До речі, про Антона Штепу я разом з колегою Михайлом Рябенком створив документальний фільм “Будні старого майстра”. На Всеукраїнському фестивалі некомерційних фільмів у Києві я і Михайло були відзначені дипломами за кращу документальну стрічку-портрет і авторським сувеніром.

...Як стверджує народне прислів’я: “Що корінь глибше, то дерево вище”. Це нібито про Миколу Смілика. А епіграфом своєрідним до його персональної фотовиставки слугують ліричні рядки чернігівського поета Станіслава Реп’яха:

*Де вербиченька, там водиченька
В берегах переливається.
В нашій Ічені, рідній річені
Сонце лагідне купається.*

Анатолій ТУРКЕНЯ

Фото Миколи СМІЛИКА

Наближається 70-річчя сумної дати в історії нашого народу, — тільки в моєму рідному селі Ярославці Ружинського району Житомирської області від голоду загинуло понад 700 мешканців. Але ж яке гнітуче враження справляє Меморіальний знак жертвам Голодомору 1932—1933 рр. — виглядає, ніби він встановлений не в столиці, а на далекому хуторі. В Україні проводили телемості між столицями світу по жертвах-євреях в Бабиному Яру. Звинувачували німецький фашизм у геноциді. Наш Президент, виступаючи на II з’їзді

але хочуть проживати в Україні, в паспортах замість графі “національність” ставити позначку “яничар”, — так буде справедливо.

Ми — миролюбна нація, але терпець може урватися. То, може, нам, українцям, на своїй землі вже пора, переборовши страх, піднятися за колін, відкинувши гордо синдром меншовартості, і нагадати теперішнім нащадкам колонізаторів-окупантів, якщо в них коротка пам’ять, хто тут господар, і як вони опинилися на цій багатотрагедальній землі! Російська меншина, котра проживає в Ук-

раїнської Народної Республіки терористичний геноцид з боку Росії призвів до мільйонів насильницьких смертей, підрвав фізичне і духовне здоров’я українського народу на багато поколінь. Історія світової цивілізації не знає геноциду такого масштабу. Це була найжорстокіша, найстрашніша репресія проти великого українського народу.

Ми, як європейська нація, вправі виставити рахунки Росії та “богообраним” — так, як Німеччині виставила європейська спільнота. Німецький коричневий і російський червоний фашизми — це брати-близнюки. Україна повинна звернутися до Міжнародного трибуналу і ООН, щоб Росія і “богообрані” вибачились на увесь світ за свої злочини проти України, зобов’язались десятиліттями виплачувати багатомільярдну компенсацію за винищення української нації. Ці кошти пішли б на соціальне і духовне відродження наших сіл.

Наш Президент видав Указ про відзначення в листопаді пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 рр. Але ця трагедія має відзначатися на державному рівні. З вивішенням траурних прапорів, запаленням свічок, проведенням Богослужіння.

Разом із тим настав час побудувати меморіал мужництва — до цього повинні долучитися українці всього світу. Голоси мільйонів жертв трьох Голодоморів волають до живих і ненароджених українців, як Голос Пам’яті. Негоже бути безпам’ятними.

Дмитро КОВАЛЬЧУК,
м. Львів

ГОЛОС ПАМ’ЯТІ

раїні, повинна користуватися такими ж правами, як і українці в Росії. Ці принципові питання мають ставитися на рівень міждержавних відносин.

У нашого старшого покоління ще ятряться рани від пережитого. Ці рани породжують зливу запитань у молодого покоління. Чому ці Голодомори 1921—1923, 1932—1933, 1946—1947 рр. на багатих чорноземних ґрунтах України забрали мільйони її синів? Чому мовчала Європа й Америка? Хто був прихованим режисером у знищенні хліборобської нації?

Ще донині цей злочин-геноцид офіційно не визнано в ООН. Хто ще намагається приховати правду про ці голодомори та їх виконавців? Адже не тільки історикам, а й школярам відомо, що після повалення Ук-

БЕЗ ІЛЮЗІЙ

Марно лунають заклики не політизувати мовне питання. Воно вже давно політизоване, і зробили це не українці. Українцям немає сенсу цього робити, бо на їхньому боці Конституція, Закон і Божа справедливість, що мусить бути для нації, яка терпіла вікові нищення мови і духовності. Коли надто багато людей із середовища влади, бізнесу, інформаційної сфери відверто ігнорують конституційний порядок застосування мов — це вже проблема не права, а політики. Коли російська мова поширюється за обсяги, необхідні для задоволення потреб меншин, і нав’язується решті громадян — це справа політична. Політичною мовна проблема є ще й тому, що система правового захисту сама вражена зросійщенням і не може забезпечити конституційний порядок застосування мов і застосування державної мови в публічній діяльності суспільства. Наслідок колонізації України — зросійщення, — що тяжіє над нами важким спадком століть поневолення і нищення, неабияк гальмує суспільство на шляху до вільної держави. Отже, політизація мовного питання є продовженням економічних інтересів усіх сил, які непогано заробляють на нашій щоденній нужді, маючи надприбутки. Без подолання зросійщення ми не запровадимо реформ в економіці і не подолаємо бідності. То навіть нам себе дурити, не приймаючи політичного виклику сил, які вже десять років нищать нашу мову й українську ідею? Якщо досі це можна було назвати толерантністю чи сервілізмом (як кому до вподоби), то нарешті українські політики повинні зрозуміти, що, крім економічних реформ, існує проблема життєдіяльності мов, яка настільки жакливо деформована, що в ній немає місця українській національній ідеї. Не підтримуємо ж політиків, байдужих до проблем української громади!

Мусить зреалізуватися така мовна програма “Просвіти”, яка б не допустила узаконення змагальності української і російської мов в Україні. Ще раз наголошую,

що робота з політиками є однією з головних складових такої програми. “Просвіта” має достатньо потужний потенціал, щоб запровадити в усіх осередках і об’єднаннях належне ставлення до проблеми. Мусимо поставити справу так, щоб кожен чиновник, політик, діяч інформаційної сфери за публічне ігнорування державної мови чи бездіяльність стосовно гарантування її державності був покараний судом чи визнаний винним у порушенні 10-ої статті Конституції.

“Просвіта” не може мати ілюзій щодо складності зрушення важливих проблем, викладених вище, але вони є реальними і вирішувати їх треба ґрунтовно й радикально, використовуючи всі можливості чинного законодавства і Конституції, її статей прямої дії. Не треба зважати на ґвалт і політичні фальшивки так званих “захисників” російської мови, а спокійно працювати, не дискутуючи, опираючись на Українську Конституцію і Закон.

Комплекс мовних проблем насправді зводиться до простої проблеми приведення застосування мов до меж самодостатності й конституційного порядку, щоб кожна національна мова функціонувала вільно і виконувала властиві їй функції, не конкуруючи з іншими мовами і державною українською. Такий порядок легко і швидко досягається, якщо його наведення починати зі структур, які служать державі й народові. Тому важливим є діалог “Просвіти” і державних структур. Відкиньмо заклики любити нашу “слов’яну” мову, спрямовані до всіх громадян! Державну мову слід шанувати, а її спотворення в інформаційному просторі — карати як глузування з основ державності.

Володимир ФЕРЕНЦ,
заступник голови правління
Івано-Франківського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта”

Влітку 1914 року, стверджує дослідник життєпису Я. Пастернака відомий львівський археолог В. Петегірич, Я. Пастернак як випускник Львівського університету брав участь у роботі археологічної експедиції під керівництвом Я. Чекановського, що досліджувала пам'ятки трипільської культури в печері "Вертеба" (с. Більче Золоте на Тернопільщині). Ці розкопки стали початком його наукової кар'єри. Під час польової практики з археології він проводив також цікаві антропологічні дослідження, наслідком яких стала вартісна наукова праця "Антропометричні дослідження над українським населенням південної Жовківщини", що вийшла у світ аж у 1919 році.

На здібного студента звертає увагу В. Гнатюк, який дає йому рекомендацію на роботу до національного музею у Львові, де тоді директором працював відомий мистецтвознавець І. Свенціцький. За дорученням митрополита Андрія Шептицького молодий дослідник вивчає українську церковну старовину та збирає для музею цінні експонати. Але Перша світова війна і наступні події закинули Я. Пастернака в складі австрійської армії на Італійський фронт, де він дослужився до звання поручника. Після Листопадового зриву 1918 року переходить у ряди VII бригади Української Галицької Армії, а в складі Херсонської дивізії побував на Наддніпрянщині...

1 жовтня 1922 року він переїжджає до золотої Праги, щоб продовжити навчання в славетному Карловому університеті. Стрімке входження Я. Пастернака в когорту провідних археологів того часу, на думку дослідника "празького періоду" його життя, сучасного вченого зі Львова Т. Романюка, сталося завдяки дружній підтримці найавторитетнішого в тодішній Європі знавця історії та культури слов'янських народів, професора археології Любора Нідерле (1865—1944 рр.) Слухачами семінару з археології у всесвітньо відомого славіста разом із Пастернаком були такі знані пізніше вчені, як академіки Я. Філін, Я. Бем, Я. Хрбїч. Оцінивши здібного науковця з України як "пильного, совісного й амбітного робітника", Любор Нідерле рекомендував його спочатку на посаду асистента археологічного відділу чеського Народного музею у Празі, а потім — асистентом Державного Археологічного Інституту. На підставі наукових досліджень в українських Карпатах Я. Пастернак публікує в 1925 р. працю "Прикарпатська Русь у молодшій кам'яній добі", а згодом захищає дисертацію "Українські Карпати в археології" і 26 березня 1926 року отримує звання доктора філософії. Із гордістю за свою націю вчений пізніше напише у своїй автобіографії: "Я був першим українцем, який одержав доктора як археолог".

Повернення Пастернака до Львова у 1928 році ознаменувалося появою однієї за однією кількох фундаментальних праць: "Гальштатська культура Закарпаття в його природних межах" (1930 р.), "Нововідкриті римські пам'ятки в Галичині і Волині" (1931 р.), "Перша бронзова доба в Галичині в світлі нових розкопок" (1933 р.). А кожне нове число релігійного журналу "Богословія" за 1932 рік відкривалося розділами "Короткої археології західноукраїнських земель" (згодом вийшла окремою монографією). Усе це засвідчило, що історична наука України має першорядного майстра синтетичних студій. Більше того, наукові праці Я. Пастернака, створені в час наближення голодомору на Східній Україні і сумнозвісної "пацифікації" в окупованій поляками Галичині, задекларували рівноцінність українського історичного процесу із сусідніми народами від палеолітичної епохи до княжої доби, а в окремих ділянках господарського і культурного життя — навіть віковічні пріоритети українства.

Повторні розкопки Успенського собору. 1988 р. Археолог Ю. Лукомський

Пастернак не займався політикою, та його жертвність українській археології прислужилася національній суспільній справі. Прості за викладом і дохідливі за логікою статті вченого в народних часописах "Новий час", "Діло", "Наша Батьківщина", "Літопис Бойківщини", "Життя і знання" будили в народі почуття лю-

пис задвірками обійшов".

Феномен археологічного відкриття Я. Пастернака, здавалося б, випливає із геніальної наукової інтуїції вченого. Справді, захопившись метою відкрити княжий Галич і маючи матеріальну підтримку з боку митрополита А. Шептицького, він у 1934 році вже мав обґрунтовану

систематично вивчали терени колишньої столиці й уклали детальну карту (із супровідним текстом) усіх укріплень та церков, що збереглися на терені сіл Крилоса, Підгороддя й Залукви. Саме тому відкриття Успенського собору 25 липня 1936 р. остаточно завершило багаторічну дискусію, де стояв Галич — одна із столиць княжої України-Русі. Велетенські розміри плану фундаментів (32,4х37,5), конструктивні особливості храму (великий чотиристовпний триапсидний храм, з трьох боків охоплений галереями), багатство кам'яного декору і розкіш внутрішнього інтер'єру переконали науковий світ: у Крилосі відкрито рештки однієї з найвеличніших церков середньовічної Європи.

Наступною сенсацією продовжених у 1937 році Я. Пастернаком у Крилосі археологічних розкопок стало відкриття тлінних останків фундатора галицького катедрального собору князя Ярослава Осмомисла. Цікаво, що роком раніше вчений передбачив майбутній науковий триумф, пишучи в одному із львівських часописів: "...і якщо саме в 750-річницю смерті Ярослава Осмомисла пощастило б знайти рівночасно й

Герчанівський. — Бували тут тепер вчені німці, поляки, українці..., а за рік на свято Успіння Пр. Богородиці біля церкви було близько 14—15 тисяч людей!"

Вінцем наукової діяльності Я. Пастернака стало капітальне дослідження "Археологія України", видрукуване в Торонто у 1961 році. "Свою працю "Археологія України" передаю молодим археологам і любителям української старовини з побажанням добитися все нових і кращих успіхів у виявленні правди про ролі українського народу в Східній Європі, його повну національну і культурну окремішність уже з праісторичних часів і тим підтвердити його право на вільне, самостійне життя у своїй батьківщині", — звертався в передмові автор до своїх читачів.

Продовжувач справи Пастернака, відомий фахівець у ділянці слов'янської і давньоруської археології Вітольд Ауліх, який, починаючи з 1969 року, продовжив стаціонарні розкопки на Крилосській горі, ні на хвилину не розлучався з монографією "Старий Галич". Не бачивши переслідувань, з повагою говорив про наукове подвижництво славетного археолога і професора української історії Львівського університету Ярослав Кісь. Книга Я. Пастернака все життя була дороговказом і для доктора мистецтвознавства, професора Прикарпатського університету Михайла Фіголя.

Символічно, що саме в рік, коли Україна повернула собі державницьку самостійність, почалося повернення на Батьківщину Ярослава Пастернака. Восени 1991 року глава УГКЦ кардинал М. Любачівський звернувся до НТШ у Львові з проханням провести у крипті собору святого Юра археологічні розкопки. Дослідницьку групу очолили досвідчені фахівці М. Бандрівський, Ю. Лукомський і Р. Сулик, і 14 листопада вони зробили сенсаційне відкриття. Поряд із численними похованнями у південній частині крипти дослідники натрапили на диктовий записок із тлінними останками. Супровідний документ повідомляв:

"Заява.

Отсми заявляю під словом честі науковця, що приложені до цього письма кости — комплексний скелет старшого чоловіка — є ті самі, які я найшов у кам'яній саркофагу серед фундаментів княжої галицької катедрі в Крилосі. Це є тлінні останки основника згаданої катедрі, галицького князя Ярослава Осмомисла, що помер 1187 р., бо, як вказують основні історичні досліді, тільки він один з усіх галицьких князів міг бути похований у катедрі княжого Галича...

Доц., д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

Очевидно, що, відчуваючи наближення війни, археолог попросив у митрополита А. Шептицького дозволу заховати найціннішу у його житті знахідку у святому і найбільш безпечному місці — крипті собору св. Юра у Львові.

А 27 вересня 1997 року львівська газета "За вільну Україну" розповіла про долю двох найцінніших набутиків із розкопок Я. Пастернака: золотого колта, знайденого на "Золотому Току" в Галичі, і кістяної пластини з окладу ікони, на якій зображено бояра-лицаря із Пліснеська, що тривалий час вважалися втраченими для науки. Вирушаючи в еміграцію, вчений вивіз із собою деякі шедеври національної культури, та перед смертю через дружину заповів учениці Ліді Палій передати реліквії історії в Україну, коли та стане незалежною державою.

Повернення книги "Старий Галич" — теж перший крок до сповнення заповіту славетного вченого.

● **Ігор КОВАЛЬ**
Голова Івано-Франківської "Просвіти"

ВІН ЗНАЙШОВ КЛЮЧ ДО НАШОЇ ІСТОРІЇ

Видатний, хоч і призабутий, український археолог Ярослав Пастернак народився 2 січня 1892 року у містечку Хирові, що на Самбірщині, в родині греко-католицького священика. Його батько цікавився архітектурою, мистецтвом, добре малював і грав на скрипці. Саме він прищепив синові любов до рідної землі та її неоціненних історичних скарбів.

"Вступивши до Львівського університе-

ту, — пише Я. Пастернак у своїй автобіографії, — студіював археологію в професора Кароля Гадачека і антропологію у професора Яна Чекановського. Починаючи з 1912 року проводив фольклорні дослідження Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка". Великий вплив на формування особистості майбутнього вченого мали лекції видатного українського історика Михайла Грушевського.

бові до своєї минувшини та її історичних героїв. Його праця в музеї Українського мистецтва (1928 — 1929 рр.), керівництво музеєм Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (1929—1939 рр.) збагатили скарбниці національних старожитностей.

Немалі заслуги дослідника і в царині педагогіки. За викладацьку роботу Я. Пастернак отримав у 1935 році звання доцента Українського Вільного університету у Празі, а в 1936 р. — професора археології Львівської Богословської Академії. Тоді ж для студентів-богословів учений написав посібник із біблійної археології — "Святе Письмо в світлі археологічних джерел". У 1929 році його обирають дійсним членом НТШ, що, по суті, сповістило світ про народження нового українського академіка.

Протягом свого життя невтомний дослідник здійснив розкопки у понад 60 місцевостях Галичини, Волині, Закарпаття і Чехословаччини. Та навіть у цій спеціальній ділянці пріоритетною проблемою для себе і всієї тогочасної української археології Я. Пастернак визначив княжий Галич.

Чому саме таке завдання поставив перед наукою вчений, адже археологи торували дорогу до старого Галича вже близько 100 років перед ним? По-перше, розшукуючи місцезнаходження княжої столиці, ніхто із Пастернакових попередників не відповів конкретно на запитання: де ж розташовувалось втрачене місто? А по-друге, в історичній літературі нагромадилося так багато гіпотез щодо проблеми локалізації літописного Галича, що вони тільки заперечували одна одну. Тож Пастернак першим зрозумів, який грандіозний археологічний матеріал дасть відкриття міста і повноцінно розкриє його історію там, де "літо-

концепцію: "Старий собор мусив стояти в найближчому сусідстві сьогоднішньої церкви". Все ж не стільки інтуїція, скільки ретельне вивчення найрізноманітніших історичних джерел привело Я. Пастернака до успіху. Як дослідник із високою європейською науковою культурою, він не просто простежив історію творчих злетів і невдач кожного із своїх попередників, а й віддав належне їхньому поступові в розв'язанні "проблеми номер один" української археології. Таким чином, уперше до систематизації і конкретного аналізу була залучена вся археологічна база з теренів княжого Галича, особливо в огляді історії досліджень архітектурних пам'яток. У літописних джерелах давньоруського часу Я. Пастернак знайшов "акцент" своєї концепції: і Успенський собор, і літописне місто треба шукати тільки на Крилосській горі. А залучення архівних середньовічних матеріалів, що стосувалися історії Галицької митрополії і Крилоса, впритул наблизили вченого до його наукової мети.

Про те, як джерелознавство допомагало Я. Пастернакові робити сенсаційні археологічні відкриття, свідчать, зокрема, дослідження, проведені ним улітку 1935 року в південно-західній околиці крилоського лісу "Діброва". Археолог знав про угорську хроніку анонімного писаря короля Бели, яка містить першу писемну згадку про Галич. Топоніми двох курганних поховань у лісі (Мадярські могили) спонукали перевірити версію іноземного писемного джерела. До того ж, окрім названих, Я. Пастернак послуговувався ще одним історичним джерелом, яке залишалося поза увагою дослідників княжого Галича. Якраз напередодні його приїзду в Крилос завершили свою роботу Лев Чачковський і Ярослав Хмельівський, які

тлінні останки його, так це буде небувала щаслива подія не лиш для української археології, зокрема церковної, а й для цілого українського народу, і створиться святиня народної традиції, якої у нас досі не було".

Я. Пастернак не довів дослідження собору до завершення, він

Найкоштовніша знахідка з розкопок на "Золотому току" — золотий емальований колт

лише окреслив на сторінках "Старого Галича" контури сенсаційної знахідки XX століття. Його талант археолога довершив також реставрацію картини історії галицької архітектурної школи. Адже, окрім Успенського собору, вченому належить відкриття фундаментів церкви Бориса і Гліба (XIII ст.) в селі Побережжя й дослідження Воскресенської ротонди (XIII ст.). Зрештою, всі розділи монографії мають настільки універсальний характер, що вона стала енциклопедією з археології княжого Галича. "Крилос став місцем відвідин, студій, прогулянок і прощ, — згадує учасник розкопок Дмитро

НАНУ НЕ ВВОДИТЬ В ОМАНУ

Щорічні Загальні збори Національної Академії Наук України — це особливий ритуал, де діють свої неписані закони і своя ієрархія. Щороку — схвальні і самосхвальні реляції з трибуни і в кулуарах. Народ збирається переважно сивочолий, пенсійний, зморений. Стареча охлялість, слухові апарати, схильність до сонливості — не рідкість. Воно й зрозуміло: середній вік кандидатів наук — 50 років, докторів — 60.

Побачивши усміхненого В. Дурдинця у цивільному, дружно встали і виструнчилися чотири генерали в першому ряду; кожному потиснув руку.

У президії — прем'єр А. Кінах, міністри, відомі вчені.

“Минулий ювілейний 2001 рік був багатий на... позитивні зрушення..., які були, безумовно, наслідком послідовної державної політики”, — сказав президент НАНУ Борис Патон, відкриваючи цю специфічну імпрезу, і побажав новообраній ВР “встановити конструктивну співпрацю з Президентом України та урядом”.

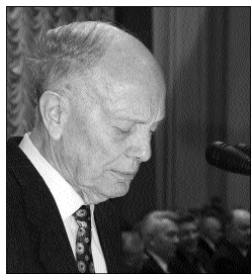
Віддавши шану Президентові (з великої літери), президент (з малої) перейшов у своїй доповіді до статистики. 180 дійсних членів, 298 членів-кореспондентів, 123 іноземні члени — такий науковий авангард НАНУ. Щороку помирає півтора-два десятки академіків. Упродовж минулого року близько 60 наукових працівників стали лауреатами різних премій, 18 отримали звання заслужених, 24 — урядові нагороди.

І треба сказати: є за що. Математики довели теореми лінійних розширень, а їх високий рівень підтвердив математичний конгрес; кібернетики удосконалили асимптотичні методи аналізу; механіки відкрили закономірності розсіювання мікротвердінь; фізики встановили масу нейтрино; досліджено шари вод Чорного моря; знайдено нові рішення в галузі матеріалознавства, зокрема надтвердих матеріалів; енергетики розробили нову технологію спалювання шлаків, хіміки — гомогенний каталіз, біологи — гіпотермічне консервування клітин та трансгенні рослини, економісти — прогнозування макроекономічних показників та стратегію соціального і економічного розвитку України до 2011 року. Створено нові агрохімікати для інтенсифіка-

ції росту рослин, вирішено прикладні завдання в галузі енергозабезпечення тощо.

Деякі лексичні звороти у доповіді головного академіка України, за своєю самокритичною обов'язковістю і оцінками, нагадали сумної пам'яті подібні виступи комуністичних часів: “Все ще недостатня прийнятність...”, “явно недостатньо...”, “ще не є однозначно позитивним...”, “не усунуто серйозні противіччя...”, “треба нарешті усвідомити...”.

Але все-таки більш ніж удвічі зросли обсяги розробок інститутів, отримано 460 патентів України, втричі збільшилася кількість контрактів, пов'язаних з ліцензіями.

Президент Б. Є. Патон — на трибуні. У президії — вирішують питання

Вчені НАН розробили концепцію перспективного розвитку столиці України, Донецької та Львівської областей, беруть активну участь у роботах російського Інституту ядерних досліджень в Дубні, розширюють черговий “спільний простір” у рамках Року України в Росії, згідно із “планом спільних заходів”. Зокрема розробляють певні рішення

для Москви і Московської області, що, як сказав акад. Б. Є. Патон, “сприятиме зміцненню зв'язків”. Зокрема було наведено, як позитивний, приклад зв'язків з МФТІ. Низка документів відображають також співпрацю НАН України та НАН Білорусі.

Скільки конкретно українських учених працюють на Росію, президент не сказав, але зі звітного проспекту, розданого учасникам Зборів, ми довідалися, що всього в НАНУ працює 41 215 осіб, з них наукових працівників — 13 122 (докторів наук — 2289, кандидатів — 7513). Приріст докторів за 2001 рік — 77.

ВЧОРА І ЗАВТРА

Відповідні й очевидні результати: в середньому 1,36 публікації наукових статей і 0,05 монографії та підручника за рік у розрахунок на одного наукового працівника. Але науковий народ вищого рангу нині оперує, очевидно, іншими категоріями (і критеріями), бо протягом 2001 року відряджено за кордон 3447 вчених, а водночас звільнилося з підрозділів НАНУ понад 500 молодих працівників науки.

Тому оплески і веселе пожвавлення учасників Зборів після слів вдячності президента НАНУ на адресу Президента України за батьківське піклування були цілком зрозумілою і логічною реакцією.

На закінчення доповіді прозвучало вже знайоме “маємо докласти всіх зусиль...”

Так само акад. Б. Патон пообіцяв докласти зусиль, коли отримав почесну відзнаку Кабміну з рук прем'єра А. Кінаха за те, що впродовж 40 років очолює НАНУ.

У свою чергу, прем'єр А. Кінах поскаржився на те, що немає грошей, бо бюджет України з його близько 9 млрд. доларів надходжень — це в 4,5 рази менше, ніж у Туреччині, тоді як США тільки на оборону витрачають з бюджету 380 млрд. доларів.

Прем'єр закликав: “Ми повинні прагнути до створення таких умов, коли працювати згідно із законом є вигідним...”, — і подякував присутнім за приємну інтелектуальну і духовну ауру: “Ця зустріч мене переконала, що Національна Академія наук має величезний потенціал”.

Що конкретно мав на думці прем'єр, уточнити не вдалося, але величезні черги у вестибюлі за пірижками, що продавалися “за цінами виробника”, переконали, що у держави не знайшлося грошей, щоб хоча б раз на рік погодувати академіків пірижками безкоштовно.

Тому оплески, які отримав акад. Іван Дзюба за відверті визнання того, що “гуманітарії не почувуються компетентними”, відбувається “угасання української славістичної школи” та “стримується розвиток української лексикографічної бази” тощо, були менш енергійними, ніж по виступі акад. Олександра Коновалова, який чистісінькою російською прочитавши присутнім популярну лекцію з радіоастрономії, проголосив наприкінці, що є відмінна від нуля вірогідність падіння астероїда на Землю.

Справді, що наука потребує жертв. Першими її жертвами, як правило, стають самі науковці.

● Стефан КОСТКА

ГОВОРЯТЬ УЧАСНИКИ ЗБОРІВ

У переповненій величезній конференц-залі Інституту міжнародних відносин, де відбувалися Загальні збори НАН України, ми знайшли двох академіків, котрі завжди були близькими до проблем, що їх піднімає наша газета: Україна, українознавство і українська мова. Попросили кожного з них відповісти на кілька запитань, в тому числі: “Із яким позитивом Ви прийшли на ці збори і що Вам сьогодні додає оптимізму на майбутнє?” Подаємо їх відповіді.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка:

— Я прийшов на ці збори із чистим сумлінням. Тому що перебуваючи в уряді Віктора Ющенка, ми все-таки домоглися того, що зарплату наукових працівників Національної Академії Наук було підвищено вдвічі. Ми підвищили також оплату за звання академіка і члена-кореспондента, збільшили розмір пенсії для науковців. Отже, уряд В. Ющенка зробив суттєві кроки для того, щоб стабілізувати ситуацію у НАН України.

Ми вважали і вважаємо, що це є головний науково-дослідний центр в Україні, а тому наша мета — зробити все, щоб зберегти його і дати його

му динаміку подальшого позитивного розвитку, дати нові сили (у тому числі фінансові), щоб зміцнювати його потенціал, а головне — омолоджувати. Бо відтік українських науковців за кордон є для нас досить серйозною проблемою. Втрата національного інтелекту — це поважна загроза для економічного і гуманітарного розвитку України.

Що стосується нашого творчого, наукового доробку, то я можу сказати, що зрушення є, причому, суттєві. Починає динамізуватися видавнична діяльність Академії Наук. Зокрема, ми, наш інститут, видав перші два

томи академічного зібрання творів Т. Шевченка. Це буде 12-томне зібрання, яке не має аналогів, тобто перше повне зібрання творів генія. Перші шість томів — літературної спадщини, п'ять томів — мистецької і останній том — довідковий.

Цей 12-томник ми готуємо до 200-ліття від дня народження Т. Шевченка, яке святкуватиметься у 2014 році. Зараз ми стоїмо перед проблемою, як опублікувати наступні, вже підготовлені до друку, томи. Ми вже завершили роботу над першим томом чотиритомної шевченківської енциклопедії, яка матиме також електронну версію. Розпочали роботу над 10-томною академічною “Історією української літератури”, завершуємо роботу над “Українською літературною енциклопедією”. Водночас, плакаємо надію на те, що буде побудовано приміщення для збереження наших унікальних рукописних фондів: від захлавленої книжечки Т. Шевченка до рукописів В. Стуса, тобто — вся історія української літератури від давнини до сучасності.

До нас приходить багато молоді: 3–4 кандидати на одне місце в аспірантуру. Молодь цікавиться філологією, літературознавством і лінгвістикою, а це означає, що молодь відчуває той прийдешній період, коли це буде престижна професія. Проте, ми не можемо взяти на роботу всіх, бо обмежені у фінансовому плані.

МІНІ-ІНТЕРВ'Ю

Цікаво, що цього року, з 26 вступників до аспірантури не було жодного хлопця. Самі дівчата. Вочевидь, для них є прикладом такі наші вчені-майстрині, як Тамара Гундарова, Ніла Зборовська, Віра Агеева, Наталка Шумило, або Соломія Павличко, яка так рано пішла з життя, можна ще й ще називати імена наших талановитих жінок-науковців, які знаходяться сьогодні на бистрині наукових пошуків. А це дуже приємно.

Борис ОЛІЙНИК, поет, народний депутат України:

— Уже за схемою доповіді президента НАНУ я відчуваю задоволення з того, що наперед були винесені гуманітарні питання. І перше слово після звітною доповіді було надане Івану Михайловичу Дзюбі. Видно, що відбувається якийсь рух у бік аури духовної.

Вважаю, що відтепер нашим патріотам треба, нарешті, переходити до діла: вже є все необхідне, а отже, давай будуй цю суверенну державу. Думаю, що тут мені доведеться все вирішувати особистим прикладом. Тому я поставив запитання і звернувся за пропозицією на сесії Верховної Ради створити Комітет із захисту української мови, взявши за прототип, скажімо, французький варіант.

Уже є документ, йде розробка, маю відповідь. Бо поки діждешся толку від цих колоритних націонал-патріотів, які звикли тільки мітингувати на вулиці, то... Треба рішуче

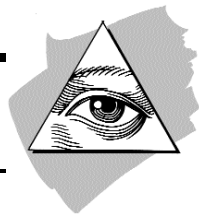
йти далі.

Я вийшов із депутатським запитом до всіх трьох гілок-структур сто-

совно заповідника “Ольвія”. Ви ж знаєте, що оці тінюві, так звані “чорні”, археологи розкрадали наше національне, світової величини багатство. Так що вже нині там є охорона і порядок. Отже, не треба сидіти і уповати під тином. Я все-таки думаю, що ліве крило збереже нашу державу.

Запитання ставив
Євген ГОЛИБАРД

ДУША ВСЕ Ж ПРАГНЕ ЗБАГНУТИ

Про трипільську культуру сьогодні багато мовиться серед археологів і культурологів, істориків і філософів, ідеологів і політиків, у колі фахівців і аматорів, у студентських аудиторіях і широкому загальному шанувальників її. Видатна цивілізація часом стає вигідними козирями для політичних маніпуляцій ідеологів та культурологів — на шпальтах газет на цю тему друкується чимало дискусійного матеріалу, що потребує об'єктивної оцінки фахівців.

Етнічна приналежність трипільської культури є проблемою походження європейських народів і нерідко подається у перекручуваннях. Як ось у виданому нещодавно Інститутом археології НАНУ тритомнику "Стародавня історія України". Керівник авторського колективу академік П. Толочко заявив у пресі: "...ми впали в небезпечну крайність, підгрибаючи все, що погано лежить, і миттєво проголошуючи це українською історією. Нею вже стала трипільська культура..." І маніфестує спільні зусилля науковців академічного видання: "Ми намагаємося поставити все на свої місця... Головна мета вченого — її величність істина". Керовані ним автори (у погоні за омріяною "істиною") вважають, що трипільська культура за своїм походженням чужорідна Україні, бо трипільське населення прийшло — у скульптурній пластиці образів трипільців відтворено обличчя людей Близького Сходу з великим горбати носами і т. п.

Та чи не напускають науковці на чолі з головним офіційним істориком непроглядного туману такими "істинами" на своїх співвітчизників? Щодо "горбатих носів", то в гончарній пластиці народних майстрів Полтавщини, Чернігівщини, Слобожанщини, Київщини, Уманщини, Поділля (обидва боки Славути) з минулих століть і аж по сьогодні саме ці горбаті носи і є виразними й, мабуть, улюбленими деталями їхнього натхненого образотворення. Тоді, виходить, і вони, наші традиційні гончарі, також прийшли? Досі у більшості археологів, дослідників енеоліту, починаючи від В. Хвойки, який її відкрив, зв'язок трипільської культури з українською історією не викликав сумнівів. Пошлемося на академіка Б. Рибаків (одного з учителів академіка П. Толочка), якого дуже важко запідозрити в українському "патріотизмі" та "міфотворчості", але саме він ствердив ("Новітня концепція", 1990): "Я обстоюю позицію, що українці живуть автохтонно, тобто споконвічно на корінній слов'янській землі. При цьому я спираюся на трьох китів історичної науки: Нідерле, який створив "Слов'янську енциклопедію", академіка Грекова, історика держави і права Юшкова". І раніше, в 1965 р. ("Археология СССР", №1—2) він підкреслював: "тільки слов'ян можна вважати прямими нащадками трипільців". Питаємо в головного офіційного історика П. Толочка: хто ж і чію історію підгрибає? Трипільську культуру, що "погано лежить" на землях українських?

Цілком унісон академікові, своєму патрону, доктор історичних наук Л. Залізняк у статті "Про трипільців, семітів та незбагненну українську душу" взявся розтлумачувати генезу трипільської культури і заплутався сам... поміж двох сосон. Автор займається вивченням мезоліту (пізнього кам'яного віку) — саме його матеріальною культурою, що не має ознак етніч-

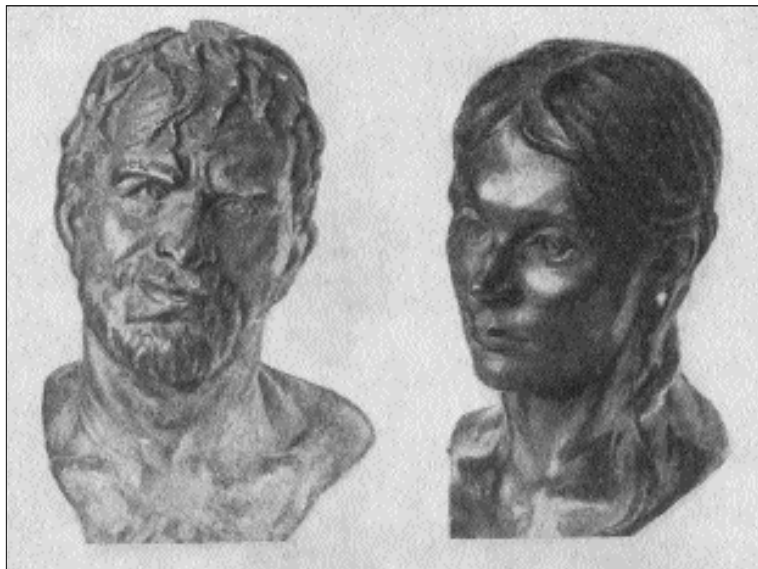
ної приналежності, він намагається переконати, ніби трипільці прибули з Малої Азії: там стався демографічний вибух і надлишки населення розселилися на Балкани, до Індії, Аравії, у Північну Африку. Згодом заселили Молдову та південь і лісостеп України. Проте одне тут неясно: звідки ж у Малій Азії зібралось стільки населення? За територією вона менша за Балкани!

Усе те, що не співвідноситься з точкою зору офіційної археології (хоча академік Б. Рибаків і академік П. Толочко зі своїм колективом видання "Стародавня історія України" — чинники офіційної науки, а які полярні думки стосовно трипільця!) Л. Залізняк іменує аматорством або "міфотворчістю". Однак шановний професор не звинувачує у "міфічності" самоозначень "богообраного" народу і не піддає глумові "Мифы русского народа", а надміри патріотизму в їхніх ідеологіях не наважується (як це б мало впливати з його логіки) віднести до розряду національного безглуздя. Подаючи трипільців як малоазійців, він вказує, що "ці люди належали до східносередземноморського антропологічного типу, ...невисоким зростом, темною пігментацією, скошеним чолом і великим носом своєрідної форми". (Певно, принциповий історик власними очима тепер (!) побачив цих людей з темною пігментацією? Але ж не особливо прихильний до трипільської культури доктор історичних наук Д. Телегін в "Археології України" (Київ, 1994) пише, що населення на території України було одного й того ж антропологічно-

ри Європи і Азії, ще раніше ("Неолит України", 1969, "Энеолит Украины", 1974) довів: "Релігійно-космічні уявлення племен бугодністровської культури і генетично пов'язане з нею трипільля були, безсумнівно, індоєвропейськими, що має підтвердження в індоіранській і, особливо, у давньогрецькій міфології й символіці". Сама бугодністровська культура генетично входить у мезоліт, "а разом з тим, як своєрідний етнокультурний міст між неолітом Східної і Західної Європи".

Упродовж XIX—XX століть офіційними чинниками історія українського народу систематично спотворювалася. Ця практика продиктована тенденціями ідеологічного спрямування. Знані класики Маркс і Енгельс визначали, що є народи "історичні" (вважайте, читачу, панівні — цебто завойовницькі), великі, а є "неісторичні", тобто малі, що мають лягти погноєм задля могуття "історичних". Такими безперспективними народами вони назвали й слов'ян. Цілковито за такою указкою професор гарвардського університету О. Прицак уперто переінакшує історію України-Руси (М. Грушевський своєю багатотомною фундаментальною працею не переконав його), приписуючи заснування Київської Русі хозарами, що були тюрками ("Хозарська держава — попередниця Київської Русі", "Віче", 1992).

Геть не спровокований українським буржуазним (!) націоналізмом, а задля історичної правди поляк М. Красуський 1880 р. на свої кошти видруковує "Древность малороссийского языка", де з допо-

Зовнішній вигляд людей епохи неоліту та енеоліту з Надпоріжжя. Реконструкція М. М. Герасимова

го типу з часів мезоліту, потім неоліту і в добу трипільську. (Для пояснення пропонуємо фото з реконструкції людей цих епох).

Трипільська цивілізація, сформувавшись саме між Дністром і Дніпром, досягла найвищого розквіту й проіснувала як цілість майже 2 тисячі років, а нині закономірно постає велетенською духовною цитаделлю, навколо якої схиляються списи речників ідеї глобалізму. Тож і не дивно, що вона, за умоглядними версіями певної категорії археологів (теорія міграції культур), неначе той циганський табір, мусила блукати по широтах і меридіанах — то була на Близькому Сході, то опинялася на Балканах, увесь час зазнаючи (за чимись міркуваннями!) "ін'єкцій" сусідніх племен, етносів чи етнічних масивів. А між тим доктор археології В. Даниленко, глибинно дослідивши давні археологічні культу-

могою порівняльного аналізу європейських мов обґрунтовує власну тезу: "Займаючись тривалий час порівнянням арійських мов, я дійшов переконання, що малоросійська мова не тільки старіша від усіх слов'янських... а й санскритської, грецької, латинської та інших арійських". (Його висновків ніхто, до речі, не спростував). То чому ж не дослуховуються до цих визначень ті, хто береться написати правдиву історію українців?

У роки панування комуно-більшовицької влади право визначати істину мав всесильний ідеологічний відділ ЦК КПРС, який нічого не вивчав, але вершив долю науки. Традиція таких суддів склалася і в Інституті археології України. Очевидно, що за своїми науковими потугами наші археологи не спроможні аргументувати: з чого ми, українці, постали? де наші прародки? І чи переривається зв'язок по-

ИНВЕКТИВА З ПРИВОДУ

колінь? Та спадковість культур археологічних? То, може, ставаймо до роботи очищати од завалів нашу історію, не рвучи пуповину нашого первородства? Але прислухаймося і до висновків, не заангажованих ідеологічними постулатами, найавторитетніших зарубіжних істориків.

Англійські вчені Кларк і Пігот ("Передісторичні суспільства") визначають: "Між Карпатами й Кавказом місце групи індоєвропейських народів. Вони — предки кімерійців і скитів". І додають: "Середній Схід, Індія, Пакистан, Месопотамія, Близький Схід, колонізовані людьми з території України". Австралійський історик Г. Чайльд ("Досвіток Європейської цивілізації") зазначає: "Міграція з причорноморських степів не тільки на Південний Схід — Месопотамію та Іран, але й на Південний Захід — на Балкани, до Трої. З причорноморських степів у найранішій цивілізації розвивалася індоєвропейська мова". Англієць Сір Леонард Вуллі ("Початки цивілізації. Історія мови") дослідив, що племена аріїв вийшли з українських земель і були творцями нових держав і їхньої культури, де вони поселилися, зокрема і в Месопотамії. Чеський лінгвіст Нідерле довів, що мова трипільців — праслов'янська мова, і вважає коліскою індоєвропейців територію на південь од Прип'яті.

Запитуємо у "знавців": де ж насправді був отой демографічний вибух, що зумовив розселення індоєвропейської спільності? де з'явилися найдавніші хлібороби з огляду на міркування світової історичної науки?

Трипільська цивілізація відкривається нам, нинішнім і майбутнім нащадкам, як найунікальніша оаза духовного буття наших попередників на Євразійському материка, якщо до вислідження її комплексно докладуть зусиль історики і мистецтвознавці, археологи і мовознавці, астрономи й етнографи, релігієзнавці й архітектори, астрономи і художники, фольклористи і міфологи, естетики і епіграфологи. Ми, сьогочасні, не лише зацікавлені минулим і уважні співпереживачі того прекрасного, що було на нашій землі, не тільки спадкоємці величного побутування і вершинних злетів космовідань наших прапредків, ми, насамперед, є покликані Вищим Розумом уберігати світоносні ідеали нашого перводуху та примножувати плин космопланетарної енергії образотворення. І знаймо: ні хозаромислий О. Прицак, ні імперієць М. Погодін, ані наш усезнаючий академік Толочко, ні новітній "...знавець" М. Попович, не кажучи вже про різної масті "німців" чи "доброжелателів", не віднайдуть нам правди нашої історії. Ось тому не уярмлена чужими догмами українська душа постійно прагнутиме досягнути давню історію рідної землі і її людності в істинності, а не в кривотлумаченнях.

Олександр ФИСУН,
художник, член НСХУ,
історик мистецтва;

Вадим МИЦИК,

- директор Тальнівського музею історії хліборобства, археолог, лауреат премії ім. В. Хвойки

СТРИМАНІСТЬ СИЛИ...

Античне Причорномор'я. 1982

Південь Франції, Прованс. В Арлі спекотно. Дозріває мускат. У винарнях дрімляють бочки і пляшки. Припадають пилом. Він має власну реальність. Комерції та культури. Згодом кельнер протре кожну замовлену пляшку. Його рух виражатиме ту саму реальність.

Приємно смакувати вино у затінку древніх мурів Арлю. Батьківщина трубадурів, Містреля. Провінція, котра мріяла колись про королівську корону. Обмаль честюлюбства, надмір комівояжеских генів, міщанського сибаритства, селянської ватості. Мрія залишилася мрією.

Потім зовсім зникла. Клопотання-скарга від добропорядної громадськості про те, щоб художника Ван Гога замкнути до божевільні. Писулька до нині в музеї Арлетан. Привид ганьби...

Віктор Рижих зафіксував його славу античну архітектуру. Важку, добротну, "на віки". Колишня вотчина римлян... "Арена в Арлі", "Античний діалог". На тлі підмакіжених для туристів руйн — кам'яні погруддя. Гомеровські очі у мовчазному діалозі: все йде, все минає, все тлін? Капище Артемиди плавно і поступово перетворилося на храм Божої Матері. З архітектурними атавізмами... "Арль". Перші промені ви-мацують зачинені віконниці. Як тінь — самотній пере-хожий. І тільки

фруктів, вино, вітрила шовку... Симфонія. Сурогатна теперішність блідне.

"Моїм глибоким переконанням є те, що українська культура належить до загальноєвропейської традиції, вірніше — до середземноморського її ареалу. Тематика моїх творів не заперечує національної орієнтації, навпаки, підтверджує її "європейскість". Архитектурний лаконізм митця, його позірна простота, "нефорсажність", аскеза приховують "стриманість сили".

Поряд з Віктором Рижихом виставлялися твори Галини Неледві — дружини художника. Її творча манера — радикальна протилежність Віктору. Ірраціональність, ін-

туїтивність, "есхатологічний реалізм" (загострене відчуття трагізму). Рік 1986 став знаменним у житті Неледві. Чорнобильська трагедія, загроза генофонду України, особисті потрясіння. Ера "психозой". Далі ланцюг перетворень від "енергії відчаю" до Богопізнання "у темній ночі душі"... Життя значно багатше асоціативними, ніж конкретними значеннями. У художниці немає ілюстративних, канонічно-біблійних чи притчевих зображень. Асоціативний образ Божественного Світа і людини. Без неї, самотньої та розгубленої, всесвіт Неледві немислимий. Хтось із критиків відгукнувся про виставку: "художник із зідраною шкірою". Трохи муляє, аж занадто натуралістично. Але, мабуть, правдиво.

У виставковому залі Національного музею — ні душі. І це добре.

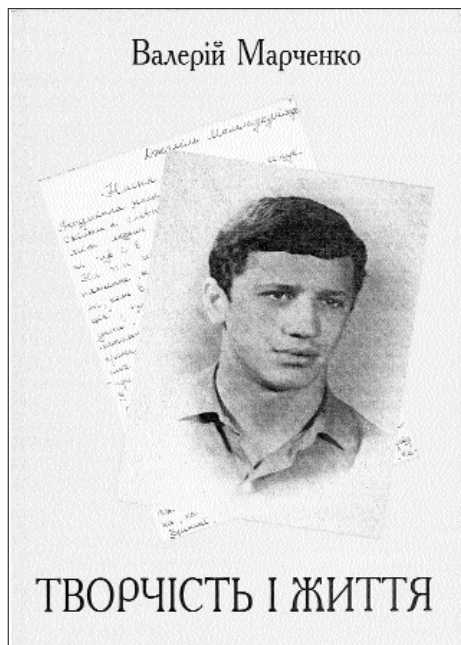
Арль. 1992

СИМВОЛ ВІДДАНОСТІ І ЛЮБОВІ

Ще до виборів-2002 був визначений лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Олени Теліги 2002 року. Однак, щоб не робити премію елементом передвиборної агітації (до складу журі входить відомий опозиціонер Анатолій Матвієнко), ім'я лауреата було оголошене представниками Комітету фундаторів премії минулого тижня. Нагадаємо, що серед претендентів на лауреатство (і на тисячі у. о. грошової частини премії імені Олени Теліги), висунених творчими і громадськими колективами, було чимало відомих українських митців: Марія Матіос (Нація. — Львів: Кальварія, 2001), Наталка Поклад (збірка віршів "Всупереч". — К.: ДП "Гранд-Ліцей", 2001), Анатолій Карась (документальні фільми "Шостий президент", 1989 р., "І що є у нас душа", 1992 р. та інші)... До речі, склад журі, що визначає переможця премії ось уже протягом трьох років, залишається невідомим: "Аби запобігти якомусь тиску претендентів".

Щодо цьогорічного лауреата, то ним стала Ніна Смужаниця-Марченко за упорядкування книжок Валерія Марченка (сина) "Листи до матері з неволі" (видавництво "Фундація ім. О. Ольжича", 1994 р.) та "Творчість і життя" (видавництво "Дух і літера" НАУКМА, 2001 р.).

Голова ОУН Микола Плав'юк від Комітету фундаторів премії просив не сприймати такий крок як принцип ретро у відборі переможців. Старше покоління, на його думку, перемагає не через старечий суб'єктивізм складу журі, а з об'єктивних причин. До уваги береться як творче довершення авторської ідеї, так і "громадянська позиція" лауреата. Наше завдання — знайти творчий і громадянський символ для українців, прокоментувала подію Ольга Кобець, голова Всеукраїнського жіночого това-

риства імені Олени Теліги. Після Ліни Костенко й Михайлини Коцюбинської, таким новим символом стала Ніна Смужаниця-Марченко, "як символ матері-борця, що пожертвувала у боротьбі за національну гідність свого народу навіть сином". Книжка ж "Листи до матері з неволі" — це життя людини, засудженої фактично на смерть за дві статті, які навіть не були опубліковані (їх за доносом знайшли у редакційному столі "Літературної України", де працював Валерій Марченко). "Щасливий і гордий", — сказав рецензент книжки про цього "буржуазного націоналіста", який відкрито писав у таборі те, про що не могли говорити на волі. Колючий дріт, як не дивно, подарував Валерію волю, а та, у свою чергу, зробила з нього справжнього письменника.

Вручення премії відбудеться 24 квітня 2002 року в Будинку вчителя о 17-й годині.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ІНТЕРНЕТ-КРИЙВКА ДЛЯ «ГЕНДЕРУ»...

Мабуть, я довго не знала б науково точно-го визначення "гендеру", якби не презентація інтернет-часопису "Виднокола", створеного київським Інститутом гендерних досліджень. Нехай часопис покликає досліджувати проблеми, пов'язані з розвитком паритету і гендерної демократії у суспільстві, а представляла перше число "Виднокола" лишень його прекрасна та емансипована половина.

Скалося враження, що феміні монополізували не тільки часопис, але й саме поняття гендеру. Услід за ритмом нафталінної приказки про партію і Леніна: промовляємо "гендер" — відлунюється фемінна рать... Та й поведіння кожної пані була, м'яко кажучи, дивна. Чимось нагадувала перенапружено-скам'янілу бойову стійку каратюги. Мати за честь висловити своє гонорове "фе" маскулінній статі? Такий собі "статевий" обов'язок... Далі цитування хамів, газетних вирізків та екзальтоване "но пасарані" тим самим ковбоям, "котрим аби сподобатись, слід прикидатися дуренькою". Постає логічне запитання: навіщо ж приваблювати хама?

Але то так, емоції з приводу. Значно важливішим є інтернетне дитя, продукт співпраці Оксани Забужко, Марти Богачевської-Хом'як, Тамари Гундорової, Віри Агеєвої та інших. Варто клапанути адресу: (www.vidnokol.kiev.ua). Мова реферату, статистики та рейтингу. Проста, беземоційна. Навіть Везувій пристрастей та хаотичного стилю Забужко в інтернет-просторі відбувається майже по-римськи: строго і лаконічно. (Текст її виступу в австрійському місті Грац на відкритті Миської експозиції "Війна і комунікація"). Втім, не без стильних обігрувань. У місті Грац станом на 24 листопада 2001 р. були модними алюзії з боївками, крийвками, землянками та схронами. "Своє двадцяте століття Україна просиділа у "крийвці", по якій зверну гу-

пали чоботи чужої історії, і наша доля вирішувалася без нашої участі. Коли у 1991 році ми нарешті вийшли на поверхню, "на світло історії", виявилось, що від довгого сидіння в скорченій позиції у нас розвинувся синдром здавлення легень..." Тему схрону, як глухого кута історії, смертоносного для культури, розвиває Віра Агеєва. З'являється барикада. Вона теж не місце для культурного розвою, тим паче для музи поетеси. "Деградація мистецтва відбувається, очевидно, за умови жертвовного служіння будь-якій злобі дня, коли ідеї поставлені вище за служіння Музі..." Постає питання про ціну, яку платить за стоїчний нонконформізм саме жінка-поетеса, про втрати, пов'язані з ситуацією ідеологічного протистояння. Віра Агеєва порівнює творчу долю Лесі Українки та Ліни Костенко. Вважає, що їм нав'язали, як винагороду, роль "одинокі чоловіки". Аби присоромити слабких, пасивних, дружиноподібних чоловіків. Педагогічні забавки критиків. "А по ідеї: жінка ж — тільки жінка. Смаглява золота віолончель".

Загалом часопис вузькопрофільний. Майже повна посвята "гендеру". Коло автури, незважаючи на декларацію "політкоректності", виявляється "фемінне". Мало не забула, чи є ще серед нас такі, що не мають поняття зеленого про гендер? Цитую: "соціокультурна концепція статі, яка вживається для розрізнення культурної конструкції статі та статі біологічної". Сильно закручено. І головне — ясно. До запаморочення в голові.

Уляна ГЛІБЧУК

ДІАГНОСТИКА — СІЛЬ НАШОГО БУТТЯ

вважає діагност Володимир ГОТЛІБ

Людський організм якнайчутливіше реагує на будь-які зміни в довкіллі. Та не тільки вода і вологість повітря, чергування ночі й дня, недружелюбність середовища досить відчутно позначаються на його життєдіяльності. Часто людина ще не відає, що зміна місця роботи, проживання серйозно позначаються на її здоров'ї, зате організм, усі його нервові центри вже чимдуж сигналізують про небезпеку, що наближається. Хто зуміє почути застереження, той убезпечить себе від лиха. Але в буденній завірюсі щастить, ясна річ, далеко не кожному. Тому й потрібна кваліфікована порада.

Майже півтора десятиліття ультразвукових досліджень утвердили Володимира Готліба в лікарській еліті столиці як авторитетного діагноста. Траплялося, коли той чи той лікар, дізнавшись, що пацієнт проходив УЗО у Готліба, відмовлявся від власного висновку про перебіг недуги — його діагнозом вірять беззаперечно. Що ж, Київський міський онкоцентр (поліклінічне відділення) інституція відповідальна сама по собі. Помилка тут обходиться надто дорого... Правду кажучи, Володимир Готліб усе частіше почуватися відповідальним і за чужі помилки. Така натура... Чим тут зарадиш?

Але чому взагалі хворіє людина? Що їй бракує в цьому світі для того, аби жити вічно? Саме така допитливість хлопчини з мальовничого села Велика Тур'я, що на Івано-Франківщині, і привела його в медінститут. І фах лікаря-терапевта здобувся ним не тільки теоретичними й практичними заняттями в лабораторіях і клініках, але й напруженим пошуком відповідей на ційнайскрозненніше — задля чого створена людина? Що лягає в основу її фізичних недуг? Як пов'язані вони зі стражданнями моральними? Так ось і народжувалось переконання, що людина — дитя Землі, належне Космосу. А Святі Заповіді — її Конституція.

Чи йде це переконання в суперечність із наукою? Аж ніяк, вважає Володимир Готліб. Адже, розглядаючи будову Всесвіту — від ДНК до Галактики — наука спостерігає одну й ту ж еволюційну закономірність. І найзатятішим скептиком Володимир Андрійович радить прислухатися хоча б до зауваження Б. Паскаля щодо слухності підкидання монети задля з'ясування буття Бога: "Давайте зважимо наш можливий виграш чи програв, якщо Ви поставите на Герб, себто на Бога. Вигравши, ви здобуваєте все, а програвши нічого не втрачаєте... Таким чином, якщо не грати не можна, краще відмовитися від розумування в ім'я життя, доцільніше ризикнути ним в

Фото Олега Гумєнока

ім'я нескінченно значного виграшу, настільки ж можливого, наскільки можливе й небуття".

Діагностичні методики лікаря Готліба ґрунтуються на неподільності діяльності внутрішнього й зовнішнього чинників. Люди надзвичайно різні, але найбільше розрізняє їх ставлення до ближнього. Заходять ось пацієнт — кипить, мов реторта на повільному вогні, вважаючи, що "камінці" в жовчному міхурі не його ж вина, а триклятих обставин. То хіба допоможе такому хірургічне втручання? Процеси самоотруєння організму, спровоковані способом життя, триватимуть після операції ще інтенсивніше. Лікувати потрібно причину, а не її наслідки. В цьому й полягає роль діагноста-цілителя.

До речі, порівняння людського організму з ретортою зовсім не довільне. І справа не тільки в тому, що 80% її — вода, отже певні енергетичні припливи й відпливи в організмі, спричинені місяцевими фазами, цілком закономірні. Найголовніше ж те, що й космічні вібрації (промені, енергії) беруть таку ж активну участь у його діяльності, як і всі доступні нам енергетичні чинники. Тому мають цілковиту слухність усі, хто намагається споживання їжі, наприклад, виокремити в якоюсь мірою незалежний від довкілля цикл. У цьому разі бодай причин для виникнення шкідливих решток в організмі явно поменшає.

Адже навіть елементарне спостереження, так само, як і мислення потверджують: кожного конкретного моменту в організмі відбуваються абсолютно відмінні реакції. Біохімічний аналіз слини чи сліз радісної та розлюченої людини видають різкий спектр змін, які відбуваються з організмом — упродовж усього життя. Спосіб і якість нашого мислення визначальні в такому разі.

Як Ви вже здогадалися, читачу, Володимир Готліб — активний прихильник медичної астрології в діагностичній практиці. Він спирається на цілком конкретні здобутки сучасної астрології, котра, як і астрологія, потверджує взаємозалежність усіх складових нашої Сонячної системи. З усіма належними висновками. Власне, саме сукупність усіх надбаних знань і надала змогу сорокарічному діагносту не тільки ствердити себе в медичному світі, але й завоювати визнання й щире любов пацієнтів.

Зовсім не просто відстоювати свої погляди таким цільним натурам — життя постійно вимагає компромісів. З чорнобильською катастрофою ця відмінність зробилася ще різючішою — надто багато між нами, людей здатних не тільки жити за чужий кошт, але й почуватися при цьому щасливими. Отож довелося відкласти свою кандидатську про віддалені наслідки черепних

травм під натиском віддалених наслідків катаклізму, якому призначено було стати межею меж епох. З усього видно, стверджує В. Готліб, що саме п'ятнадцятиріччя по вибуху на ЧАЕС поставить перед українським суспільством нові запитання, на котрі слід буде обов'язково відповісти кожному — від конкретного громадянина до держави. І медична діагностика відіграє на разі роль глибокої розвідки, об'єктивно констатуючи згубність наявного стану речей не тільки у радіоактивно опроміненому середовищі, але й у людській психіці... Отож публікації "Слова просвіти" про ці проблеми — дуже вчасні, вважає лікар.

Не зайве буде зазначити, наприклад, що вже після перших місяців діяльності колишнього прем'єра Лазаренка діагност Володимир Готліб зауважив у колі своїх колег: "Цей чиновник скінчить за ґратами". На жаль, медичні діагнози не завжди впливають на оздоровлення суспільства...

Та спектр зацікавлень Володимира Андрійовича Готліба залишився б неповним, якби не згадати тут про таку його пристрасть, як історія. Слідом за доктором історичних наук Миколою Чмиховим він має сміливість обстоювати гіпотезу, що з XXVI-II ст. до н.е. українці створили дев'ять повноцінних держав. І лише в XVI...XX ст. це державотворення зазнало істотних змін. А те, що нація — виплід капіталістичного способу життя, Готліб вважає псевдомарксистським вульгарним стереотипом, який перекидав етнічні категорії в соціально-економічні. Адже категорія нації виникла ще в античному світі! Римляни вже ніяк не плутали поняття gens, populus, patio, що відповідають сучасним визначенням "плем'я", "народ", "нація". У своїх розвідках медик засвідчує: українців називали нацією в політико-юридичному значенні навіть у XIV...XVI ст. — після розпаду галицько-волинської державності (Natio Ruthena). І в наші дні Україна витворює нову політичну націю — поряд з етнічними українцями в цьому процесі беруть участь усі справжні патріоти, які люблять і поважають її культуру, історію, вважаючи своєю Батьківщиною.

...Щоранку тут, біля онкоцентру, він спостерігає зелену аuru сосон, веселу метушню птаства, вгадуючи погоду на день наступний. Ці наструнені сосни зовсім не схожі на сиві карпатські смереки, але видається лікарєві, що вони перемовляються між собою — сонцем, вітрами, птахами. Адже все у нашому житті пов'язане найтоншими струмами, сповито у часі й просторі в досить прозорий летючий кокон планети, де кожна причина породжує певний наслідок. Але від аварійних викидів Калуського хімікомбінату страждає не так людиність Великої Тур'ї, що зовсім поряд, як високогірний Турківський район, що в сусідній області. І так — у всьому. Аж до нашої буденної поведінки між вулицею й домом. Лікар лишень ставить діагноз. А вже сам хворий мусить подумати, як і що змінювати, як жити далі.

Остап СВИТЛИК

«КАРІТАС» — ДЕСЯТЬ РОКІВ ДОПОМОГИ ЗНЕДОЛЕНИМ

Сьогодні "Карітас" — це реальна допомога Церкві тим, хто її потребує. Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготовлене вам від сотворення світу. Бо я голодував — і ви мені дали їсти, мав спрагу — і ви мене напоїли, чужинцем був — і ви мене прийняли, нагий — і ви мене оділи, хворий — і ви навідалися до мене, у тюрмі був — і ви прийшли до мене"... Саме ця ідея лежить в основі діяльності харитативної місії "Карітас", яка ось уже десять років працює в нашій області, — сказав на прес-конференції 12 січня 2002 р., підводячи підсумок праці служби Карітас за 10 років і 2002 рік її керівник, отець-декан настоятель Свято-Воскресінського собору УГКЦ Микола Сімкало. В шести деканатах діють шість благодійних ідалень, у яких харчується щоденно понад 500 дорослих і дітей. Працює благодійний фонд — за минулий рік видано грошової допомоги на суму майже 4 тисячі гривень. Здійснюється домашня опіка над літніми одинокими громадянами. На постійному обліку налічується 186 чоловік. Безкоштовні ліки малозабезпеченим видано із благодійної аптеки 5519 особам.

За підтримкою "Карітасу" будинок-інтернат для престарілих та інвалідів, лікарня "Госпіс", інфекційна лікарня, обласна клінічна дитяча та міська клінічна лікарня № 1, притулок для неповнолітніх, а також громадяниналіди I групи отримали: постільної білизни — 96 мішків, лікарняні ліжка — 32 шт., матраси — 150 шт., інвалідні візки — 21 шт. Чотири рази в місяць видаються безкоштовні перукарські послуги, всього обслужено 543 чоловік.

Успішно завершено цьогорічну різдвяну акцію "Святий Миколай іде до сиріт". У ній разом з Мальтійською Службою зібрано понад 33 тис. гривень, на які закуплено подарунки для шести сирітських закладів, в яких проживає 704 дитини. (Спеціальна школа-інтернат с. Микуличин — 120 дітей; Залучанський будинок-інтернат для дітей з фізичними і розумовими вадами — 130 дітей; Долинський дитячий будинок — 102 дітей; Угорницька школа-інтернат — 225 дітей; Перепінська школа-інтернат — 105 дітей; Івано-Франківський притулок для неповнолітніх — 32 дітей. Кожній дитині із цих закладів св. Миколай вручив гігієнічні і фруктові набори, подарунки за дитячими листами до св. Миколая. Сотні жителів міста і області спричинилися до цієї акції, готуючи подарунки за листами. Майже сотня організацій, підприємств, церков виділили кошти, що склали 33 тисячі гривень, на які закуплено ковдри, покривала, нижню білизну для дітей, покривала на ліжечка, інвентар на згадану суму. Майже щорічно "Карітас" допомагає матеріально постраждалим громадянам від стихій як в області, так іншим регіонам. Своїм сусідам, Мукачівському і Рахівському районам Закарпатської області, потерпілим від повені, в 1999 р., організована допомога на суму понад 242 тис. гривень.

При "Карітасі" діють соціальний підрозділ, реабілітаційний центр у с. Вістові Калуського району для uzалежених від алкоголю і наркотиків, споруджується регіональний центр "Карітас" в с. Крихівцях Івано-Франківської міськради. Кілька років працює служба анонімної допомоги наркоманам і алкоголікам, а також благодійний фонд допомоги для молодих жінок і матерів "Скарб життя", діє програма для молоді "Фарватер", яка має мету боротьбу з самотністю молодих людей і ні в якому разі не допускати самотності (які, на жаль, збільшилися по всій Україні) "Карітас" має допомогти бідним, повернути багатьом віру в життя, щоб стати справжніми громадянами своєї України.

Степан БОЙКО

У багатьох місцях Києва з першого тижня квітня красувалося дуже експресивне оголошення: фото зляканої молодої жінки на фоні страшно старіючої уявлялося запитанням "Хіба це з нами станеться?" Так виглядало запрошення на семінар, де мова йшла про старість (6-го квітня, увечері, у приміщенні Міського Центру Здоров'я). Промова молодої ведучої починалася з роздумів про старість. Складалося враження, що відвідувачів хотіли мало не злякати безвихіддю старості. Теорія увінчувалася постулатом, що людина не є тілом і що інформація, яку ви знаєте про себе, не є істиною. "Щоб усвідомити для себе, що ви не тіло, релігій не треба. Якщо ви визнаєте, хто ви є, то смерть перестане існувати" — повідомила. І що, певне, є, серед іншого мовленого, ключо-

ХІБА ЦЕ З НАМИ СТАНЕТЬ-

вим. Цікавим був момент, коли ведуча, після слів "з допомогою мудрості ми переступимо смерть", витягла "буквар" кришнаїтів Бга'ават-Гіту і почала читати звідти цитати. І то було не одне змістове протиріччя. Доречніше було б сказати, що протиріччя виникали для тих, хто залишав захід. Для тих, хто залишився, усе вимовлене було найлогічнішим, найістиннішим (якщо брати до уваги мімічні реакції слухачів). Судить самі: "Матеріальні речі щезають... У тілі знаходиться неприродно... Як ми купуємо нову машину, так і душа бере нове тіло... Той факт,

що ми шукаємо у собі досконалу особистість, свідчить про те, що така особистість є, і це є Бог..." Перед прасатом (солодким частунком) була, як то водиться у кришнаїтів, мантра-медитація (на звуки). З позиції досвідченого психолога та, почасти, здорового глузду зібрання те мало б бути скоріш за все класифіковане як типове промивання мізків. Багато людей після подібних зібрань стають адептами подібних "наркологічних вірувань" — на довгі, бува,

Не раз і не два розпитував у людей, як іти далі — від села до села, хутора, церкви, монастиря, вітряка, лісництва й т. д. Пам'ятаючи їхні настанови, звертав за кладками, за деревами, за крайніми хатами — на нові путівці, й давно вже знаю, що без доброї поради у дорозі не обійдешся, і завжди та порада буде найдоброзичливішою, а щодо подробиць, усі, кого зустрічав, здається, намагалися перевершити один одного і згадати кожну прикмету розпитуваного шляху, аби той невідомий їм по дорожній не заблукав та прийшов, куди йому треба, й напевне, й найшвидше.

...Шанують наші люди (і скрізь по Україні) подорожніх, люблять погостити про дорожку — і далеко, і близьку, і навіть ті, що у житті вважаються небалакучими, на цю тему відгукуються радо, що вже мовити про тих, хто має відкрити вдачу і до слова охочіший.

Людина, в якій запитуєш про дорогу, мовби перебирає почуття відповідальності за твоє, подорожнього, майбутнє, в яке ти вирушаєш, розпрощавшись із нею, і вже сам-один, безборонний у невідомості, де стільки перехрестів та поворотів, оманливих стежок і примарних прикмет, що можуть і завести не туди, куди треба.

Рідко коли відчуєш стільки турбот про себе, як у хвилини розпитування дороги!.. Надто ж, коли розмовляєш не з одним стрічним, а одразу з кількома людьми. Обов'язково у таких випадках спалахне суперечка між тлумачами шляху: як треба йти, а як не треба, і, звісно ж, про шлях, що найкоротший і найпростіший. Кожен із співбесідників не лише вражає турботою про тебе, а й заявляє власне право на краще знання краю, всіх отих орієнтирів, що мають обов'язково впасти в око мандрівників, і які лише він один годен змалювати найточніше. Отже, чим більше людей зустрінеш, тим складнішим у їхній інтерпретації виявиться потрібний тобі шлях, навіть найпряміший, де жодного разу звертати не треба.

Люблю я розпитувати дорогу і навіть тоді, коли добре її знаю, все одно часом запиту: — Не скажете, як пройти?.. За цим запитанням може й інша балачка постати, і людина стрічна запам'ятається, і де зустрів її, не забудеш.

От, приміром, багато літ проминуло, а пам'ятаю, як застав нас із братом дощ у Думанцях. Доїхали сюди автобусом із Черкас, а далі — до Чубівки, Онуфріївського монастиря, треба йти пішки, а дощ... Нудилися під

ВЕЧІРНЯ ЗОРЯ, СВІТЛА ЗОРЯ...

деревом, у центрі села, нарікали на те, що день пропав, а який мав бути день!..

Один за одним почали з'являтися під нашим деревом люди, теж перейняті на своїх путівцях дощем: бабуся підійшла, чоловік з велосипедом зупинився, ще один завернув — із вудилищем під рукою, дві жіночки з торбинами, видно, до магазину зібралися, а він навпроти нас, та зачинений. Люди одного села, всі вони знали один одного, але допитливо поглядали на нас, нетутешніх, а під дощем, то ще й наче неприкаяних. Отже, на їхню допитливість та співчуття треба було першими озватися. Сказали, що на Чубівку ідемо, воно й недалеко, знаємо, та що поробиш із цим дощем.

— Я ж казав, що літо буде дощове, — мовив чоловік із вудками, звертаючись до нас із пафосом таким, мовбито він саме нам про це казав, а ми сумнівалися.

— А зірки ж ви знали?

— По прикметах. Якщо береза розпус-

титься раніше вільхи — жди дощів. А коли вільха розпуститься, а береза ще ні — буде суша. Раніше старі люди все знали, не те, що зараз, і час по зірках угадували.

— Вечірня зоря, світла зоря... — мовила бабуся, і так її слова задушевно прозвучали, наче щось далеке й незабутнє у них озвалося, може, пам'ять про батька-матір, може, молодість і любов, може, увесь той далекий час, коли люди все знали і про життя, і про щастя, і про ті ж далекі, невідомі нам, зірки.

— Мій дід, було, вийде вночі на вулицю і по Стожарах визначить врем'я, три то чи п'ять часов, — значимо додав чоловік з велосипедом.

— А зараз ті прогнози, що скажуть, те й збрешуть, — розгортає думку одна з жінок.

Зі статечною певністю призвідця усієї розмови — рибалка — продовжив:

— Он я скільки посилав запитань, чого сонце літом ходить посередині неба, а місяць — тільки стороною пройде? А як зима,

навіпаки, сонце тільки по небу черкне, а місяць — всю ніч у вишині. Думаєте, знають?!

— А куди ж ви запроси посилали?

— Забув адреса, бо давно вже посилав, років з двадцять назад. А ви думаєте, що тепер знають? — звертається до мене, просто-таки підкреслюючи іронічне ставлення до всіх отих, хто мав би знати і про сонце, і про місяць.

— А відповіли вам?

— Писали, що розберуться, та й досі розбираються, — сказав уїдливо і вийшов з-під дерева дивитися на небо.

— Видно їх, тих, що про погоду кажуть, змалку марою не лякали і дідків вони ніяких не бачили, — узагальнив чоловік з велосипедом.

Тим часом рибалка повернувся під дерево, до нас, але повідомити нічого утішного не міг.

— Ото, мати, хмара пішла на Чигирин, а, може, й на Кам'янку. Хіба його розбереш, як воно крутиться та й годі.

Дощ нарешті перестав і всі ми полегше-но зітхнули, кожен подумавши про свої шляхи й клопоти, яким зашкодила мимовільна облога.

Шлях нам не треба було розпитувати, знайомий шлях, але ж усі, з ким звів нас дощ під старим деревом, один з-перед одного заговорили про те, як такі найкраще йти до Чубівки.

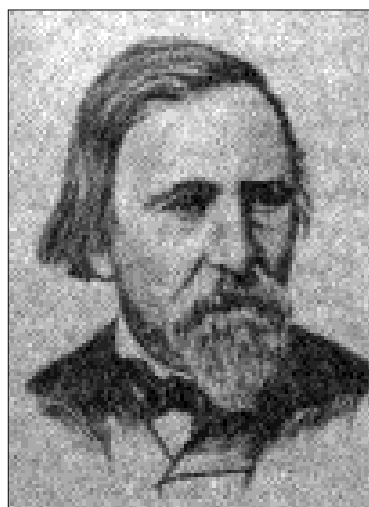
Вже й пішли, а навздогінці долинали поради, де треба нам повернути і що повернути треба ліворуч, а не праворуч, і не біля коляз, а коло старої груші, отої, що їй, мабуть, сто років, самі побачите!..

Побачили ми стару грушу, і повернули, де треба, і в Чубівку, звісно, прийшли, але знову опиняючись на знайомому шляху, я дорогу перепитую, і, здається, кожного разу оповідають мені про неї все докладніше. Тільки от печаль — ні разу я вже більше не зустрічав отої бабусі, що в розмові перед дощем згадала:

— Вечірня зоря, світла зоря!..

Ні слова більше, зосередившись на своєму, далекому, не мовила. Що ж в її душі пригадало тій озвалося?.. — згадаю інколи і з сумом подумаю, що вже ніколи про це не дізнаюся. А було, було ж, мабуть, у тих словах щось важливе і про життя, і про щастя?.. Те, що і нам час би знати.

Анатолій СКРИПНИК
Фото автора

Наполеон Орда

Трапляються в цьому житті, дорогий читачу, особистості, котрі служать немов унікальним ферментом для своєї епохи, — брав уроки у Шопена, вдосконалюючи свою майстерність гри на фортепіано, малярську освіту здобував у славетній студії п. Жерара в Парижі, де в середині 1840-х років був директором Італійської опери. Написав і в 1873 році видав "Граматику музики", надзвичайно високо поціновану С. Монюшом. Та що казати — лишень про його безкорисливу дружбу з А. Міцкевичем написати можна блискучий роман! А ще ж цей чудовий композитор — добре відомий сучасникам — піаніст, педагог, ху-

ЕПОХА, ВІДТВОРЕНА ОРДОЮ

дожник жив у Австрії, Швейцарії, Італії, з 1833 — у Франції... І скрізь лунала добра слава про нього — безкорисливого, людяного.

Малодосліджена сторінка його життя припадає на Віленський університет — юнака виключили звідти за участь у таємному студентському товаристві "Зоряне". Виключення лишень прискорило подальший розвиток подій: участь у збройному повстанні 1803—31 рр., поранення, втеча за кордон після придушення народного невдоволення, змужніння й становлення особистості. Отож лише про цей період можна створити прекрасний бойовик.

Ім'я й прізвище цього митця таке ж рідкісне, як і його доля — Наполеон Орда. Народившись у с. Вороцевичі Пінського повіту Мінської волості (тепер Іванівський район) у родині інженера-фортифікатора 11 лютого 1807 року, назавше пов'язав творче своє життя з Україною, хоча вірно любив Литву, Білорусь, Польщу, які платили йому такими ж вірними друзями.

Його романси й пісні на слова С. Вітницького й А. Плуґа співала вся Європа, а Ліст і Шопен захоплювалися мазурками, полонезами й вальсами композитора. До речі, гроші, виручені від продажу виданого ним "Альбому творів польських композиторів", маестро Наполеон роздав менше влаштованим друзям — умів допомагати всім, вважаючи щедрість душі

найвищим благом, яке дається людині.

Як художник, Орда найбільше відомий своїми замальовками архітектурних пам'яток, місцевостей, пов'язаних із життям і діяльністю видатних людей тієї епохи, — на теренах України, Білорусі, Литви й Польщі. Для того, щоб їх зафіксувати, сховавши усю Волинь та Берестейщину. Архітектурні

замальовки художника виділяються точністю й документальністю, що має неогічне значення, власне, для історії архітектури. А взагалі й нині замальовані Ордою пам'ятки, що не збереглися до наших днів — замки в Ольшанах, Крєві, Пінську, Камінецька вежа, садиби і палаци в Бугановичах, Молодові, Ружанах, монастирі, серед яких особливо виділяється картезіанський — у Березі Картузькій та багато інших, мають неабияку історичну цінність.

Плідний період у малярстві Наполеона Орди припадає на Волинь, батьківщину матері, де він працював домашнім учителем у нащадків гетьмана К. Острозького. Доля багатьох картин цієї пори — 60-ті роки XIX ст. — невідома. На диво врівноважений, бадьорий, мужній, він завжди був зразком душевності й витримки. Помер у Варшаві 26 квітня 1883 р., поїхавши провідати хворого друга.

Нашадки волинських вихованців Орди могли б і відгукнутися — нещодавно минуло 195 років з дня його народження.

Картезіанський монастир в Березі Картузькій. З малюнка Н. Орди, XIX ст.

Остап СВІТЛИК

СИЛУЕТИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ (творчість Сави Божка)

Сава Божко — це письменник із суто українською художньою ментальністю: його цікавили національна культура, фольклор, колорит народного побуту, характер родинних і сімейних стосунків, доля й світовідчуття народу, проблеми села й міста, зростання самосвідомості нації, життя й розвиток регіонів, історичний та сучасний колорит степів, степової України, визвольний рух та його ватажки, складність і протиріччя національного духу, колізії української історії, сучасні мистецькі (літературні, театральні) тенденції.

Сава Захарович Божко народився за старим стилем 11 квітня, за новим — 24 квітня 1901 року на Донеччині на хуторі Крутоярівці (зараз це — село Межівського району Дніпропетровської області) у сім'ї селянина. Навчався: спочатку в сільській школі, згодом у Павлоградській учительській семінарії, а 1923 року, вже будучи автором кількох книжок, за-

цінював як боротьбу за накомівське місце". За прояв націоналістичного ухилу Божка виключили з партії" (5, 69), членом якої він був з 1920 року.

25 червня 1938 року органами НКВС було зроблено висновок, що письменник є "одним з активних учасників антирадянської націоналістичної організації, за завданням якої веде підривно контрреволюційну роботу" (5, 69). У книжці "3 порога смерті" зазначається: "Після тру-

раїнській літературі твір, у якому знайдено й розгорнуто особливу концепцію бачення української дійсності, що й нині надає йому рис самобутнього, яскравого й актуального явища в національній художній культурі.

Роман Сави Божка ще у період своєї публікації став резонансною літературною подією, був поміченим у всеукраїнській пресі чималою низкою загалом досить прихильних рецензій. А. Ковтуненко відзначає, що їх було близько двадцяти й що вони з'явилися у таких помітних виданнях, як "Літературна газета", часописи "Червоний шлях", "Життя й революція", "Молодняк" тощо (6, 4).

"В степах" — це роман про соціальні й психологічні реформи, про форсований, надзвичайно динамічний період у розвитку суспільства в Україні на межі XIX – XX століть; це роман про усталене й нове життя, про особистісну й громадську психологію під час реформувань, про конфлікти й зіткнення, інколи дуже гострі, болючі, що неминуче стаються у процесі великої реформації, про той період у житті суспільства, народу, нації, коли все навколо підлягає змінам і замінам.

У творі змальовано чабанське життя, його традиції та специфіка, зображено українське село за часів панщини та у пореформений період, розвиток шахтарської справи, урбанізації, революційного процесу, виведено різні характери, психології, долі.

"В степах" — твір епопейного ґатунку. Одна з характерних його ознак — поліперсональність.

Дійові особи Сави Божка є експресивними, рельєфними, імпульсивними натурами, які виразно передають вагому сутність національного характеру.

У романі, як зазначалося, дві частини — "Чабанський вік" та "Сполохи". Проте концептуально й проблемно не вони розділяють твір, а шостий розділ "Чабанського віку", наприкінці якого у дію вводиться образ молодого німця Генріха Наймана, який приїжджає до Зачепилівки для проведення господарських перетворень і з яким пов'язано розвій мотиву духовно-соціальних реформ.

Поява Генріха Наймана є тим рубіконом, що розділяє два світи у романі "В степах". Перший світ — одвічно природний, селянський, традиційно плинний, розмірено безсуетний, це світ Зачепилівки та її споконвічного існування. Другий — це світ ділової напруги, змін і новацій, економічних та соціально-духовних перетворень, зовнішніх та внутрішніх реформ. Перший світ — статичний і незмінний, другий — динамічний і непередбачений.

З цього розділу суттєво змінюється колорит і тональність роману "В степах". Натомість ліричних інтонацій, відступів, сюжетів уводяться цифри, економічні показники, факти виробничої дійсності, масштабні міркування економічного ґатунку. Змінюється й масштаб мислення. У мові персонажів з'являються нові географічні й мислительні категорії, ритм стає напруженим, це раціональний і прагматичний господар.

Він відзначається неабиякою енергійністю, дієвістю, наполегливістю, сам постійно працює й підтримує вправну роботу інших.

Молодий німець дивиться на Україну як на перспективний і дуже багатий край, але: "Мені здається, що ваші поміщики просто не вміють господарювати", — узагальнює він власні спостереження щодо української дійсності Івану Петровичу Рудану (2, 67). Розвиваючи свою тезу, Генріх Найман з відчутним сарказмом говорить про українських господарів своєму братові, Густавові, так: "Вони не вміють використовувати навіть того, що в них є" (2, 96).

Важливим моментом у другій частині роману є така деталь, як наростання у Генріха Наймана розчарування навколишньою дійсністю: "Все розкладається... Все грабується, пане Зільберовський... Уся ця проклята азіатська держава росла на грабунках. Грабують всі".

Він усе глибше починає усвідомлювати нездійсненність своїх планів на поступове окультурення української реальності. З'являються нові пріоритети в його свідомості: він прагне жити за тими жорсткими канонами, що навколо панують.

Генріх Найман, як і Сапрон Джермеля, — концептуальні персонажі роману "В степах". Це не лише антиподи, але й символи різних духовно-психологічних тенденцій, епох.

Сапрон Джермеля — це символ одвічного чабанського й селянсько-

ності. Україна у зображенні С. Божка постає як ментальність романтиків, як реальність з виразними романтичними домінантами (навіть у своїх концентровано негативних виявах). Європейці, насамперед Генріх та Густав Наймани, — суцільні прагматики, люди раціональної психології.

У романі є ще один важливий образ, на розвитку якого й побудована, власне, романна дія. Це — степ. Розвиваючи цю тезу, варто її уточнити: у романі дві узагальнені дійові особи — степова природа й людина.

Протягом усієї романної дії С. Божко розглядає проблеми "природи й вічності", "степова природа й цивілізація", "роль людини у житті степу".

Природа у романі "В степах" — цілісна та велична, людина — складна та непередбачена. Природне у творі є віковим, людське — мінливим. Природа у С. Божка — це органічна матерія та духу, сенс єдності живого й неживого, людина у письменника — носій і творець історичних векторів цивілізації, ускладненої та суперечливої свідомості. Природа у творі — це завершеність краси, людина — частка природи, що прагне (на рівні підсвідомості, поривань, різноманітних перетворень) рухатися до цієї завершеності в красі.

Романіст синтезує категорії природи й людини в ще одній важливій проблемі — "природа людини" й показує, що вона (природа людини) значно драматичніша за навколишню степову дійсність.

Сава Божко часто змальовує степ — у розгорнутих пейзажах, картинах, історичних екскурсах — це незамінна константа його світорозуміння.

"В степах" містить чимало вставних історій. Вони є ретроспекціями (цілком сучасна риса романної композиції) й посилюють поліфонічне звучання життєвої стихії на просторах українського степу, зображеної та описаної у романі.

Роман "В степах" обґрунтовано можна характеризувати як епічну розповідь у зчепленні життєвих історій, або як епопею панорами життєвих мікросюжетів і перипетій. Це роман векторів соціокультурної та духовно-психологічної історії, що розгорталася в степах сходу та півдня України.

С. Божко — помітний письменник в українській літературі XX століття, зі своєю концептуально-проблемною та інтонаційно-стильовою "нішею". Він був з тієї когорти митців, завдяки яким визрівало й формувалося явище, що його було визначено "національним художнім Відродженням".

Твори й творчість Сави Божка відзначаються культурною багатогранністю. У них сфокусовано ментальність української історії, поетику національної свідомості, епічність реформеної доби.

Ярослав ГОЛОБОРОДЬКО, завідувач кафедри української літератури Херсонського державного педагогічного університету, завідувач кафедри українознавства Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, доктор філологічних наук, професор

кінчив у Харкові Комуністичний університет ім. Артема.

Писати він розпочав у межах 1917 року (4, 115). Значною мірою це сталося під впливом поширення національного руху та національних ідей в Україні. 1921 року публікує вірш "Плуг і молот" (6, 3).

Наступного, 1922-го року С. Божко випускає одразу три невеличкі історико-публіцистичні книжки — "Козаччина", "Хмельниччина" й "Гетьманщина".

1925 року письменник публікує свою нову художню роботу — історичну повість "Над колискою Запоріжжя".

У 1927 році виходить друком книжка "Чабанський вік" — перша частина майбутнього роману "В степах".

1928 – 1929-й роки — друкуються "Сполохи", що незабаром стають другою частиною роману "В степах". Протягом цих же років фрагменти роману "В степах" з'являються в часописах "Службовець", "Селянка України", "Всесвіт", а також у "Літературній газеті" (6, 559).

Апогеєм творчої діяльності С. Божка став 1930 рік, коли окремим виданням вийшов роман "В степах" та побачила світ історико-публіцистична повість "Українська Шампань".

На межі 20 – 30-х років XX століття для Сави Божка.

Під час мешкання письменника у Харкові на нього почали здійснювати тиск, внаслідок якого 1932 року він залишив столицю й переїхав до Херсона.

Трагічні події розпочалися для Сави Божка з 1935 року. У збірці історико-документальних нарисів та матеріалів "3 порога смерті" (1991) повідомляється, що "бюро Херсонського міського партії 14 листопада 1935 р. розглянуло його персональну справу і виявило, що, працюючи у вузі, він "протягував націоналістичні ухили, боротьбу з Хвильовим роз-

су на квартирі 27 червня 1938 р. Божка заарештували" (5, 69).

Слідство (у фіктивній справі) тривало дуже довго — понад 10 місяців. Строк утримання письменника продовжували вісім разів. На першому ж допиті він визнав себе винним (5, 69). Проте на судовому процесі, що відбувся 29–30 травня 1939 року (варто зауважити: судили швидко, поспішали), С. Божко відмовився від своїх показань: "До мене слідчий застосовував методи фізичного впливу, і я змушений був давати вигадані показання. Тепер, на суді, від даних мною показань відмовляюся" (5, 70).

Особливою наradoю при НКВС СРСП Саву Божка було засуджено на 5 років ув'язнення у виправно-трудовому таборі (5, 70). Покарання письменник відбував у м. Ухті до 1942 року.

Під час війни він добровільно став рядовим і проходив військову службу в дивізійній та фронтовій газетах. Після війни певний час письменник працював у херсонській обласній газеті "Наддніпрянська правда".

Помер С. Божко у 46 років. Це трапилося 27 квітня 1947 року. Поховано його на "малій батьківщині", у селі Крутоярівці.

Лише через тринадцять років, 24 серпня 1960 року, рішенням Президії Херсонського обласного суду вирок Особливої наради при НКВС СРСП було скасовано, а справу письменника припинено з однозначним формулюванням: "за відсутністю складу злочину" (5, 70).

Саву Божка без перебільшення можна назвати потужною величиною в українському літературному русі 20-х років XX століття.

Центральним у його різноаспектній творчості став роман "У степах", тому що С. Божко й писав роман як, можливо, головний або, принаймні, етапний для себе твір.

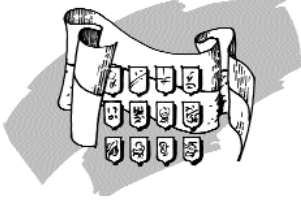
"В степах" — це унікальний в ук-

го життя, степового буття, де все є розміреним, задалегідь визначеним, внутрішньо статичним. Генріх Найман уособлює собою невинність і неминучість радикальних змін у людському житті, способі мислення, це образ невинного реформатора. У романі "В степах" змальовано, як проходить час Сапрона Джермелі й настає доба Генріха Наймана.

У своєму романі С. Божко змалював кінець "чабанського віку", його останні десятиліття, роки й дні, перехід України від "чабанського віку" до підприємницької доби.

У романі виділяється такий важливий аспект, як українці та Україна в контексті європейської менталь-

Це відомі слова Лесі Українки. Отже, стосуються вони й Вінниччини. Не раз мандрувала її шляхами — і щоразу душа тішилася від рідкісної краси цієї землі.

Цього разу дорога проспалася від Тульчина на південний захід — і то були нові враження, від яких замирало серце. Та все по порядку. Отже, Тульчин, перші згадки про який — від 1607 року. Цікаво, що в документі Львівського магістрату 1648 р. містечко згадується під назвою Нестервар. Історики досі не можуть дійти спільної думки про такі незвичну тодішню назву, яка згодом змінилася на Тульчин — теж загадкового походження.

У війні 1648–54 рр. Тульчин було визволено від шляхетського війська повстанцями під керівництвом М. Кривоноса та І. Ганжі. Та врешті за Андрусівським договором місто залишилося під Річчю Посполитою, а невдовзі його загарбала Туреччина — до 1699 року. З другої половини XVIII ст. Тульчин належав польським магнатам Потоцьким. Про це нагадує яскрава пам'ятка, що нині є власністю нашого народу: величний палац, поруч якого був розкішний парк "Хороше" з водограями, альтанками, ставками, мармуровими і бронзовими статуями. Саме місце його розташу-

лася ліпнина та мармурове облицювання стін. У палаці Антополя — психоневрологічна лікарня (між іншим, до людей з особливими потребами тут ставляться з усією відповідальністю). Що нині в палаці Комаргорода — до речі, досить нетипова споруда — не зрозуміло. І там, і там — здичавілі парки, за якими ніхто не доглядає: звичне явище у наших широтах. Саме там уперше побачила величезні ясени, котрі могутньою, ще зеленою, кроною підкреслювали глибину неба. І хоч які краєвиди на неповторному рельєфі Вінниччини відкривалися очам — наприклад, у Бронниці, понад Дністром, на високій горі — але попереду було справ-

...раму, точніше, до Буші 1884 р. відкрив укр. Антонович. Отже, на м'як, вапняку, вирізь-ень, люди-авколішки, у, оленя з і стоїть за на рамка з

На археологічному з'їзді в Одесі того-таки 1884 р. цей рельєф класифікували як рідкісну пам'ятку монументальної скульптури часів язичництва слов'ян. Щодо часу його створення, то думки істориків розійшлися майже на півтори тисячі років — від початку нової ери й аж до XVI століття! Мистецтвознавець Д. Степовик у книзі "Скарби України" наголошує: цей рельєф — унікальний, подібного немає ніде, його ні з чим порівняти. Упродовж XX ст. про нього згадують у всіх дослідженнях з історії культури східних слов'ян. Чітке зображення оленя, півня й дерева прочитується як символи, що прикрашали язичницький храм. Храм мав наземну та підземні частини, які сполучалися печерами.

Д. Степовик нагадує: 1961 р. український археолог В. Даниленко, який очолював експедицію, що розкопувала територію поблизу рельєфу, спробував розшифрувати текст у рамці. "Аз есмь Миробог жрец Ольгов" — такий був напис глаголицею. Експедиція виявила і прочитала на рештках кам'яних стін інші написи. Там зустрічаються імена язичницьких ідолів Перуна і Хорса, князів Олега та Ігоря. Отже, часові рамки створення рельєфу — період князювання Олега (882—912)? Скульптурний Миробог — найдавніший відомий нам портрет у східнослов'янському мистецтві? Хоч як є, вібруюча аура таємничості оповиває це зображення просто неба. Добре, що місце доглянуте, є частиною Бушанського заповідника. Уявляється: деінде цей рельєф став би місцем паломництва туристів, які з усього світу намагалися б потрапити до унікального місця. Та — не в нас... Воно має особливо охоронятися — від руйнівних сил стихії та й від рук сучасних варварів, які скрізь люблять фіксувати: "Тут був я"...

Південно-західна частина Вінниччини понад Дністром — місце поселень ще з часів палеоліту. Саме біля сіл Лядови, Нагорян, Озаринців існували стоянки первісних мисливців за пізнього палеоліту — 40–13 тисяч років тому. Отже, благословенна земля обжита з давніх-давен.

Людмила ТАРАН

●

РОДОСЛОВ

ШЛЯХ ЛЕМКІВСЬКИХ ЦЕРКОВ

Лінія Керзона розділила нас, лемків, каже історик Андрій Шляхтовський, у двадцять років умовно на польських і словацьких. Операція "Вісла" — депортувала нас у Крим, Запорізьку область. Але кліматичні умови, навколишнє середовище не дали змоги більшості з нас адаптуватися там, і другою батьківщиною нам стала Галичина. Тут вирости наші діти, внуки, збереглась наша культура, звичаї. Кожні два роки охочі їдуть до столиці Лемківщини — містечка Криниці. В лісі (недалеко від містечка) маємо культурний центр, де проводимо фестивали, "лемківські ватри", відвідуємо села наших дідів-батьків, запишуємо фольклор, бо небагато тут лемків, їх більше в Словаччині та Україні.

Цього року в середині літа на зафрахтованому автобусі ми здійснили давню омріяну експерсію "Відвідини лемківських церков". Майже в лісах, у невеличких містечках стоять дерев'яні старовинні церкви, дуже гармонійні у цьому гірському пейзажі. Більшість давно вже стали костьолами, однак зберегли, на наше відчуття, душу українського храму. Через півстоліття після операції "Вісла" ці храми ремонтуються, реставруються, кілька з них повернули греко-католикам. В Криниці недавно у співпраці з українським архітектором-лемком Григорієм Лібовичем з Тернополя збудовано православну церкву за кошти, які виділяє Європейський союз. Україна не вклала туди ні копійки, хоча щорічно на рівні прем'єр-міністрів Польщі і України в цьому курортному містечку проходять економічні форуми і, звісно, гостей знайомлять з дуже маленькою лемківською громадою, яка доживає віку і з великими потугами утримує музей "Лемківщина" та кілька українських шкіл. Адже це ж не Богом забута земля, а географічне місце гілки українського роду, якого знає цивілізований світ Європи.

Погляньмо, каже п. Андрій, поляки лише на теренах Галичини відремонтували понад сотню костьолів, недільних шкіл, своїм коштом в Івано-Франківському університеті ім. В. Стефаника відкрили на факультеті "українська філологія" польську філологію, а також польські класи в школі № 14. Зараз поляки старанно відбудовують костьоли в центральній (Лівобережній) Україні, впевнено просуваючись на схід. Є села в Галичині, де проживає 15—20, іноді змішаних, родин, і це дає підставу полякам відреставрувати костьоли. На Лемківщині приблизно така ж ситуація з українцями, але ніхто їм не допомагає.

Варто усвідомити, що реставрація і відновлення церков Лемківщини — не менш важливе завдання, ніж реставрація їх в Галичині чи Києві. Це також наші корені, частка української цивілізації. І дуже важливо, як вона демонструватиме Європі нашу культуру, зрештою, це імідж України. На етнічному фестивалі в нашому місті очікується делегація лемків з Криниці, де вони радо зустрінуться зі своїми братами, а хор "Лемківщина" готує розширену програму, аби разом з гостями показати свою Лемківщину минулого і сьогоdnішнього дня. Успіхів вам, дорогі лемки.

Степан БОЙКО

P. S. У містечку Шаргороді на Вінниччині в 1999 році на реставрацію польської катедри св. Магдалини витрачено 500 тис. злотих, і стільки ж на костьол в м. Вінниця. В обох костьолах є органи, бібліотеки, а служби ведуться польською і українською мовами.

«КРАСА УКРАЇНИ — ПОДІЛЯ...»

вання та масштаби вражають і тепер, хоча споруда, якщо й не втрачена остаточно, то заслуговує на куди кращу долю. Звісно, всі ці зайшли експлуататори добряче визискували наш народ, але нині те, що він створив, може стати предметом його власної гордості, чи не так?

Історія Тульчина багата на яскраві факти, пов'язані з постатями інших культур. Цілий рік тут жив російський полководець Суворов, тут написав свою "Науку перемагати". З 1806 по 1807 рік перебував І. Котляревський. Тульчин посідав значне місце в історії декабристського руху. Бував тут і Ю. Словацький, і О. Пушкін, і наш художник І. Сошенко. Гонти й Залізняка саме в Тульчині провели трагічні останні дні, чекаючи на страту...

Про визначного композитора М. Леонтовича (хто не знає бодай його обробок народних пісень, зокрема "Щедрика" й "Дударика"?), нагадує пам'ятник. Родом він — із цих країв, а загинув за таємничих обставин у домі своїх батьків.

Є в Тульчині красназнавчий музей, є й ентузіаст-красназнавці, як-от В. Святелик, котрий вибирав по архівах матеріали й, по суті, власними силами спромагається видавати брошури з історії міста. Гарно написав він в одній із них: "Як у краплі води відбивається увесь світ, так в історії Тульчина віддзеркалюється історія всієї Європи". Хоч як крути, а все це завдяки магнатам Потоцьким...

Зізнаюся: нічого не знала про уцілілі садиби та палаци у Антополі й Комаргороді. Власниками двох перших сіл були польські графи — відповідно Четвертинський і Комар. Коли шляхтянка Косаківська, що володіла маєтком у Мурованих Курилівцях, відмовилася присягнути на вірність Катерині II, її власність було конфісковано й передано тому-таки Комарові (й такі сюжети траплялися серед польської знаті). Нині в пам'ятці архітектури XVIII ст. у Мурованих Курилівцях — школа-інтернат. Палац, звісно, перебудований, але розпочато роботи з відновлення інтер'єру в окремих приміщеннях, де зберег-

жне диво. І воно відкрилося знову-таки на горі, і знову над Дністром — побіля скельного монастиря с. Лядова.

Співав вітер, "горовий і п'яний" (М. Зеров), ще буйне різнотрав'я горнулося до ніг, а перед зором величний Дністер вигинався могутнім луком, грав плесом проти сонця. Внизу, по той бік, — уже Молдова, і там, і тут, куди сягне зір, — поважні, величні гори із білими вапняковими складками, які нагадують про колишнє праозеро. Подумалося: земля творить мовчазну молитву до неба, й собі праглося помовчати, вслухаючись у вічність. Гори поросли кизилом, що якраз дозрів і обсипався на землю, скумпією з яскравим листям, бруслиною: їм тут привільно й затишно. І скрізь — шматочки кремнію, який так чудово очищає воду.

А що ж сам скельний монастир? Заснований він, за окремими свідченнями, Антонієм Печерським, існує донині. У 1939 році храм, відовбаний у скелі, було зруйновано совітами. Зараз є невелика скельна церква, будується нова. Дістатися туди на прощу — справа непростя. Але дорога до храму не зростає.

Інший, сказати б, прахрам, абсолютно таємниче свідчення людського генія, не дає спокою своєю загадковістю. Маю на увазі святилище в знаменитій Буші на Ямпільщині. Так, це місце переважно асоціюється з яскравою сторінкою в історії визвольної боротьби українського народу проти польських поневолювачів. Саме тут, у місті-фортеці Брацлавського полку, героїчно тримали оборону проти польської шляхти. У лютому та березні 1654 р. вороги намагалися оволодіти Бушею, але це їм не вдалося. У листопаді цього-таки року 60-тисячне військо знову оточило фортецю. Козаки та місцеве населення мужньо оборонялися. Коли більшість захисників загинули, дружина сотника Завісного Мар'яна, щоб не потрапити в полон, висадила в повітря пороховий льох. М. Старицький увічнив ці героїчні події в драмі "Оборона Буші"

Співака і композитора Ігоря Якубовського не часто можна побачити по телевізору, почути по радіо, але ті, кому довелося познайомитися з його творчістю, стають його шанувальниками назавжди. Його пісня як молитва — тиха, енергетична, глибока і чарівна. Та й зовні Ігор схожий на молодого високочолого Шевченка. Він — один із небагатьох, хто звертається у своїй творчості до поезії генія і кожну з пісень на його слова не пише, а створює, народжує співпереживанням. На цій поезії виховувався. Вона формувала його світоглядний аргумент. Згодом коло його поетичних уподобань розширилося. Полюбив поезію Ліни Костенко, Олександра Олеся, Євгена Плужника, Василя Симоненка, Богдана Лепкого, Володимира Сосюри, Марії Влад, Анатолія Тарана, Миколи Удовиченка, Леоніда Федорука та інших, близьких йому по духу майстрів слова. “У словах цих митців, покладених на музику Ігорем Якубовським, не знайдете загальноприйнятого. У них — інтенсивний пошук себе, туга за красою. Мелос таких пісень несе в собі музично-стильові прикмети різних напрямків: романсового, елегантного, медитативного”, — читаємо у передмові до компакт-диска “Золотої осені нектар”. Більша частина пісень на слова цих авторів створені під враженням від прочитання і мелодія приходила нібито сама, звідкілясь.

Сучасна українська співана поезія, яка була і є стрижневим жанром цього співака, на його ж думку, може мати продовження у романсі, якщо поетична основа твору стане сплавом духу і мелодії. Ігор Якубовський створив десятки прекрасних сучасних українських романсів, які знає і слухає молодь. “Саме тому я замислився над такими проблемами, як митець і земне буття, почав ці-

ПОЕТИЧНИЙ ПРОСТІР СЛОВА

кавитися літературою і науками, що намагаються пояснити природу творчості, феномену митця. Найдоступнішою, як на мене, є теорія Лазарева, його трактування релігійних канонів. Останнім часом захопився і східними філософськими теоріями. Буддизм, як і теорія Лазарева, дає відповіді на запитання стосовно пошуку гармонії душі, сумісності творчості й реального життя. Шукаю відповіді на свої запитання у цих книгах, адже бути ліриком у наш прагматичний час — дуже важко. Доводиться і сім'ю годувати, і спонсорів шукати. Самі розумієте, як не просто записати диск чи організувати концерт”, — розповідає він.

І згадалися мені знову ж такі рядки з передмови: “Пісні, зібрані у цьому альбомі, сповнені світлотінями почуттів — почуття ці мінливі й рухомі, легковажні й багатозначні. Вони ніби утворюють свій, хитромудрий малюнок, — малюнок Долі. Можливо, власна доля, життя до деякої міри визначили характер музики Ігоря Якубовського, закоріненість у музичну трепетність, романтичний мелос, навіть тоді, коли він тільки пробував голос”.

На долю Ігор не нарікає, хоча народився в м. Копейську Челябінської області в родині виставців з Тернопільщини. Жив із батьками там недовго, у школу ходив уже в Україні і по закінченні її вступив до Київського інституту культури. Отримав фах диригента оркестру народних інструментів. Як музикант досконало володіє баяном та гітарою. Як співак долав юнацьку екзальтацію і знайшов свій неповторний стиль, коли звернувся до ритмо-мелодики поетичних рядків. На сьогодні вже має три компакт-диски (“Козацьке весілля”, “Спогади про дощ”, “Золотої осені нектар”) та звання лауреата Міжнародного фестивалю “Романси Славутини”.

— Чому і коли ти так серйозно захопився високою поезією? Хтось тобі радив чи сам вибирає перлини поетичної творчості, адже не кожна людина, що має навіть філологічну освіту, так глибоко відчуває слово, мелодіку непересічних поетів?

— Стосовно поезії Тараса Шевченка, то “Кобзар” був улюбленою книгою ще з дитинства. Батьки любили Шевченка, я знав його твори напам'ять. Якось близькими, до

душі, були його біль і туга. З ними, цими почуттями, мені й творилося як композитору, коли залишався сам на сам зі своїми переживаннями. Але до роботи за творами Кобзаря я ставлюся так — не можна поставити собі завдання сьогодні чи будь-коли почати і закінчити працювати над твором. До цього треба прийти і на це є свій час, який рано чи пізно настає, можливо, не найкращий у земному розумінні час. Шевченка треба вистраждати і зрозуміти, що ти дозрів до його творчості. Просто так братися за його поезію — це великий гріх.

Уже у досить зрілому віці, цікавлячись поезією (я нею захоплювався завжди), не міг просто читати Ліну Костенко. Її поезія творила з моєю душею дива. Музика лилася, мов навіяна якимись вищими силами. Мої композиторські уподобання не сприймають просто римованих під мелодію рядків. Не те, що я не сприймаю попси, як це називають, — просто мені не співаються і не звучать вірші для віршів. Музика і поезія

ким?

— Не думаю... Душа моя здатна страждати і співпереживати горю — і чуже, і своє, — але, мабуть, Бог усе ж мене любить. Я ще дуже молодим мав можливість займатися улюбленою справою. В армії служив в одному з кращих військових ансамблів. Працював довгий час директором клубу одного з військових санаторіїв під Києвом, де мав усі умови для творчості.

Одружився рано, але на своїй єдиній, яка народила мені сина та доньку. Моя дружина — медик, але дуже любить музику та пісню і терпить разом зі мною всі негаразди смиренню. Розуміє мене і мої потреби як творчої особистості. Вона прекрасний психолог і часто бере на себе вирішення проблем побуту. Хоча мені частіше доводиться це робити. От Вам і високий політ і творчість. Без порозуміння з дружиною та її допомоги я не відбувся б як митець.

Життя диктує свої мелодії...

Останнім часом я працюю художнім керівником у київському ліцеї, що дає мені неабияке задоволення і творче натхнення. Адже, коли ти твориш і маєш таких шанувальників як діти та молодь — це твій настрій і твоє майбутнє. Мої ліцеїсти знають і співають мої пісні, поважають мене як керівника. Хіба ж можна нарікати на долю, маючи таке? Мабуть, гріх. Хоча не все абсолютно рівно у моєму житті було...

— А що це за проект “Простір музики”?

— Проектом цей задум поки що не можна назвати. Це — пісенний та інструментальний гурт, покликаний працювати в жанрі сучасної акустично-електронної музики (від фольклору до джазу — року та фьюжну). Але створюється він разом із відомим автором і виконавцем Сергієм Морозом. Двадцятого квітня ми будемо презентувати частину цього спільного проекту на моєму авторському вечорі, що відбудеться у Київському Будинку вчителя. В майбутньому, ви — маєте рацію, бо я таки вірю у те, що “Простір музики” стане проектом!

Розмову вела
Лєся САМІЛЕНКО

Ігор Якубовський та Сергій Мороз

— це той органічний сплав, який породжує особливу енергетику твору. Не уявляю, як можна співати просто слова, підібрані під просто мелодію. Але попсою можна заробляти на життя і популярність... Не отримаєш лише того задоволення, яке дається від вистражданого твору. Справжній митець і легка доля — це несумісні субстанції.

— А твоє життя було страдниць-

ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ ПОЛЮЮТЬ...

Донецький Академічний український музично-драматичний театр крок за кроком завойовує авторитет у місцевого глядача, ставши чи не єдиним з форпостів відродження традицій національного театрального мистецтва на цих теренах. Зупинила мій погляд звичайна театральна тумба, на якій українською були написані назви вистав. Хто не ходив донецькими вулицями, той не зрозуміє екзотики моменту: так відверто стояти тумбі, на якій державною мовою пишеться про вистави, що йдуть у театрі — просто небезпечно. Але вона стоїть, ніким не зіпсована, не розбита, не обмальована всіма барвами лінгвістичних шахтарських вправ. З усього су-

доча, під божою охороною.

Моя несподівана знахідка і зупинка, яку я зробила біля стін музично-драматичного театру, стали першими кроками до самого театру і знайомства з дивовижними людьми, які талановито творять театральне диво і є національносвідомим осередком міста. Ви не повірите, але і в стінах театру я почула українську мову, якою спілкуються не всі, лише творча група театру і директор. Познайомила нас пані Марія Олійник — заступник голови Донецької “Просвіти”, яка є завжди бажаною гостею у цьому храмі мистецтва. Саме від неї я почула захоплені відгуки про Марка Матвійовича Бровуну — директора, ху-

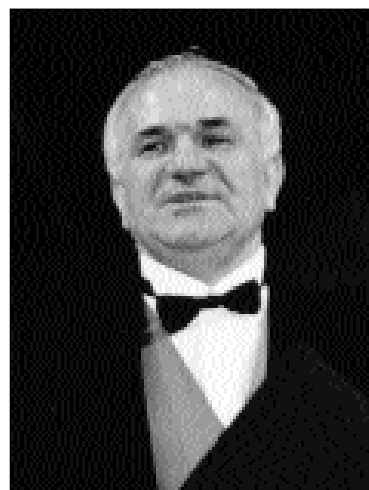
дожного керівника, заслуженого працівника культури України, члена Спілки театральних діячів України і просто талановиту та ініціативну людину. “Це, мабуть, один галичанин...” — подумалося мені, бо з того, що я знаю про українство на Донбасі, складається враження, що лише вихідці із західного регіону є рушійною силою сучасної національно-визвольної боротьби в Донбасі. Усе, що тут відбувається, інакше не назвати, — просто час інший, методи також інші, зброя відповідає проблемам третього тисячоліття — інформаційна та духовна. Нею продовжується зрощення свідомості українського населення, нею ж намагаються і чинити опір українські патріоти, яким не хочеться бути у статусі меншовагартісних “рускоязычних”. І все те, що розповів мені Марко Бровун, дає підстави для оптимістичних роздумів стосовно загального стану свідомості населення столиці Донбасу.

Театр, що має більше 50 % українського та україномовного репертуару, є одним з найрентабельніших і найпопулярніших у Донецьку. Квитки на вистави — дефіцит, їх не просто придбати напередодні вистави. На деякі з найпопулярніших уже за місяць розбирають. Наша розмова тривала декілька годин, що промайнуло дуже швидко, бо все, про що розповідав мені директор театру, зовсім не відповідало моїм поверховим враженням про Донець та його мешканців. І сам він, Марко Бровун, як з'ясувалося, зовсім не “західняк”, а корінний мешканець Донецька у третьому поколінні, але з тих, кому ніколи і нікуди не хотілося, бо вріс корінням і

душею в цю землю. Це зовсім не завадило йому мати друзів з театральних кіл як київських, так і московських, багато побачити і показати своє в близькому і в далекому зарубіжжі, а головне — перетворити Донецький музично-драматичний театр ім. Артема в осередок української духовності.

Говорили про все, ніби старі знайомі. Співучасниками розмови були і молоді студентки донецького університету, які не мають комплексу меншовагартісності і, за їхніми словами, непогано почуваються у тому ж таки зрусифікованому Донецьку, який, як з'ясувалося, має осередки, де українці спромоглися реалізувати свої автентичні духовні потреби. Це середовище складає донецька інтелігенція. І не випадково такі відкриття донецького соціуму спіткали мене в театрі, який до Марка Бровуну двадцять два роки не ставив українських вистав, а з його приходом на посаду директора став одним із найпрестижніших.

Дитячі вистави українською на сьогодні переважають. Постановка класичної п'єси Михайла Старицького “За двома зайцями” — найкраща в Україні і потрапити на цю виставу не так просто. “Запорожець за Дунаєм” — одна з кращих. “Сватання на Гончарівці”, “Шельменко-денщик”, “Наталка-Полтавка” та й інші мали неабиякий успіх і за кордоном. Літературно-музична композиція “Побачення у часі” за творами Василя Стуса, музику до якої написав заслужений діяч мистецтв, головний диригент театру Євген Кулаков, мала резонанс не лише в Донецьку, а й у Києві. На прем'єру з'їхалися численні столичні

Марко Матвійович Бровун

гості. Театральна критика на цю подію зреагувала позитивно.

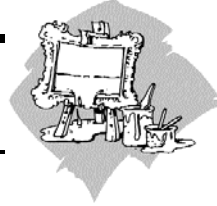
Дитячі вистави українською — гордість колективу та директора. Донеччани без упередженості приводять на них своїх дітей. Адже малюки в захопленні!

Незабаром відбудеться прем'єра донецької “Енеїди”. Готуються до неї з почуттям високої відповідальності за престиж театру, адже київська, що йде в театрі ім. Франка — це висока планка, піднятися на таку висоту під силу не кожному. Хіба що Марку Матвійовичу Бровуну, якому не бракує енеївського запалу ні в чому.

Л. С.

Сцена з вистави “За двома зайцями”

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмарі...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця

Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка, яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка послали в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмальовувала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим

про цю прикметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусбіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніпровської академії будівництва та

полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збе-

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ ІСТОРІЇ

1988 року в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях войовничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Якраз навпроти будинку розташовувалася церква 228 піхотного запасного

реглюся зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали — офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машуков, який під час Першої світової війни

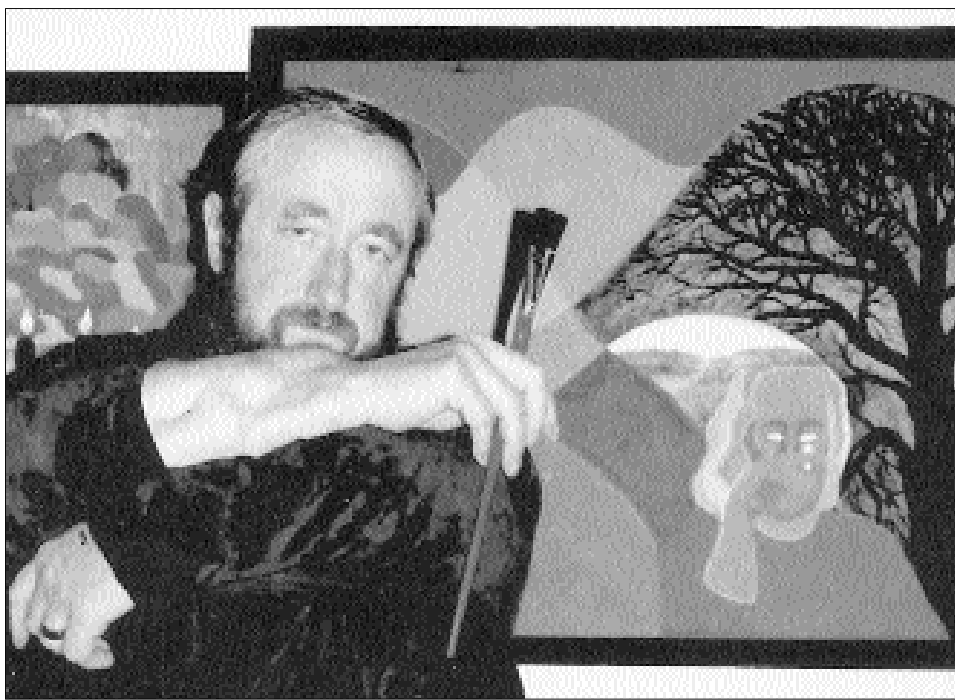
фотографував у Галичині тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несамовіть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ України-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

●

Микола ЧАБАН,

БАРВА І ХАРАКТЕР —

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарами” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

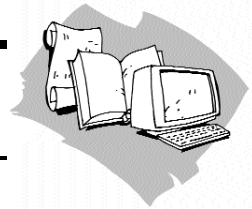
Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангеліє” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

Микола ГЛАМАЗДА,
мистецтвознавець

●

ВДАРМО Ж НА СПОЛОХ, БРАТОВЕ!

Фото О. Кутляк

ЩОБ ОЖИВИТИ СКАМ'ЯНІЛІ СЕРЦЯ

Про культуру — за давньою і пам'ятною традицією — завжди говоримо в останню чергу. Хоча брак елементарної культури у ЗМІ дається взнаки не тільки тоді, коли у відповідь на Указ Президента про недопустимість пропаганди насильства й порно екрани телевізорів нараз вибухають найдешевшими з'явиськами сумнівної зарубіжної кінопродукції. Брак національної культури в телебаченні просто змушує народ сумніватися у доцільності демократії. Адже основи її потоптуються й тоді, коли з екранів ТБ лунають провокаційні політичні заяви чи плітки, а то й відверті наклепи. Тому цілком законно мірою постає проблема альтернативного — громадського — телерадіомовлення в Україні, що б ґрунтувалося на широкому представництві різних верств суспільства, «які через своїх представників у громадській раді забезпечують реалізацію програмної концепції та здійснюють контроль за фінансово-господарською діяльністю телерадіоорганізації», — сказано в Законі, прийнятому п'ять років тому. Чому ж далі розмов справа не посувається? Що стоїть на заваді?

Якоюсь мірою т. зв. громадські слухання щодо перспектив суспільного мовлення в Україні мали б відповідати на ці запитання. Мали б... Якби організатори "слухань" і справді захотіли з'ясувати, що заважає українському ТБ нести в народ вічні — вселюдські й національні — цінності, а не їхню дешеву підробку. Якби по-

єднання красивого й корисного стало нашою щоденною, культурною необхідністю.

Як на мене, годилося б розпочати з того, що взагалі коїться з культурою мовлення в українському телебаченні? Як могло статися бодай те, що одна з наймилозвучніших мов світу зазвучала з наших телеекранів убогим суржилом випадкових мовців, які не те що не мають поняття про відмінювання числівників чи кличну форму — з усього видно, навіть не підозрюють про свій непривабливий "мовний" вигляд?! Але ж народ мав би мати перед собою вірець власної національної культури, а не карикатуру Верки Смердючки?! До речі, саме народ і "перехрестив" назву однойменного шоу — ні, далеко не все він "хаває", панове...

Далебі, це ніби про нашу ситуацію мовив Петрарка, наголошуючи, що красиво говорити дано небагато, а жити доброчинно — всім, і все ж більшість людей тягнеться до першого, уникаючи другого... Щоб не перетворитися на суцільних невдах, мусимо прислухатися до порад людей, які зичать нам добра. Таким є американець Білл Сімерінг, який, віддаючи перевагу громадському радіо США, закликає й українців стати на второваній шлях. Добродієві Сімерінгу пощастило: його "озвучував" для учасників слухань перекладач Сергій Саржевський, киянин, який, самотужки опанувавши англійську, не дозволяє собі опустити її до жаргону — у його інтерпретації п. Сімерінг був особливо красномовним і переконливим.

суспільного мовлення в нашій країні — справа нова і досить невдачна, хоча б тому, що перші паростки такого мовлення (Закарпаття) й досі майже не відомі. До того ж різночитання у його назві — суспільне (так сказано в Законі) й громадське збивають з пантелику навіть профі. Не дарма ж президент Інституту масової комунікації та паблік рилейшнз (дивовижне поєднання англійської з українською!), доктор філології, професор Георгій Почепцов натякнув, що — в перспективі — становлення суспільного телебачення в Україні може відбуватися й на засадах масового мовлення. Очевидячки, такий синонімічний різнобій у справі, котра вимагає зваженого підходу зацікавлених представників усіх форм власності, не тільки гальмує, але й дискредитує її. Особливо в очах зарубіжних людей, котрим синонімічне багатство української мови заважає збагнути, чи й справді потрібне українцям оте паблік рилейшнз? Отож, незважаючи на відчайдушні спроби президента Академії української преси, доктора філології, професора Валерія Іванова переконати нас, що світовий досвід регулювання громадського мовлення йому особисто добре відомий, наслідків — жодних.

Прийнятий Верховною Радою Закон України про систему Суспільного телебачення й радіомовлення покликаний був на "всєбічне задоволення потреб суспільства в оперативній інформації, забезпечення плюралістичного характеру мовлення, зважаючи на національні традиції, морально-естетичні принципи Українського народу"... А спонукало його прийняття все те ж надокучливе бажання європейської спільноти мати Україну за передбачувану, демократичну державу. Ще ж бо Віденська декларація Європейського симпозиуму з проблем ЗМІ, прийнята у вересні 1993 р., заявила про безумовну підтримку розвитку незалежного суспільного мовлення, зобов'язала відповідальних осіб утілити цю вимогу життя у якнайшліші строки. Пам'ятаючи, ясна річ, про всі дотодішні зобов'язання сторін.

ми завтра 1-й на суспільним — і що? — запитував у нього себе) експерт Сергій Дацюк, розвоя прибутковості мей. Ясна річ, анічення пана тому по-щоє у тастично оцесі начасника-дже якщо — наидорожчі в Європі автомашини, то чому ін-а доступ до неї мають бу-и? Нелогічно, правда ж? і ці розмови про "перспільного мовлення" для аби Европа сподівала-ся на якісні зміни в нашому суспільстві? Себто, на демократизацію? Але про яку демократизацію ЗМІ чи національні пріоритети може йтися, коли у нас власником каналу ТБ стає нараз людина, яку запідозрено у валютних махінаціях? Злочинний світ їх просто не визнає.

Та найприкріше, що така ситуація влаштує всіх — і журналістів, і нових власників ЗМІ. А потурання колам, що звикли ловити кайф у мутній воді політичного безкультур'я, згубно позначається й на культурі суспільства в цілому. Зокрема й мовній. То чи маємо дивуватися, що навіть Олександр Ляхов — почесний президент Спілки кабельного телебачення України, член Ради директорів Європейської спілки приватних кабельних операторів, кандидат технічних наук, доцент, — отже й інтелігент?! — слухно нарікаючи на карколомний шлях до здобуття ліцензії на телевізійне мовлення, що деформує конвергенції ЗМІ та її законодавче забезпечення, не спромігся потвердити свій статус належним рівнем культури спілкування. Чого ж тоді вимагає від інших?

СЕКРЕТ СТАБІЛЬНОСТІ РУСИФІКАЦІЇ

Консультант Інституту Відкритого Суспільства, колишній член Ради директорів Національного громадського радіо США Білл Сімерінг, якого ми вже згадували, надзвичайно сумлінно — з допомогою унаочнення — намагався зацікавити молодших українських колег доступністю й вигідністю структури фінансування громадського радіо в Сполучених Штатах, де воно утримується за доброчинні копійки слухачів. Заперечуючи подібний стан справ, наші профі говорили не стільки про те, що копійок пересічному крлянину якраз і не вистачає, скільки про нехті слухачів платити "за чорт зна що" (Ляхов). Ясна річ, популярні вирази звучали у російськомовному "виконанні".

Навіть у присутності зарубіжних колег, які дуже чутливо ставляться до порушення мовних норм, наші офіційні особи часто-густо й не думають дотримувати вимог Закону про мови. То хіба не за їхнім прикладом діють центральні та місцеві телеканали? Хіба не байдужість, а найчастіше — національна глухота — корумпованого чиновництва й штовхає суспільство в нетрі антикультури? Немає і не може бути "вибору мови" там, де панує пе-

риферійний суржик, замішаний на імперському шовінізмі. Тим паче, що Європейська хартія послідовно й точно відстоює мовну справедливість — право на культуру і належний державний статус упосліджених мов. Ось чому теперішній стан україномовних телеканалів — ніщо інше, ніж наслідок аморальності нашої внутрішньої національної політики.

У США проживають мільйони китайців, але жоден високопоставлений китаєць не дозволить собі провадити засідання, офіційний виступ китайською мовою, хоча Китай — велика країна, що будує, можливо, й справді найдосконаліше суспільство у світі. Як юридична, так і приватна особа у ближчій до нас Франції ризикує наразитися на серйозні штрафні санкції у разі неправильного — не літературного! — мовлення. У низці європейських країн прийнято "Закон про чистоту мови", що забороняє вживання іншомовних термінів у ЗМІ, якщо існують національні відповідники. Так, у тій самій Франції два роки тому узаконено нову лексику, що заступила англомовні терміни. Без будь-яких референдумів чи політичних дебатів. І це ніякий не націоналізм, як охрестили б подібний захід в Україні, а звичайна — державна! — вимога культури мовлення. Виявляється, культурна Франція вважає, що мова є "необхідним засобом для збереження національної культурної самобутності, і зневага до мови має каратися штрафом". Цікаво, що французи оголосили нещадну війну не тільки американізмам, але й запозиченням з інших мов, насамперед — арабської. Адже араби — друга за чисельністю етнічна група у Франції, що невпинно зростає. Та жодній прогресивній партії не спаде "в програму" вимагати надання арабській мові "офіційного статусу".

До речі, уряд Росії надумав запозичити французьку систему штрафів за неправильне вживання російської лексики, наражаючись на затяжну війну з Думою. Адже ні для кого не секрет, що думці — завзяті сквернослові... Щодо нас, як слухно зауважив заступник директора Інституту кіно й телебачення Київського національного університету культури та мистецтв, кандидат мистецтвознавства, професор Микола Слободян, проблема культури українського мовлення зачепалася на розв'язання — русифікація ЗМІ залишається стабільною. Від газет "Делова столица" чи "Столичка" до місцевих телеканалів — не тільки пощоденний приклад засилля російськомовної "іншомовщини", але й брутальне зневажання мови державної.

Чи не тому ніяк і не приживеться у нас суспільне телерадіомовлення, що це — "телерадіоорганізація за статусом єдиної загальнонаціональної неподільної неприбуткової системи масової комунікації, яка є об'єктом права власності Українського народу і діє згідно з єдиною програмною концепцією", як записано в Законі? Тут грошви не наваріш. А по-іншому багатом із нас вже й не мислять... То чи не пора вдарити на сполох, братове?

Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

ЯКОЇ ВІРИ ДІВЧИНКА З «ВЕЧІРНЬОЇ КАЗКИ»?

Здавалося б, добре діло робить перший канал УТ, подаючи після вечірньої казки для дітей молитву Господню "Отче наш". Адже давно час зайнятися очищенням замулених джерел православної духовності, посприяти тому, щоб маленькі українці виховувалися не за сатанинськими гаслами типу "Релігія — опіум для народу", а на принципах християнської моралі, в дусі Закону Божого, щоб молитвою "Отче наш" вони зустрічали й проводжали кожен день свого життя. Але дивлячись на те, як це робиться, не відчуваш моральної сатисфакції...

Як відомо, молитву Господню, котрою Бог-Син, Ісус Христос звертався до Бога-Отця, шанують усі дійсно християнські конфесії, насампе-

ред православні й католики (греко- та римо-), що складають переважну більшість віруючих в Україні. Виходячи з цього, дівчинка з "мультика" мала б давати приклад нашій малечі, показати їй, як треба належно читати "Отче наш". І що ж ми бачимо? Дівчинка з "мультика" не хреститься, не звертається до ікон (яких і не видно в її кімнаті). Це свідчить, що дяді й тьоті, котрі зробили "мультик", а тепер демонструють його, не є ані православними, ані католиками, або ж не мають зеленого поняття про те, що таке православна чи католицька віра. Але ж лютерани, євангелісти та представники ряду інших протестантських конфесій, котрі не хрестяться і не вшановують ікони, тим не менш, як і православні

та католики, з належно повагою ставляться до молитви Господньої, читають її урочисто і стоячи. "Мультишна" ж дівчинка читає молитву по книзі, робить це сидючи, при цьому шукає ногою загублений капець, а знайшовши його, бере ведмедика за руки та йде з хати. Звучання "Отче наш" на цьому закінчується. Виходить, що "Отче наш" для дівчинки з "мультика" не є молитвою Господню, а чимось на зразок дитячого віршика.

Цікаво, до якої конфесії відносять себе ті дяді та тьоті, які творили цей "шедевр", і ті, з благословення яких цей "мультик" вінчає кожну "Вечірню казку"? Якщо вони так моляться, як "мультишна" дівчинка, то стає сумно від думки про тих, хто опікується духовністю ді-

тей і як вони здійснюють свою опіку... Можна, звичайно, відмахнутися, можна сказати, що не варто надавати такій "дрібниці" особливого значення, тощо, але дозволю собі засумніватися у щирості таких виправдань. Адже давно відомо про принцип "25-го кадру", коли певна теле- та кіноінформація, яка не сприймається оком, будучи належним чином поданою, суттєво впливає на підсвідомість. Вже стало, на жаль, звичним, що певні канали ТБ нібито випадково приурочують до Страсної п'ятниці прем'єру комедії чи порношоу; коли на Великдень "ощасливлюють" християн "науковими" відкриттями про те, що нібито Христос не воскресав, бо Його нібито й не розпинали; коли на свято Пресвятої Трійці надають слово

не православним богословам, а язичникам, які відповідно, тобто по-поганськи, трактують це свято; коли "нон-стоп" рекламують на всю Україну ворожок, шарлатанів, астрологів та окультистів різних мастей, нібито не відаючи, що Біблія категорично забороняє всяку ворожбу й чарування. На жаль, долучилися до цієї справи й творці "мультика", який щочесора показує дітям те, як не треба читати "Отче наш".

Протоієрей Юрій МИЦИК, професор

Скажіть мені, шановний читачу: скільки письменників живе в Києві? Запишіть: шістсот! Щоправда, не всі вони живуть. Деякі виживають, себто — готуються стати безсмертними. Та мене особисто така кількість "посадових" осіб лякає і вбиває. Бо якщо усіх київських письменників посадити... (посадити за святковий стіл!), то треба... Страшно подумати, скільки треба! Тільки на одну випивку піде гривень тисяч дві! А на закуску? Хіба що моїм спонсором буде увесь уряд неньки-України... То що ж робити? Може, скоротити наше столичне письменство хоча б наполовину? А цю половину іще раз переполовинити?

Тепер скажіть мені: що таке **ювілей**? Тільки не шукайте цього sacramentalного слова в Українській Радянській Енциклопедії, бо його там нема. Що ж воно таке? Невже важлива дата? Невже свято? Ні і ні! Для бідного поета — це страшніше, ніж сучасний похоронний ритуал. А для мене — це єдина можливість нагадати про своє існування родичам, друзям і колегам. Забудьте про власні творчі досягнення. Тут головне — накрити стіл. Вельми важливо, аби ваші гості наперед знали, які напої та наїдки їх чекають за празниковим столом. Тоді ви почуєте багато неперевершених епітетів і порівнянь... А краще всього — негайно відмовтеся од першого п'ятдесятиріччя, шістдесятиріччя та інших скромних дат. Подумайте про свій сімейний бюджет. (Тут у голову лізуть нахабні й нікчемні рими: поет — бюджет, поет — буфет, поет — скелет...) Шановне товариство! Я вношу геніальну пропозицію: треба відзначати лише столітній ювілей! Тоді не всі прийдуть. Та й сам ювілянт може кудись не прийти...

Микола СОМ

БУДЬМО!

Усмішка

О! Уже телефонують. Уже готують гарячі промови. Хай їм грець! І де я взявся на свою тверезу голову? Навіщо я сьогодні народився? І навіщо розголосив себе поетом? Якби був гострозубим критиком, то ніхто б мені не ювілеїв... От що я зроблю: скорочу геть усіх письменників, родичів і друзів. Викреслю дорогий і рідний секретаріат нашої Спілки. І навіть домашнього критика Б. не прийму у свої ювілейні обійми. А ще навіки відмовлюся од авторських вечорів, бо хтось таки прийде. Когось принесе. Когось принесуть... А од всенародного вшанування я не відмовлюся. Нехай святкують. Нехай пишуть. Хай із моїм патретом вийдуть у світ усі газети й журнали.

Слава Богу! Я залишився сам із собою. Ще вчора моя оспівана жінка пішла із дому. Не винесла душі поета. Але на добру згадку залишила мені буханець хліба, кусень сала й цибулину. Ну, а чарчину я сам знайду. Он вона — рідненька й дорогенька! Стоїть собі у старому рибальському валянку.

Сідаю на кухні — за постійним столом свого творчого натхнення! — і вмикаю репродуктор. Українське радіо, яке я ніжно люблю, у мій ювілейний день обіцяє погоду. І раптом... Раптом передають мої власні твори із якоїсь нової книжки. Звичайно, нової книжки у мене немає і вже

ніколи не буде, але на моїй кухні настає веселе пожавлення. Я ріжу сало, роздягаю цибулину і наливаю чарчину оковитої.

— Будьмо! За українське радіо! За єдину можливість дійти до рідного народу!

А через дві години мій захриплий репродуктор передає знайомі пісні, що були написані мною ще в мину-

мість вас я доживую останній шматок сала... А хто і що ж там далі?

Так, це був мій незабутній радіодень. У цей день один маститий літературний слідопит, який хвацько розбирав і збирав мої поетичні рядки, назвав мене (один раз!) видатним поетом, тричі — відомим, сім разів — талановитим і навіть помітним. Я вичавив із себе розчулену сльозу. Мене ще ніхто так нахабно не хвалив. Я готовий був умерти від запізнілого визнання. Неймовірно розхвилюваний, я знову кинувся до рибальського валянца, але нічого конкретного там не знайшов. А вже йшлося до обіду. І раптом (знову раптом!) під дверима своєї квартири я почув голосний жіночий плач. Відчиняю двері — і очам своїм не вірю. Це ж моя рідна сере-

обмацати. Сестра Ольга щасливо усміхається й говорить:

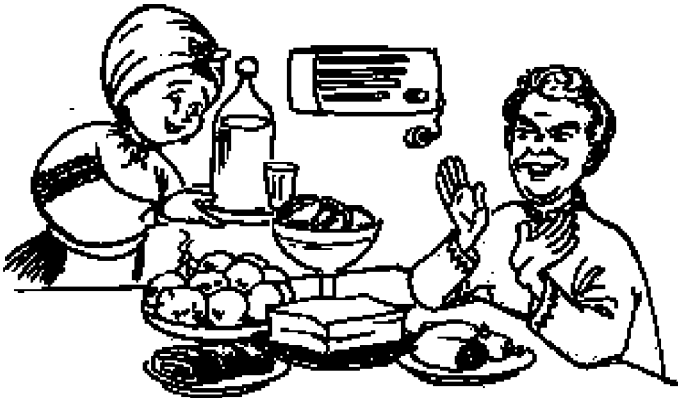
— Іще зранку в центрі нашого села на все горло кричить репродуктор. Та все про тебе, та все про тебе! Щось тут не те. Збіглися всі родичі. Почався переполох. Кажуть мені: "Олько! Ти чуєш, як твого брата хвалять у Києві? Видать, він помер. Живих так не хвалять. Збирайся, Олько, та паняй швиденько в Київ. А хоронити будемо в селі, бо в Києві дорожче". Дак я оце усе покинула — і гайда в Київ...

Розхвилювана сестричка виставляє із могутніх кошків і торбинок багату домашню поживу: повну сулію самограю-перваку, півбодні сала й шинки, довжелезне кільце пахучої ковбаски, квашену капусту і солоні огірки, банку меду, в'язку цибулі і торбешку червонобоких яблук...

Яка благодать! Я вдихаю рідний запах сестриноho начиння і питва. А потім навколішки стаю перед репродуктором, що хрипить на поетичній кухні... Агов! Дороге українське радіо! Ти чуєш мене? Я обнімаю тебе рукою Дніпра і рукою Десни, які омивають мою благодатну Київщину. Низенько тобі кланяюсь і дуже прошу: повтори оцей радіодень чи придумай щось новеньке. Хай мене іще раз похоронять — я не проти. Тільки знай, що в мене не одна ріднесенька сестра. У мене чотири рідні сестри, десять двоюрідних і двадцять дві троюрідні і хтосьнаскільки небожів із Сомової вулиці. Коротше кажучи, у мене півсела рідні. Хоронити є кому... А щедрими дарунками мого села я охоче поділюся із київськими письменниками, артистами і журналістами.

Будьмо! За ваше і моє безсмертя!

Не забудьте мене похвалити...

Малюнок Ю. Козюрєнка

лому столітті. Пісні майже забуті, але їх співають незабутні артисти. Ось чому я знову піднімаю повну чарку.

— Будьмо, дорогі мої артисти! Я п'ю за вас і замість вас. Так само за-

дульша сестра Ольга! Вона перелякано здригається й ридма голосить:

— Братику! Ти живий? А я думала...

Я стверджую, що живий і навіть здоровий. Для цього пропоную мене

ЧУТТЯ ЄДИНОЇ ПРОВИНИ

Так буде називатися нова книжка відомого поета, державного і громадського діяча Петра Ілліча Осадчука. Людина він серйозна і солідна, разом із Яворівським стоїть біля керма Національної спілки письменників України, але у добірному товаристві живих класиків українського

письменства часто чути його дружній чи дошкульний сміх. "Називайте мене просто — Іллічем", — ця Осадчукова іронічна фраза вже давно і щиро звеселяє всеньку Україну. А його сатира гостра і колюча, гумор вибуховий, іскрометний. Звідки ж море сеї невичерпності, іронії, сарказму і природного таланту? Хочемо знати: як з'явилася назва майбутньої книжки? Про це оповідає сам невтомний майстер-пересмішник, давній друг і вірний побратим цікавих просвітян:

— Назва книжки, певне, вища, серйозніша од усяких пересмішок. Вона продиктована тими суспільними обставинами, у яких ми опинилися. Дуже легко списувати все на відомих вождів, але народ — також творець історії та учасник усіх політичних процесів. У наших негараздах винні не тільки ті люди, що творили зло, а й ті (і, може, навіть більше), хто мов-

чить, не голосує так чи так, а хитро і підступно утримується. Думаю, що ті, хто й нині утримується — найнебезпечніші люди. Ось чому в майбутній збірці є така строфа:

*Немає жодної людини
Безвинної в жорстокий час,
Чуття єдиної провини
В покуті поєднало нас.*

— **Ваші попередні книжки теж були наповнені дошкульною сатирою та веселим гумором. Ми їх пам'ятаємо: "Тетатр перед мікрофоном", "Літаючі таріли", "Реєстр українського лайдацтва" та "Паранормальні явища, або Мала енциклопедія великого лицедійства". Самі назви нам багатьо кажуть. Звідки ж вони взялися?**

— Гумористом та сатириком я став тоді, коли обирався до укра-

їнського парламенту. Нескінченні політичні баталії, безплідні дискусії викликали в мене не лише обурення, а й щоденний сміх. Деякі народні депутати і донині є народним посміховищем.

— **Як ви, Петре Іллічу, означаєте переможену силу сміху?**

— Дуже просто і серйозно. Сміх — це природний стан розумної людини, яка бачить явища й події незвичайно перевернутими, такими, що суперечать здоровому глузду. Недарма ж бо хтось із великих сказав: "Сатиричне відображення світу — геніальність навиворіт". Сміх — це оркестровка думки, яка не реалізувалася, а все інше — зубоскальство.

Розмовляв **Микола СОМ**

●

І все-таки розумнішає
скособочений світ.
Недаремно Мілошевич
із Гаазького трибуналу
Передає Кучмі полум'яний привіт.

ТІНІ

Ще при Сталіні до смерті настрахані,
щоб тремтіти вічно.
Ще при Брежнєві добре намахані
ідео-о-ло-о-гічно,
ходять поміж нас
у свій надвечірній час
наполегливі старички,
мертвої партії вірні сини,
поморщені, як стрючки
пізно восени,
і вчать нас жити,
і вимагають разом з ними тужити
за тим, що самі вбили
і посмертно знов полюбили.
Універсальні старички,
як позбавлені зерен стрючки, —
безплідні посланці минулого,
тіні життя промайнулого.

* * *

Ті поле орали, ті в космос ракети слали.
Ті ліс валили в тайзі,
роздираючи руки до ран,
А на чільному місці в музеях Слави
Красувався один "богорівний" бовван.

Вже пройдено шлях із трагедій і драм,
Ми позбулися іржавих накинених пут,
Та чому і понині, де б мав бути храм,
Над душею нахабно навис агітпункт?!

* * *

Імітатори життя.
Майстри імітації
Своєї жертвовності,
Навіть коли жер повністю,
Навіть коли щодо нації
Був у стані прострації,
Свого не збагнувши буття,
Що було ганебною повістю
І гризною із власною совістю.
ІМІТАТОРИ ЖИТТЯ
Нас вели в майбуття
І привели:
— Далі воза тягніть, воли!

Петро ОСАДЧУК

ЧУЖИНЦЯМ У НАС НАЛИВАЮТЬ ПО ВІНЦЯ

* * *

Графоман компонує
розслинені строфи,
Чорт у храмі танцює зі свічкою.
Україна стоїть на межі катастрофи,
А козацтво співає: "Тихо над річкою".

* * *

Чужинцям у нас наливають по вінця,
А їм хочеться — по виднокруг.
Україна без жодного українця —
Сатанинська мета шовінію.

* * *

— Спасите Украину! — волає баберія,
За якою стоїть нам відома імперія.
А я вам скажу не на користь імперії:
— Україну рятуйте від тієї баберії.

* * *

З азіатських лісів, з вулканічних планет
До Вкраїни лунає: — Комуністи, вперед!
Як трималися вчора,
так тримайтеся й нині —
Комуністи і мафія завжди єдині.

ЄДИНА РОДИНА

* * *

Вчорашні блюдолизи й стукачі —
І на те немає ради! —
Ходять гонорово, як павичі,
Коридорами влади.

* * *

Відомий політик Харлампій
Завжди в бойовому строю.

Вірний син кількох різних партій
Відстоює фірму свою.

* * *

Зовні — праведник зирить з ікони,
Златовуст — тільки вийде на люди.
Та як злодій в законі пише закони,
То правди нема і не буде.

* * *

Немає рівних йому по уму
І — дивина — нема йому заміни,
Особливо, коли він у Криму
Відпочиває від України.

* * *

Всі чисті й нечисті
Входять до одного коша.
Немає тут суду честі,
Бо в безчестя закута душа.

* * *

І все-таки демократія
розвивається помалу,